

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

**JOnG!-GEBORTECOHORTE:
KENCIJFERS OPVOEDING EN GEZIN
BIJ KINDEREN VAN 30 en 36 MAANDEN**

Prof. dr. Karla Van Leeuwen
Sofie Rousseau
Prof. dr. Annemie Desoete
Prof. dr. Karel Hoppenbrouwers

Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin
Minderbroedersstraat 8 bus 5310 – B-3000 Leuven
Tel 0032 16 37 34 32
E-mail: swvg@med.kuleuven.be
Website: <http://www.steunpuntwvg.be>

Publicatie nr. 2015/11
SWVG-Rapport 39
Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Titel rapport: JOnG!-Geboortecohorte: kencijfers opvoeding en gezin bij kinderen van 30-36 maanden

Promotor: Karla Van Leeuwen¹
Co-promotor: Annemie Desoete³, Karel Hoppenbrouwers²
Onderzoeker: Sofie Rousseau¹

Administratieve ondersteuning: Lut Van Hoof, Manuela Schröder

Dit rapport kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Overheid, programma 'Steunpunten voor Beleidsrelevant Onderzoek'. In deze tekst komen onderzoeksresultaten van de auteur(s) naar voor en niet die van de Vlaamse Overheid. Het Vlaams Gewest kan niet aansprakelijk gesteld worden voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de meegedeelde gegevens.

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt zonder uitdrukkelijk te verwijzen naar de bron.

No material may be made public without an explicit reference to the source.

Promotoren en Partners van het Steunpunt

KU Leuven

Prof. dr. Chantal Van Audenhove (Promotor-Coördinator), LUCAS en ACHG
Prof. dr. Johan Put, Instituut voor Sociaal recht
Prof. dr. Karel Hoppenbrouwers, Centrum Omgeving en Gezondheid
Prof. dr. Koen Hermans, LUCAS, Centrum voor Zorgonderzoek en Consultancy
Prof. dr. Jozef Pacolet HIVA onderzoeksinstituut voor Arbeid en Samenleving

UGent

Prof. dr. Lea Maes, Vakgroep Maatschappelijke Gezondheidskunde
Prof. dr. Lieven Annemans, Vakgroep Maatschappelijke Gezondheidskunde
Prof. dr. Jan De Maeseneer, Vakgroep Huisartsgeneeskunde en Eerstelijnsgezondheidszorg
Prof. dr. Ilse De Bourdeaudhuij, Vakgroep Bewegings- en Sportwetenschappen

VUB

Prof. dr. Johan Vanderfaellie, Vakgroep Klinische en Levensloopspsychologie

Thomas More

Dr. Peter De Graef, Vakgroep Toegepaste Psychologie

¹ Onderzoekseenheid Gezins- en Orthopedagogiek, KU Leuven

² Centrum Omgeving en Gezondheid, KU Leuven

³ Vakgroep Experimenteel-Klinische en Gezondheidspsychologie, UGent

Rapport 39

JOnG!-Geboortecohorte: kencijfers opvoeding en gezin bij kinderen van 30-36 maanden

Promotor: Karla Van Leeuwen
Co-promotor: Annemie Desoete, Karel Hoppenbrouwers
Onderzoeker: Sofie Rousseau

Samenvatting

Dit rapport ontsluit kencijfers van de geboortecohorte in de JOnG! studie over opvoedingsbeleving, draagkracht in de opvoeding, gezinsfunctioneren, emotionele problemen bij de ouder en meegemaakte gebeurtenissen op het moment dat het kind 30 maanden was, over opvoedingsbelasting en opvoedingsgedrag op 30 en 36 maanden, en over gedrags- en emotionele problemen bij het kind op 36 maanden.

Respondenten. Op het meetmoment waarop de kinderen 30 maanden waren, hebben in totaal 1059 respondenten een schriftelijke vragenlijst ingevuld, op het meetmoment waarop de kinderen 36 maanden waren, bestond de steekproef uit 1146 respondenten. Dit waren meestal moeders, zoals gevraagd in de uitnodiging bij de vragenlijst. Op beide meetmomenten was ongeveer 96% van de respondenten biologische moeder van het kind, en ongeveer 3% biologische vader. Hoewel de deelnemers op de twee meetmomenten niet allemaal dezelfde personen waren, zijn er nauwelijks verschillen tussen de groepen op vlak van opleiding en herkomst van de moeder en de vader, en de taal die de moeder gebruikt bij de zorg en opvoeding van haar kind. Als we enkele kenmerken van de deelnemers van de meetmomenten op 30 en 36 maanden vergelijken met de oorspronkelijke steekproef op 3 maanden valt op dat er een uitval is van laag geschoolde en niet-Belgische moeders.

Opvoedingspercepties op 30 maanden. Ongeveer 95% van de respondenten vindt het opvoeden van hun kind van 30 maanden *verrijkend*. Toch gaan er ook emotionele en instrumentele kosten mee gepaard. Sommige respondenten voelen zich *sociaal geïsoleerd*. Ongeveer een derde meent dat zorgen voor het kind een inbreuk pleegt op de tijd die men met de partner of met vrienden wil doorbrengen. Ongeveer twee derden rapporteert minder tijd om te doen wat men graag doet. Iets minder dan een vijfde meent dat het opvoeden voor spanningen in de relatie met de partner zorgt. Het opvoeden van het kind als *emotioneel uitputtend* ervaren, komt bij 14% van de ouders voor, terwijl bijna een vierde de zorg voor het kind als *lichamelijk uitputtend* ervaart. Ongeveer twee derden is het er eerder wel tot helemaal mee eens dat hun kind grootbrengen een *grote financiële inspanning* vraagt. Ongeveer een vijfde van de ouders maakt zich zorgen over de toekomst van dit kind. De meerderheid meent dat de sociale omgeving *steun* biedt bij de opvoeding. Toch is ongeveer een vijfde het er eerder of helemaal niet mee eens dat vrienden en familie helpen om voor hun kind te zorgen en een derde meent dat de gemeenschap waartoe men behoort geen sociale ondersteuning biedt.

Naargelang het diploma van de moeder zijn er enkele verschillen op vlak van opvoedingsbeleving. Bij moeders zonder diploma secundair onderwijs (SO) wordt de opvoeding significant meer als een *verrijking* ervaren dan bij moeders met een diploma SO of hoger onderwijs (HO). Bij gezinnen met hoger

opgeleide moeders wordt meer sociale steun gerapporteerd dan bij gezinnen met moeders met een diploma SO, die op hun beurt weer meer steun aangeven dan moeders zonder diploma SO. In gezinnen met moeders met een diploma HO is er frequenter sprake van een gevoel dat zorg voor een kind sociale activiteiten met partner en vrienden en tijd voor zichzelf belemmert, en relatiespanning kan opleveren dan in gezinnen met moeders met én zonder een diploma SO. In gezinnen waar moeders niet van België afkomstig zijn, wordt significant minder steun van de omgeving gerapporteerd en minder toewijding dan in gezinnen met Belgische moeders.

Draagkracht in de opvoeding op 30 maanden. De meerderheid van de respondenten geeft aan redelijk goed tot goed te weten hoe ze doeltreffend met het *gedrag van hun kind* op de leeftijd van 30 maanden kunnen omgaan. De top drie van thema's waar ze 'helemaal niet' of 'niet zo goed' mee kunnen omgaan, ziet er als volgt uit: het kind van 30 maanden vraagt constant aandacht (27,7%), weigert te eten (26,9%) en treuzelt met eten (25,1%). Respondenten geven vaker aan 'redelijk' tot 'goed' te kunnen *omgaan met situaties* dan met het (probleem)gedrag van hun kind. De top drie van situaties waarmee de respondenten 'helemaal niet' of 'niet zo goed' kunnen omgaan, is als volgt: het huishouden doen met het kind erbij (16,9%), aan de telefoon zijn met het kind erbij (16,5%), het kind op het potje/de wc laten gaan (15,9%).

In gezinnen met een hooggeschoolde moeder wordt meer draagkracht gerapporteerd op vlak van omgaan met probleemgedrag dan in gezinnen met een laaggeschoolde moeder. Draagkracht bij bepaalde opvoedingssituaties is hoger in de groepen met moeders met een diploma SO en HO in vergelijking met moeders zonder diploma SO. Tussen gezinnen met Belgische en Niet-Belgische moeders zijn er geen significante verschillen in gerapporteerde draagkracht.

Opvoedingsbelasting op 30 en 36 maanden. De meerderheid van de respondenten meent de opvoeding van hun kind goed aan te kunnen (93,7% op 30 maanden; 94,5% op 36 maanden), ook al zijn er bijna bij iedereen wel eens wrijvingen. Iets minder respondenten vinden dat hun kind een gemakkelijk op te voeden kind is (70,3% op 30 maanden; 67,6% op 36 maanden). Ongeveer een derde van de respondenten geeft aan dat de opvoeding van hun kind veel van hun krachten vergt. Voor minder dan 12% van de respondenten kost de opvoeding van het kind zoveel energie dat anderen (zoals partner of kinderen) wel eens te kort komen (11,7% op 30 maanden; 6,1% op 36 maanden). Ongeveer 4% ervaart het opvoeden van het kind als een hele belasting voor zichzelf. Rond de 11% van de respondenten vindt hun kind niet eenvoudig op te voeden (zelfde percentage op zowel 30 als 36 maanden). Ongeveer een vijfde van de respondenten heeft af en toe wel eens het gevoel dat ze het kind niet kunnen uitstaan. Rond de 2% vindt dat hun kind voor problemen in de opvoeding zorgt (2,1% op 30 maanden; 1,3% op 36 maanden; respectievelijk 7,2% en 5,2% twijfelen daaraan), dat ze dit kind met de beste wil van de wereld niet kunnen hanteren (2,9% op 30 maanden; 3,4% op 36 maanden; respectievelijk 3,3 en 2,3% twijfelen daaraan). Ten slotte meent rond de 1% van de respondenten dat ze de greep op hun kind verliezen, dat de situatie met het kind hen volledig boven het hoofd groeit, en dat het kind maar in een tehuis moet worden geplaatst.

Er zijn geen significante verschillen in opvoedingsbelasting naargelang het diploma of de herkomst van de moeder.

Opvoedingsgedrag op 30 en 36 maanden. Warme en ondersteunende opvoedingsgedragingen worden frequent (meer dan 98%) gerapporteerd op beide meetmomenten, met in de top drie van meest gerapporteerd gedrag 'knuffelen', 'praten met kind tijdens de verzorging' en 'de reden nagaan waarom het kind weent'. Spelen met het kind komt bij ongeveer vier vijfden 'vaak' tot 'altijd' voor op 30 maanden

en bij drie vierden op 36 maanden. In grote lijnen rapporteert rond de 90% van de ouders vaak tot altijd opvoedingsgedrag waarbij zelfstandigheid bij het kind wordt aangemoedigd (iets zelf doen of proberen, ontdekken, zelf keuzes laten maken). Ook het bieden van supervisie of veiligheid wordt zeer frequent gerapporteerd. Meer dan 90% geeft aan vaak tot altijd voor een vaste routine in de dagindeling te zorgen, vaste tijdstippen voor maaltijden en bedtijd te voorzien, duidelijk te zijn tegenover het kind over wat wel en niet mag, en door te zetten wanneer het kind niet wil tegemoet komen aan de wens van de ouder. Iets minder dan 10% zegt snel toe te geven wanneer het kind iets wilt of eist. Vermijden dat het kind te veel prikkels krijgt, wordt door 64 tot 71% gerapporteerd. Opvoeders rapporteren een frequent gebruik van sociaal belonen zoals applaudiseren of flink/bravo zeggen als het kind iets nieuws kan, een knuffel, kusje of complimentje geven wanneer het kind gewenst gedrag stelt, of laten zien blij te zijn als het kind positief gedrag stelt. De respondenten reageren frequent (92%) op ongewenst gedrag door het kind aan te kijken en nee te zeggen. Het verheffen van de stem gebeurt door ongeveer 60% van de opvoeders. Zich boos tonen, gebeurt bij ongeveer 77% op 30 maanden en bij 81% op 36 maanden. Het geven van een straf onder de vorm van iets prettigs afnemen, gebeurt bij 59% op 36 maanden en bij 63% op 30 maanden nooit of zelden. Een derde doet dit soms, en minder dan 10% vaak tot altijd. Iets onprettigs laten volgen op ongewenst gedrag wordt door bijna de helft van de respondenten als vaak of altijd gemeld op 30 maanden, terwijl dit op 36 maanden 57% is. Iets meer dan een derde van de opvoeders zegt dit soms te doen. Slechts rond de 3 à 4% van de opvoeders negeert vaak tot altijd ongewenst gedrag, ongeveer een vierde doet dit soms, en tussen de 71 à 73% doet dit nooit tot zelden. Iets minder dan 2% zegt vaak tot altijd toe te geven als een kind iets wil om te vermijden dat het boos zou worden of huilen, ongeveer een vijfde geeft aan dit soms te doen, maar ongeveer 77% op beide meetmomenten zegt dit nooit tot zelden te doen. Ongeveer de helft zegt het kind vaak tot altijd apart zetten, twee vijfden doet dit soms, en 11% nooit tot weinig. Het geven van een tik gebeurt door 63,3% nooit tot weinig op 30 maanden, en bij 68,3% nooit tot weinig op 36 maanden. Ongeveer een vijfde geeft aan soms een tik te geven, terwijl 8,7% op 30 maanden en 6,6% op 36 maanden vaak tot altijd een tik geeft bij ongewenst gedrag. Het ruwer omgaan met het kind bij lastig of zeurderig gedrag gebeurt bij 66,5% van de opvoeders op 30 maanden nooit tot weinig, op 36 maanden is dat 63,9%. Ongeveer een derde van de opvoeders doet dit soms, en rond de 5% geeft aan vaak tot altijd het kind harder aan te pakken.

Wanneer de moeder geen diploma SO heeft, wordt er meer warmte en ondersteuning en meer aanmoedigen van zelfstandigheid gerapporteerd dan wanneer de moeder een diploma HO heeft behaald (wanneer het kind 30 maanden is). Er is sprake van significant minder supervisie naarmate men een hoger diploma heeft. Er is meer regelmaat bij moeders met een diploma hoger onderwijs dan moeders zonder diploma SO (op 36 maanden). Er komt significant meer sociaal belonen voor indien de moeder geen of wel een diploma SO heeft dan wanneer ze een diploma HO heeft, maar dit enkel op 36 maanden. Ten slotte is er een hoger gemiddelde op toegeeflijk gedrag, zowel op 30 als 36 maanden, bij de groep zonder diploma SO in vergelijking met de groep met een diploma HO.

In gezinnen waar moeders niet-Belg zijn wordt significant meer warmte en ondersteuning gerapporteerd op de drie meetmomenten dan de gezinnen waar moeders Belgische zijn (30 en 36 maanden). Supervisie wordt meer gerapporteerd wanneer moeder Belgische is, maar dit is enkel zo op de leeftijd van 30 maanden, waardoor deze bevinding eerder inconsistent is. Er wordt significant meer regelmaat gerapporteerd bij Belgische moeders dan niet-Belgische, al neemt het effect wel af met de leeftijd.

Gezinsfunctioneren op 30 maanden. Een redelijke proportie respondenten (van een vierde tot bijna 46%) geeft aan soms problemen te ervaren met steun en communicatie binnen het gezin. *Gebrek aan betrokkenheid* komt bij een kleinere groep voor: slechts 1 tot 4% van de ouders ervaart hier duidelijk problemen, terwijl tussen de 4 tot 18% soms problemen op dat vlak rapporteert. Wat *problemen in de partnerrelatie* betreft, is er bij 2 tot bijna 6% sprake van duidelijke problemen, en bij 19 tot bijna 30% een beetje of soms problemen. Bijna een derde vermeldt dat men het een beetje of duidelijk oneens is over hoe de kinderen opgevoed moeten worden. Er is echter wel redelijk veel *geborgenheid* in het gezin (bij 69 tot 80% is dit duidelijk aanwezig), 14 tot 24% meent dat die er soms is, en bij 4 tot 6% is die er helemaal niet. Er lijken het meest problemen te zijn met het 'samen dingen doen'.

Hoe lager het diploma, hoe meer gebrek aan steun en communicatie er gerapporteerd wordt. Bij de groep van laagst geschoolde moeders wordt significant minder gebrek aan betrokkenheid gerapporteerd. Tenslotte rapporteren de respondenten in de groep van moeders met een diploma HO significant meer geborgenheid dan de twee andere groepen. In het geval dat moeders niet van Belgische herkomst zijn, is er sprake van meer gebrek aan steun en communicatie, meer problemen in de partnerrelatie, en minder geborgenheid in het gezin dan wanneer moeders wel van Belgische afkomst zijn.

Belastende gebeurtenissen op 30 maanden. Sinds de vorige bevraging (wanneer het kind 12 maanden was) heeft ongeveer vier vijfden van de groep geen enkele gebeurtenis meegemaakt die als negatief en ingrijpend ervaren wordt. Iets minder dan 15% maakte één negatief, ingrijpende gebeurtenis mee, en 3,4% twee.

Mentale gezondheid op 30 maanden. Iets meer dan een vijfde rapporteert op het moment dat het kind 30 maanden is een beetje tot veel meer dan gewoonlijk slaaptekort door zorgen en druk. Rond de 12% kan de eigen moeilijkheden niet de baas en voelt zich de laatste tijd ongelukkig en neerslachtig. Ongeveer 8% is de laatste tijd het vertrouwen in zichzelf kwijtgeraakt en 5% heeft zich de laatste tijd als een waardeloos iemand beschouwd. Er zijn geen significante verschillen op vlak van mentale gezondheid naargelang opleiding of herkomst van de moeder.

Sterke kanten en moeilijkheden van het kind op 36 maanden. Omdat er voor de vragenlijst Sterke kanten en moeilijkheden geen normen beschikbaar zijn voor Vlaamse of Nederlandse kinderen behorende tot deze leeftijdsgroep, zijn de schaalscores vergeleken met Britse normen. Bij 8,6% van de kinderen is er sprake van licht verhoogde scores voor het totaal aantal problemen, 3,5% heeft een hoge score en 1,2% een zeer hoge score. Voor zowel de categorieën 'milde' als 'matige tot ernstige' problemen ligt de prevalentie in de JOnG! steekproef lager dan de Britse vergelijkingsgroep. Er wordt het minst enige vorm van emotionele problemen gerapporteerd, bij ongeveer 13% van de kinderen. Hyperactiviteit/aandachtstekort wordt ongeveer bij 14% van de kinderen gemeld in verschillende gradaties. Gedragsproblemen worden vaker aangegeven, bij ongeveer 18% van de kinderen, evenals problemen met leeftijdsgenoten, met ongeveer 17%. Prosociaal gedrag is bij deze leeftijdsgroep nog niet altijd aanwezig, bij ongeveer 27% van de kinderen is er melding van afwezigheid van sociaal gedrag.

In gezinnen met moeders met een diploma HO worden significant minder gedragsproblemen gerapporteerd dan in gezinnen met moeders met een diploma SO. Bij moeders zonder diploma SO worden er significant meer problemen met leeftijdsgenoten en minder prosociaal gedrag gerapporteerd dan bij moeders met een diploma HO, en bij moeders met een diploma HO wordt er minder hyperactiviteit/aandachtstekort dan in de twee andere groepen. Er worden meer emotionele problemen en problemen met leeftijdsgenoten gesignaleerd wanneer de moeders niet van Belgische afkomst zijn.

Correlaties tussen de variabelen in de studie. In hoofdstuk 5 rapporteren we Pearson correlaties, die significante verbanden aantonen tussen opvoedingsgedrag en beleving, waarbij het vaker corrigeren van gedrag (een tik geven, het kind ruwer behandelen, boos worden, de stem verheffen, iets plezierigs afnemen, iets onprettigs laten volgen op het kindgedrag, of apart zetten van het kind) en meer toegeeflijk gedrag van ouders samenhangen met minder draagkracht in de opvoeding, het ervaren van de opvoeding als een kost, en meer opvoedingsbelasting. Ouders die deze opvoedingsgedragingen vaker rapporteren, geven ook meer emotionele problemen bij zichzelf aan, evenals meer moeilijkheden en minder prosociaal gedrag bij hun kind. Een meer negatieve opvoedingsbeleving hangt samen met meer probleemgedrag bij zowel ouder als kind. Een minder adequaat gezinsfunctioneren (gebrekkige steun en communicatie, weinig betrokkenheid, relatieproblemen en weinig geborgenheid) blijkt een significant verband te hebben met een meer negatieve opvoedingsbeleving (minder doeltreffendheid in het omgaan met het gedrag van het kind en opvoedingssituaties, meer lasten en minder lusten in de opvoeding). Het verband tussen gezinsfunctioneren en ouderlijk gedrag is daarentegen beperkt.

Conclusies. In een laatste hoofdstuk formuleren we enkele opmerkingen bij de resultaten en kritische bedenkingen bij het opzet van de studie. We wijzen er op dat de resultaten en kencijfers niet generaliseerbaar zijn naar de volledige steekproef van moeders en vaders van jonge kinderen in Vlaanderen. Vaders, gezinnen met een lagere opleiding zijn ondervertegenwoordigd, en de groep van niet-Vlaamse ouders is een kleine en heterogene groep.

Wat de opvoedingsbeleving betreft, stellen we vast dat ouders zowel lusten als lasten bij de opvoeding rapporteren. Qua lasten valt op dat een redelijk percentage van de gezinnen financiële lasten rapporteert, en hieraan gerelateerd wijzen we het gezinsbeleid naar onderzoek dat een verband aantoonde tussen financiële stress en de opvoeding van kinderen. Daarnaast valt op dat niet alle ouders steun ondervinden van hun nabije omgeving of de ruimere 'gemeenschap'. Het huidige gezinsbeleid zet sterk in op een 'pedagogische civil society', waarin ouders, jongeren, buurtbewoners, familie, vrijwilligers, diverse organisaties en professionelen samen activiteiten organiseren rond het grootbrengen van kinderen. Het lijkt van belang dat erover gewaakt wordt dat alle ouders zich gesteund weten door de ruimere context.

Met dit onderzoek is voor het eerst een bevraging gebeurd over het ouderlijk opvoedingshandelen bij ouders van jonge kinderen. De vragenlijst die daarvoor is gebruikt, lijkt een nuttig instrument te zijn, maar houdt de beperking in dat er op slechts één inhoudelijke en één methodologische manier informatie is verzameld. Ouders rapporteren veel positief opvoedingsgedrag, dat in de literatuur blijkt samen te hangen met een positieve ontwikkeling van het kind. Voor het gebruik van sommige reacties op ongewenste gedragingen van jonge kinderen zoals een tik geven of ruwer met het kind omgaan, kan misschien wel via communicatiestrategieën op alternatieven gewezen worden.

Ten slotte is voor het eerst op grote schaal probleemgedrag bij kinderen van 36 maanden bevestigd. Omdat er weinig vergelijkingsmateriaal is, kunnen we hierover weinig uitspraken doen. Dit leidt ons tot

de suggestie om op regelmatige tijdstippen probleemgedrag bij jonge kinderen in kaart te brengen, zodat vergelijkingsmateriaal voorhanden is.

Hoewel de onderzochte verbanden tussen de variabelen geen uitspraken toelaten over causaliteit, formuleren we op basis van vastgestelde significante correlaties volgende adviezen: binnen de preventieve gezinsondersteuning zou men extra oog kunnen hebben voor het corrigeren van gedrag bij het kind en toegeeflijk gedrag van ouders en mogelijke alternatieven daarvoor, omdat deze opvoedingsgedragingen niet alleen samenhangen met een meer negatieve opvoedingsbeleving, maar ook met gerapporteerde problemen bij het kind en de ouder zelf. Daarnaast menen we dat het zinvol is om aandacht te besteden aan de opvoedingsbeleving van ouders binnen de preventieve gezinsondersteuning, omdat deze samenhangt met verschillende andere aspecten van functioneren bij ouder, kind en gezin. Ten slotte is het zinvol om zicht te krijgen op het functioneren van de subsystemen (ouders, partners) en de dynamieken binnen het gezin, om de opvoedingsbeleving beter te kunnen begrijpen.

Inhoud

Inleiding	13
Hoofdstuk 1 Methode	15
1 Beschrijving van de steekproef	15
1.1 Overzicht van de variabelen en meetinstrumenten	19
1.2 Analyses	19
Hoofdstuk 2 Resultaten: Opvoeding	21
1 Opvoedingsbeleving	21
1.1 Opvoedingspercepties	21
1.2 Draagkracht in de opvoeding	26
1.3 Opvoedingsbelasting	29
2 Opvoedingsgedrag	32
Hoofdstuk 3 Resultaten: Gezins- en ouderfunctioneren	45
1 Gezinsfunctioneren	45
2 Meegemaakte gebeurtenissen	48
3 Ouderfunctioneren	50
Hoofdstuk 4 Resultaten: Kindfunctioneren	53
Hoofdstuk 5 Verbanden tussen opvoedingsgedrag, opvoedingsbeleving, en functioneren van ouder, kind en gezin	59
1 Samenhang tussen opvoedingsgedrag en opvoedingsbeleving	59
2 Samenhang tussen opvoedingsgedrag en gezins- en ouderfunctioneren	60
3 Samenhang tussen opvoedingsgedrag en sterke kanten en moeilijkheden bij het kind	63
4 Samenhang tussen opvoedingsbeleving van ouders en sterke kanten en moeilijkheden bij het kind	63
5 Samenhang tussen gezins- en ouderfunctioneren en sterke kanten en moeilijkheden bij het kind	67
6 Samenhang tussen opvoedingsbeleving ouders en gezins- en ouderfunctioneren	67
Hoofdstuk 6 Conclusies	71
1 Kenmerken van de steekproeven en de respondenten	71
2 De betekenis die de opvoeders aan opvoeding geven	72
2.1 De kosten versus de baten in de opvoeding	72
2.2 Naar een pedagogische civil society?	73

3	Het opvoedingshandelen bij ouders van jonge kinderen	73
3.1	Het 'meten' van opvoeding	73
3.2	Het belang van positief opvoedingsgedrag	74
3.3	Reacties van ouders op ongewenst gedrag	74
4	Moeilijkheden of probleemgedrag bij kinderen	75
5	Aandachtspunten gebaseerd op verbanden tussen opvoedingsgedrag en -beleving en functioneren van gezin, ouder en kind	76
	Referenties	77
Bijlage	Psychometrische Eigenschappen Schaal Ouderlijk Gedrag	81

Lijst Tabellen

Tabel 1	Respondenten (in relatie tot het deelnemende kind)	15
Tabel 2	Kruistabel deelname respondenten op 30 en 36 maanden, tegenover deelname basismeting	16
Tabel 3	Sociaal-demografische kenmerken van respondenten op 30 en 36 maanden (in %)	17
Tabel 4	Kruistabel opleiding en herkomst moeder voor deelnemers versus niet-deelnemers op 30 en 36 maanden (in %)	18
Tabel 5	Overzicht opvoedingsvariabelen in de basissteekproef bij kinderen van 2 tot 36 maanden	19
Tabel 6	Kencijfers opvoedingspercepties (POPI) op itemniveau op 30 maanden	22
Tabel 7	Kencijfers opvoedingspercepties (POPI) op schaalniveau op 30 maanden	24
Tabel 8	Pearson correlaties tussen subschalen opvoedingsperceptie (POPI) op 30 maanden	24
Tabel 9	Groepsverschillen opvoedingspercepties (POPI) naargelang opleidingsniveau moeder	25
Tabel 10	Groepsverschillen opvoedingspercepties (POPI) naargelang herkomst moeder	25
Tabel 11	Kencijfers draagkracht opvoeding (PTC) op itemniveau op 30 maanden	27
Tabel 12	Kencijfers draagkracht opvoeding (PTC) op schaalniveau op 30 maanden	28
Tabel 13	Groepsverschillen draagkracht opvoeding (PTC) naargelang opleidingsniveau moeder	28
Tabel 14	Groepsverschillen draagkracht opvoeding (PTC) naargelang herkomst moeder	28
Tabel 15	Kencijfers opvoedingsbelasting (NVOS) op itemniveau op 30 en 36 maanden	30
Tabel 16	Kencijfers opvoedingsbelasting (NVOS) op schaalniveau op 30 en 36 maanden	31
Tabel 17	Groepsverschillen opvoedingsbelasting (NVOS) naargelang opleidingsniveau moeder	31
Tabel 18	Groepsverschillen opvoedingsbelasting (NVOS) naargelang herkomst moeder	32
Tabel 19	Kencijfers opvoedingsgedrag (SOG) op itemniveau op 30 en 36 maanden	34
Tabel 20	Kencijfers Opvoedingsgedrag (SOG) op schaalniveau op 12, 30 en 36 maanden	38
Tabel 21	Pearson correlaties tussen subschalen opvoedingsgedrag (SOG) op 12, 30 en 36 maanden	40
Tabel 22	Groepsverschillen opvoedingsgedrag (SOG) naargelang opleidingsniveau moeder	43
Tabel 23	Groepsverschillen opvoedingsgedrag (SOG) naargelang herkomst moeder	44
Tabel 24	Kencijfers gezinsfunctioneren (VGP) op itemniveau op 30 maanden	46
Tabel 25	Kencijfers gezinsfunctioneren (VGP) op schaalniveau op 30 maanden	47
Tabel 26	Groepsverschillen gezinsfunctioneren (VGP) naargelang opleidingsniveau moeder	47
Tabel 27	Groepsverschillen opvoedingsgedrag (SOG) naargelang herkomst moeder	48

Tabel 28	Kencijfers meegemaakte gebeurtenissen (VMG) op itemniveau op 30 maanden	49
Tabel 29	Kencijfers mentale gezondheid ouder (GHQ) op itemniveau op 30 maanden	50
Tabel 30	Kencijfers mentale gezondheid ouder (GQH) op schaalniveau op 30 maanden	51
Tabel 31	Groepsverschillen mentale gezondheid (GHQ) naargelang opleidingsniveau moeder	51
Tabel 32	Groepsverschillen opvoedingsgedrag (SOG) naargelang herkomst moeder	51
Tabel 33	Kencijfers Sterke kanten en moeilijkheden kind op itemniveau 36 maanden	54
Tabel 34	Kencijfers Sterke kanten en Moeilijkheden (SDQ) op 36 maanden	55
Tabel 35	Frequentie Sterke kanten en Moeilijkheden (SDQ) volgens UK normen op 36 maanden	56
Tabel 36	Groepsverschillen Sterke kanten en Moeilijkheden (SDQ) naargelang opleidingsniveau moeder	57
Tabel 37	Groepsverschillen Sterke kanten en Moeilijkheden (SDQ) naargelang herkomst moeder	57
Tabel 38	Pearson correlaties tussen ouderlijk opvoedingsgedrag (SOG) en opvoedingsbeleving van ouders (PTC, POPI, NVOS)	61
Tabel 39	Pearson correlaties tussen ouderlijk opvoedingsgedrag (SOG) en gezinsfunctioneren (VGP) en ouderfunctioneren (GHQ)	62
Tabel 40	Pearson correlaties tussen ouderlijk opvoedingsgedrag (SOG) en sterke kanten en moeilijkheden bij het kind (SDQ)	65
Tabel 41	Pearson correlaties tussen opvoedingsbeleving van ouders (PTC, POPI, NVOS) en sterke kanten en moeilijkheden bij het kind (SDQ)	66
Tabel 42	Pearson correlaties tussen gezinsfunctioneren (VGP), ouderfunctioneren (GHQ) en sterke kanten en moeilijkheden bij het kind (SDQ)	68
Tabel 43	Pearson correlaties tussen opvoedingsbeleving van ouders (PTC, POPI, NVOS) en gezinsfunctioneren (VGP) en ouderfunctioneren (GHQ)	69

Inleiding

JOnG! is een studie naar de ontwikkeling, opvoeding, gezondheid, en het gedrag van Vlaamse baby's, kinderen, en jongeren en de behoefte en gebruik van zorg, uitgevoerd in opdracht van de Vlaamse minister van Welzijn, Volksgezondheid, en Gezin en in het kader van het Steunpunt voor Welzijn, Volksgezondheid, en Gezin (SWVG). Een belangrijke doelstelling is het rapporteren van kencijfers, die verzameld zijn op regelmatige tijdstippen. Het voorliggend rapport heeft betrekking op gegevens van de cohorte 0-jarigen. Het beschrijft kencijfers van de meetmomenten waarop de kinderen 30 en 36 maanden waren, naar analogie van SWVG-rapport nummer 24¹ met kencijfers over de meetmomenten waarop de kinderen 3 en 12 maanden waren. Op die meetmomenten vulden de respondenten vragenlijsten in. Om de deelnemers aan de JOnG! studie niet al te zwaar te belasten en bijgevolg uitval te vermijden, is ervoor gekozen om de bevraging op de leeftijd van 24 maanden op te splitsen: op 24 maanden kregen ouders vragen over gezondheid, voeding, ontwikkeling, en zorgen. Op 30 maanden lagen vragen voor over opvoeding, temperament, gezin, belastende gebeurtenissen, psychisch functioneren van de respondent, en sociale ondersteuning. Op 36 maanden zijn in de vragenlijst de volgende variabelen opgenomen: gezondheid, voeding, ontwikkeling, opvoeding, en sterke kanten en moeilijkheden van het kind.

Voorliggend rapport komt tegemoet aan de eerste doelstelling van het ad hoc project getiteld "Analyse van problemen, noden en vragen inzake opvoeding en gedrag van kinderen op een leeftijd van 36 maanden", in opdracht van Kind en Gezin. Deze doelstelling betreft het 'verstrekken van kencijfers over problemen, noden en -vragen inzake opvoeding en gedrag van kinderen op 36 maanden'. Omdat er echter tot nu toe niet gerapporteerd was over de variabelen opvoeding, kindgedrag en gezinsfunctioneren op het meetmoment op 30 maanden, zijn ook gegevens van dat meetmoment in voorliggend rapport opgenomen.

De andere doelstellingen van het ad hoc project "Analyse van problemen, noden en vragen inzake opvoeding en gedrag van kinderen op een leeftijd van 36 maanden", met name (a) nadere analyse van de groep ouders en kinderen die opvoedingsproblemen en gedragsproblemen rapporteren, en (b) nagaan van evoluties in opvoedings- en gedragsproblemen in historisch perspectief door vergelijking met data eerdere vraagmomenten, zijn verwezenlijkt in het rapport JOnG!0: Longitudinale ontwikkeling van opvoeding, kindgedrag en zorg² (Rousseau, Hoppenbrouwers, Desoete, & Van Leeuwen, 2015).

Op de motivering voor de keuze van variabelen gaan we in dit rapport niet meer in. Deze is uitgebreid besproken in SWVG-rapport 11³ JOnG! Theoretische achtergronden, onderzoeksopzet en verloop van het eerste meetmoment (Grietens, Hoppenbrouwers, Desoete, Wiersema, & Van Leeuwen, 2010).

-
- 1 Van Leeuwen, K., Rousseau, S., Hoppenbrouwers, K., Wiersema, R., & Desoete, A. (2011). *JOnG! Opvoedings- en gezinsvariabelen bij de Vlaamse geboortecohorte 0-jarigen (Rapport 24)*. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.
 - 2 Rousseau, S., Hoppenbrouwers, K., Desoete, A., & Van Leeuwen, K. (rapport ingediend voor vrijgave). *JOnG!0: Longitudinale ontwikkeling van opvoeding, kindgedrag en zorg (Rapport X)*. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.
 - 3 Grietens, H., Hoppenbrouwers, K., Desoete, A., Wiersema, R. & Van Leeuwen, K. (2010). *JOnG! Theoretische achtergronden, onderzoeksopzet en verloop van het eerste meetmoment (Rapport 11)*. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.

Hoofdstuk 1

Methode

1 Beschrijving van de steekproef

Op het meetmoment waarop de kinderen 30 maanden waren, hebben in totaal 1059 respondenten de vragenlijst ingevuld, op het meetmoment waarop de kinderen 36 maanden waren, zijn dat 1146 respondenten. Aan de deelnemers is bij de instructies gevraagd dat de moeder van het kind de vragenlijst invult. Wanneer dit niet mogelijk was, kon een ander persoon die vertrouwd is met het kind de vragenlijst invullen. Vervolgens is gevraagd aan te geven welke relatie de respondent met het kind heeft. Tabel 1 geeft hiervan een overzicht. Op beide meetmomenten is ongeveer 96% van de respondenten biologische moeder van het kind, en ongeveer 3% biologische vader. Ongeveer 0,2% van de respondenten is geen biologische ouder van het kind: het betreft een nieuwe partner van de moeder, een adoptie- of pleegouder, en een grootouder. Een aantal respondenten heeft niet geantwoord op de vraag wat hun relatie is tot het kind (9% op 30 maanden, en 8% op 36 maanden). Het is aannemelijk dat dit ook om biologische moeders gaat, aangezien expliciet gevraagd is dat biologische moeders de vragenlijst invullen. We spreken in het vervolg van dit rapport over ‘opvoeders’ of ‘respondenten’.

Tabel 1 Respondenten (in relatie tot het deelnemende kind)

Vragenlijst ingevuld door:	Meetmoment 30 maanden		Meetmoment 36 maanden	
	<i>Aantal</i>	<i>Percentage</i>	<i>Aantal</i>	<i>Percentage</i>
Moeder	931	96,6	1016	96,4
Biologische vader	31	3,2	36	3,4
Partner van moeder, stiefouder	1	0,1	1	0,1
Adoptieouder, pleegouder	1	0,1	0	0,0
Grootouder	0	0,0	1	0,1
Ander familielid	0	0,0	0	0,0
Ander dan familielid	0	0,0	0	0,0
Totaal	964	100,0	1054	100,0
<i>Niet gekend</i>	95	9,0	92	8,0
Totaal aantal respondenten	1059		1146	

De totale groep ‘deelnemers’ binnen de cohorte 0-jarigen bestaat uit 3017 kinderen. Dit zijn kinderen van wie de ouders een toestemming tot deelname hebben getekend (informed consent), en van wie dus minstens Ikaros-gegevens beschikbaar zijn (Guérin, Roelants, Van Leeuwen, Desoete, & Hoppenbrouwers, 2011). We noemen dit verder de ‘basissteekproef’⁴. Aan de eerste schriftelijke bevraging, op het moment dat het kind 2à3 maanden was, namen in totaal 2106 respondenten deel. Bij de volgende bevragingen namen soms ook respondenten deel die hun schriftelijke toestemming hadden gegeven maar niet hadden deelgenomen aan de eerste bevraging. Dit maakt dat de gegevens waarover

⁴ In het JOnG! onderzoek heeft een deelverzameling van de basissteekproef deelgenomen aan een uitgebreider onderzoek, ‘verdiepingsgroep’ genoemd, maar over die gegevens wordt hier niet gerapporteerd.

hier gerapporteerd wordt, wel grotendeels, maar niet volledig betrekking hebben op een 'deelverzameling' van de respondenten op de meetmomenten 3 of 12 maanden.

Tabel 2 is een kruistabel waarin de deelname op 30 en 36 maanden is uitgezet ten opzichte van de basisbevraging op 3 maanden, waaraan 2106 respondenten deelnamen. Van de respondenten bij de basisbevraging nam 47,3% deel aan het meetmoment op 30 maanden en 51,1% op 36 maanden. Dat er op meetmoment 36 maanden meer deelnemers de vragenlijst invulden dan op meetmoment 30 maanden kan het gevolg zijn van het feit er ook een vragenlijst is afgenomen op 24 maanden en er dus slechts een tijdsinterval van een 4 à 6 maanden was tussen deze twee meetmomenten.

Het is daarnaast belangrijk op te merken dat de respondenten op 30 maanden niet allemaal dezelfde personen zijn als de respondenten op 36 maanden. In totaal namen 832 respondenten van de basisbevraging (39,5%) niet meer deel aan beide meetmomenten van 30 en 36 maanden. Achthonderd respondenten vulden (38,0% van het totaal) de vragenlijsten in op zowel 30 als op 36 maanden. Op 30 maanden nam 80,2% van de respondenten ook deel aan de bevraging op 36 maanden, en op 36 maanden nam 74,3% ook deel aan de bevraging op 30 maanden. Uiteindelijk namen 197 respondenten wel deel op 30 maanden (9,4% van het totaal), maar niet op 36 maanden, en 277 respondenten wel op 36 maanden, maar niet op 30 maanden (13,2% van het totaal).

Tabel 2 Kruistabel deelname respondenten op 30 en 36 maanden, tegenover deelname basismeting

			Deelname 36m		Totaal
			Geen deelname	Wel deelname	
Deelname 30m	Geen deelname	Aantal	832	277	1109
		% binnen deelname 30m	75,0	25,0	100,0
		% binnen deelname 36m	80,9	25,7	52,7
		% Totaal	39,5	13,2	52,7
	Wel deelname	Aantal	197	800	997
		% binnen deelname 30m	19,8	80,2	100,0
		% binnen deelname 36m	19,1	74,3	47,3
		% Totaal	9,4	38,0	47,3
Total		Aantal	1029	1077	2106
		% binnen deelname 30m	48,9	51,1	100,0
		% binnen deelname 36m	100,0	100,0	100,0
		% Totaal	48,9	51,1	100,0

De sociaal-demografische kenmerken van de basissteekproef zijn uitgebreid beschreven in het rapport van Guérin en collega's (2011). Tabel 3 geeft een overzicht van een selectie van sociaal-demografische kenmerken, gemeten bij de geboorte (IKAROS) of rond 3 maanden (eerste basismeting), van de deelnemers op de meetmomenten 30 en 36 maanden. Ook al zijn de respondenten niet allemaal dezelfde op 30 en 36 maanden, toch zijn er nauwelijks verschillen tussen de kenmerken van de deelnemers op vlak van opleiding van de moeder en de vader, herkomst van de moeder en de vader, en de taal⁵ die de moeder gebruikt bij de zorg en opvoeding van haar kind. Twee derden van de moeders en ongeveer de helft van de vaders zijn hooggeschoold. Ongeveer 94% van de ouders is afkomstig uit

⁵ Deze variabele is afkomstig van het elektronisch kinddossier van Kind en Gezin (Ikaros).

België en bijna 90% van de moeders spreekt Nederlands met hun kinderen. De meeste moeders uit WHO A landen hadden bij hun geboorte de Nederlandse nationaliteit, de meeste moeders in de WHO B-D landen hadden bij hun geboorte de Marokkaanse nationaliteit, maar er zijn ook enkele moeders die bij de geboorte een Oost-Europese nationaliteit hadden (Pools, Roemeens, ...), de Turkse nationaliteit, of een Afrikaanse nationaliteit. Iets meer ouders van zonen namen deel aan de bevraging.

Tabel 3 Sociaal-demografische kenmerken van respondenten op 30 en 36 maanden (in %)

	Meetmoment 30 maanden	Meetmoment 36 maanden
Opleiding moeder		
Hoger secundair	27,7	27,5
Geen diploma secundair	5,9	5,1
Hooggeschoold	66,4	67,4
Totaal	100	100
Opleiding vader		
Hoger secundair	40,6	41,3
Geen diploma secundair	8	6,9
Hooggeschoold	51,4	51,8
Totaal	100	100
Herkomst moeder		
België	94,3	94,4
WHO A*	1,9	2,0
WHO B-D*	3,8	3,6
Totaal	100	100
Herkomst vader		
België	94,8	94,2
WHO A*	2,1	2,4
WHO B-D*	3,1	3,4
Totaal	100	100
Taal moeder-kind		
Nederlands	89,7	89,4
Anders	10,3	10,6
Totaal	100	100
Geslacht kind		
Jongen	52,2	52,9
Meisje	47,8	47,1
Totaal	100	100

Noot. Deze tabel rapporteert kenmerken van deelnemers gemeten bij de geboorte (IKAROS) of basismeting (kind 3 maanden)

** WHO-A: landen met een zeer lage mortaliteit bij zowel kind en volwassene; WHO-B/D: landen met minder dan zeer lage mortaliteit bij kind en/of volwassene (zie: WHO, 2011)*

Tabel 4 toont een vergelijking van de kenmerken 'opleiding moeder' en 'herkomst moeder' tussen de gezinnen die wel de vragenlijst invulden op 30 en/of 36 maanden (respondenten) en de gezinnen die dat niet deden (niet-respondenten). We kiezen voor deze kenmerken omdat de meeste respondenten moeders zijn. Wat opleiding van de moeder betreft, zien we dat gezinnen met hoger opgeleide moeders vaker wel dan niet deelnemen aan het onderzoek. Gezinnen waar moeders een diploma secundair

onderwijs hebben, nemen vaker niet deel aan het onderzoek dan wel. Vooral voor gezinnen met laag geschoolde moeders valt op dat er slechts een beperkte deelname is aan het onderzoek. Dit geldt zowel voor het meetmoment 30 als 36 maanden. De verschillen zijn significant ($\chi^2_{30M}(2, 1) = 63,94, p < 0,001$; $\chi^2_{36M}(2, 1) = 98,84, p < 0,001$). Wat herkomst van de moeder betreft, blijken vooral gezinnen met moeders van Belgische herkomst te blijven deelnemen aan het onderzoek, terwijl gezinnen met moeders uit WHO A landen en vooral uit WHO B-D landen afhaken. Ook hier zijn de verschillen significant ($\chi^2_{30M}(2, 1) = 104,64, p < 0,001$; $\chi^2_{36M}(2, 1) = 126,30, p < 0,001$).

Tabel 4 Krustabel opleiding en herkomst moeder voor deelnemers versus niet-deelnemers op 30 en 36 maanden (in %)

		Deelname 30M			Deelname 36M		
Opleiding moeder		Nee	Ja	Totaal	Nee	Ja	Totaal
Hoger secundair onderwijs	% binnen opleiding	55,7	44,3	100,0	52,7	47,3	100,0
	% binnen deelname	31,9	27,7	29,9	32,5	27,5	29,9
	% totaal	16,7	13,3	29,9	15,8	14,2	29,9
Geen diploma secundair onderwijs	% binnen opleiding	74,3	25,7	100,0	76,1	23,9	100,0
	% binnen deelname	15,5	5,9	10,9	17,1	5,1	10,9
	% totaal	8,1	2,8	10,9	8,3	2,6	10,9
Hoger onderwijs	% binnen opleiding	46,4	53,6	100,0	41,3	58,7	100,0
	% binnen deelname	52,6	66,4	59,2	50,4	67,4	59,2
	% totaal	27,5	31,7	59,2	24,4	34,7	59,2
Totaal	% binnen opleiding	52,2	47,8	100,0	48,5	51,5	100,0
	% binnen deelname	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	% totaal	52,2	47,8	100,0	48,5	51,5	100,0
Herkomst moeder		Nee	Ja	Totaal	Nee	Ja	Totaal
België	% binnen herkomst	48,5	51,5	100,0	44,3	55,7	100,0
	% binnen deelname	80,3	94,9	87,2	79,0	95,0	87,2
	% totaal	42,3	44,9	87,2	38,6	48,6	87,2
WHO A*	% binnen herkomst	68,0	32,0	100,0	64,0	36,0	100,0
	% binnen deelname	3,1	1,6	2,4	3,1	1,7	2,4
	% totaal	1,6	0,8	2,4	1,5	0,9	2,4
WHO B-D*	% binnen herkomst	84,1	15,9	100,0	83,6	16,4	100,0
	% binnen deelname	16,7	3,5	10,5	17,9	3,3	10,5
	% totaal	8,8	1,7	10,5	8,7	1,7	10,5
Totaal	% binnen herkomst	52,7	47,3	100,0	48,9	51,1	100,0
	% binnen deelname	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
	% totaal	52,7	47,3	100,0	48,9	51,1	100,0

Noot. Percentages zijn berekend op de groep respondenten van de basismeting ($N = 2106$) en waarvan informatie beschikbaar was over het opleidingsniveau en de herkomst van moeder.

* WHO-A: landen met een zeer lage mortaliteit bij zowel kind en volwassene; WHO-B/D: landen met minder dan zeer lage mortaliteit bij kind en/of volwassene (zie: WHO, 2011)

1.1 Overzicht van de variabelen en meetinstrumenten

Tabel 5 geeft een overzicht van de voor dit rapport relevante variabelen die bij de cohorte 0-jarigen bevraagd zijn op de verschillende meetmomenten in de basissteekproef. Over de meetmomenten op 2 en 12 maanden is gerapporteerd in het SWVG Rapport 24 (Van Leeuwen et al., 2011). In voorliggend rapport geven we kencijfers over opvoedingsbeleving, draagkracht in de opvoeding, gezinsfunctioneren, emotionele problemen bij de ouder en meegemaakte gebeurtenissen op 30 maanden, over opvoedingsbelasting en opvoedingsgedrag op 30 en 36 maanden, en over gedrags- en emotionele problemen bij het kind op 36 maanden.

Tabel 5 Overzicht opvoedingsvariabelen in de basissteekproef bij kinderen van 2 tot 36 maanden

Variabelen	Meetinstrument	2M	12M	30M	36M
Opvoedingsattituden	Adult Adolescent Parenting Inventory (AAPI; Connors et al., 2006)	X			
Opvoedingsbeleving	Perceptions Of Parenting Inventory (POPI; Lawson, 2004)	X	X	X	
Opvoedingsbelasting	Nijmeegse vragenlijst voor de Opvoedingssituatie (NVOS; Wels & Robbroeckx, 1996)		X	X	X
Draagkracht opvoeding	Parenting Task Checklist (PTC; Sanders & Wooley, 2001)		X	X	
Opvoedingsgedrag	Schaal voor Ouderlijk Gedrag (SOG; Van Leeuwen & Vermulst, 2004)		X	X	X
Gezinsfunctioneren	Vragenlijst Gezinsproblemen (VGP; Koot, 1997)	X	X	X	
Emotionele problemen ouder	General Health Questionnaire (GHQ-12; Koeter en Ormel, 1991)	X	X	X	
Meegemaakte gebeurtenissen ouder	Vragenlijst Meegemaakte Gebeurtenissen (VMG; Veerman, ten Brink, van der Horst, & Koedoot, 1993)	X	X	X	
Gedrags- en emotionele problemen kind	Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ; van Widenfelt, Goedhart, Treffers, & Goodman, 2003)				X

Noot. In dit rapport wordt gerapporteerd over de meetinstrumenten op 30 en 36 maanden (vetgedrukt)

1.2 Analyses

Voor dit rapport zijn vooral descriptieve analysetechnieken gebruikt, om de frequenties van de onderzochte variabelen weer te geven. Op vraag van de opdrachtgever Kind en Gezin geven we voor elk onderzocht concept percentages op *itemniveau*, dit zijn de afzonderlijke vragen in een vragenlijst over eenzelfde thema (bijvoorbeeld opvoedingsgedrag, draagkracht, ...). Deze kencijfers geven ons gedetailleerde informatie over de prevalentie van percepties van de respondenten over specifieke gedragingen, cognities of emoties. Hieruit kunnen we bijvoorbeeld afleiden hoeveel respondenten aangeven hun kind soms een tik te geven, of zich zorgen maken over de toekomst van hun kind. In de tabellen zijn per antwoordcategorie steeds 'valide percentages' weergegeven, dit zijn percentages gebaseerd op alle informanten die het item beantwoord hebben. Waar relevant, geven we een indicatie van hoeveel deelnemers een item niet beantwoord hebben of voor wie een vraag niet van toepassing was.

Daarnaast geven we samenvattende cijfers op *subschaalniveau*. Een *subschaal* verwijst naar een combinatie van items die eenzelfde construct meten. Deze cijfers geven een algemener beeld over bepaalde constructen. We rapporteren per subschaal de Cronbach's alfa, een veelgebruikte maat voor interne consistentie van de subschaal en tevens een indicatie voor de betrouwbaarheid. Volgens de richtlijn van Field (2009) beschouwen we een waarde hoger dan 0,6 als aanvaardbaar. Daarnaast geven we per subschaal het rekenkundig gemiddelde (*M*), de standaarddeviatie (*SD*), de geobserveerde minimum- en maximumscores, en vier percentielscores (percentiel 5, 15, 85 en 95).

Factoranalyse is gebruikt om na te gaan welke opvoedingsconstructen kunnen onderscheiden worden in de vragenlijst die naar ouderlijk gedrag peilt, omdat deze vragenlijst niet eerder is gebruikt bij steekproeven met kinderen van 30 en 36 maanden. Een gedetailleerde beschrijving van deze factoranalyses is toegevoegd in de bijlage van dit rapport. Ter informatie is dezelfde analyse uitgevoerd op de steekproef van kinderen op het meetmoment dat ze 12 maanden waren en rapporteren we over de subschalen met dezelfde items op de drie meetmomenten 12, 30 en 36 maanden⁶.

Om het *lineair verband* tussen twee continue variabelen (in dit geval scores op subschaalniveau) te toetsen, gebruiken we Pearson correlaties (waarde tussen -1 en 1). Correlaties (*r*) die 0 benaderen, wijzen op de afwezigheid van een lineair verband tussen de variabelen, correlaties tussen 0,10 en 0,30 weerspiegelen een *beperkte* samenhang, correlaties tussen 0,30 en 0,50 komen overeen met een *matige* samenhang, en correlaties groter dan 0,50 tonen een *groot* of *sterk* verband (Cohen, 1988).

Omdat er een uitval is in de steekproeven van gezinnen met lager geschoolde en niet-Belgische moeders ten opzichte van de basismeting, kijken we na of deze kenmerken van belang zijn voor de onderzochte variabelen. Concreet gaan we na of scores voor bepaalde subschalen verschillend zijn naargelang het opleidingsniveau van de moeder, waarbij we drie groepen vergelijken: gezinnen met moeders zonder diploma secundair onderwijs, gezinnen met moeders met diploma secundair onderwijs, en gezinnen met moeders met diploma hoger onderwijs. Omdat de percentages van moeders in de subgroepen land van herkomst WHO A (ongeveer 2%) en WHO B-D (iets minder dan 4%) klein zijn, nemen we deze twee groepen samen (niet-België) en vergelijken we met de groep Belgische moeders.

Om *verschillen in gemiddelden* na te gaan tussen groepen, passen we univariate variantie-analyses toe. Vooreerst toetsen we met de Levene's test of voldaan is aan de voorwaarde dat de varianties van de subgroepen gelijk zijn. Indien deze assumptie geschonden is voor een bepaalde variabele, gebruiken we op aanraden van Field (2009) niet de *F*-toets, maar de robuuste Welch en Brown-Forsythe toetsen. Wanneer er sprake is van een vergelijking tussen meer dan twee groepen, worden post hoc toetsen uitgevoerd om na te gaan welke subgroepen significant van elkaar verschillen. Op aanraden van Field (2009) gebruiken we bij gelijkheid van varianties Hochberg's GT2, die corrigeert voor grote verschillen in groepsgrootte, en bij ongelijkheid van varianties de Games-Howell test, een test die onder alle omstandigheden goed presteert.

⁶ Het rapport van Van Leeuwen et al. (2011) bevat kencijfers op itemniveau over het opvoedingsgedrag op 12 maanden.

Hoofdstuk 2

Resultaten: Opvoeding

1 Opvoedingsbeleving

De term opvoedingsbeleving verwijst naar de emotionele en cognitieve processen die samengaan met het opvoedingsproces (Peterson & Rollins, 1987, in Colpin & Grietens, 2000). Het gaat met andere woorden over hoe respondenten de opvoeding van hun kind beleven, welke gedachten en gevoelens zij daarbij ervaren. Op de leeftijd van 30 maanden zijn percepties van ouders over de opvoeding van hun kind bevestigd en de draagkracht die zij ervaren om dit kind op te voeden. Of de opvoeding van hun kind als belastend wordt ervaren, is nagegaan op de meetmomenten wanneer het kind 30 en 36 maanden was.

1.1 Opvoedingspercepties

De Perceptions Of Parenting Inventory (POPI; Lawson, 2004) brengt in kaart hoe opvoeders de opvoeding van hun kind percipiëren. Er zijn zes inhoudelijke domeinen: 'Verrijking', 'Steun', 'Continuïteit', 'Isolatie', 'Toewijding' en 'Instrumentele kost'. De items van de POPI worden beantwoord op een zes-punten schaal, gaande van 'helemaal niet akkoord' tot 'helemaal akkoord'.

De opvoedingspercepties zijn bevestigd bij de respondenten op het meetmoment waarop het kind 30 maanden was. Tabel 6 geeft de frequenties weer. Wanneer hun kind 30 maanden is, ervaren veel ouders de opvoeding als een *verrijking*. Van de ouders gaat 95% of meer 'akkoord tot helemaal akkoord' met de uitspraken 'Zorgen voor dit kind maakt me gelukkig', 'Dit kind opvoeden is verrijkend', 'Ik geniet ervan dit kind te zien opgroeien', 'Zorgen voor dit kind is plezierig' en 'Dit kind maakt me trots'. Op het item 'Dit kind is een verrijking voor de andere kinderen in het gezin' wordt er minder geantwoord, aangezien niet alle gezinnen uit meerdere kinderen bestaan. Bij de uitspraken 'Dit kind opvoeden maakt me een beter mens' en 'Door deze ervaring groeien mijn partner en ik dichter naar elkaar toe' is er iets meer variatie in het antwoordpatroon, 12,5% is het hier 'eerder niet' tot 'helemaal niet' mee eens.

Wat *sociale steun* bij de opvoeding van hun kind betreft, geeft 21,0% van de respondenten aan 'helemaal niet akkoord' tot 'eerder niet akkoord' te zijn met de uitspraak 'Mijn vrienden en familie helpen me voor dit kind te zorgen', terwijl dit 14,8% is voor de uitspraak 'Mijn familie en vrienden bieden me sociale steun' en 31,4% voor de uitspraak 'De gemeenschap waartoe ik behoor, biedt me sociale steun'. De meerderheid van de respondenten is het er dus wel mee eens dat de (sociale) omgeving steun biedt bij de opvoeding.

Het domein *continuïteit* verwijst naar toekomstperspectieven van opvoeders. Ongeveer twee derden van de respondenten is 'akkoord' tot 'helemaal akkoord' met de uitspraak 'Ik kijk er naar uit om een grootouder te worden in de toekomst'. Slechts een beperkt aantal respondenten zien het kind als middel om hen later financiële zekerheid te geven. Over de uitspraken 'Dit kind zal onze familie/ons geslacht verder zetten' en 'Onze relatie zal doorheen de jaren veranderen van ouder naar vriend' zijn de meningen meer verdeeld.

Voor sommige respondenten hangt het ouderschap samen met een gevoel van *isolatie*. Ongeveer een derde van de respondenten meent dat zorgen voor hun kind een inbreuk pleegt op de tijd die men met

de partner wil doorbrengen (30,0% is eerder tot helemaal akkoord) of met vrienden (28,7% is eerder tot helemaal akkoord). Ongeveer twee derden (61,5%) is 'eerder akkoord' tot 'helemaal akkoord' dat men minder tijd heeft om te doen wat men graag doet. Een minderheid meent dat het opvoeden voor spanningen in de relatie met de partner zorgt (18,9% is eerder tot helemaal akkoord).

Wat het domein *toewijding* betreft, gaat het grootste deel van de respondenten eerder akkoord tot helemaal akkoord met de uitspraken 'Dit kind opvoeden is een verantwoordelijkheid die nooit eindigt' en 'Dit kind opvoeden is een verantwoordelijkheid die 24 uur per dag duurt'. Met de uitspraak 'Ik zal de rest van mijn leven voor dit kind moeten zorgen' is 51,5% eerder akkoord tot helemaal akkoord. Ongeveer een achtste (12,4%) onderschrijft de uitspraak dat dit kind de rest van het leven afhankelijk van de ouder zal zijn.

De respondenten ervaren ook een **instrumentele kost** bij de opvoeding van hun kind. Ongeveer twee derden (62,5%) van de respondenten is het er 'eerder wel' tot 'helemaal mee eens' dat hun kind grootbrengen een grote financiële inspanning vraagt. Ongeveer een vijfde van de respondenten maakt zich zorgen over de toekomst van dit kind (19,1%, eerder akkoord tot helemaal akkoord). Het opvoeden van het kind als emotioneel uitputtend ervaren, komt bij 14,4% van de respondenten voor, terwijl 24,4% er 'eerder wel' tot 'helemaal mee akkoord' gaat dat voor hun kind zorgen lichamelijk uitputtend is.

Tabel 6 Kencijfers opvoedingspercepties (POPI) op itemniveau op 30 maanden

Antwoord-categorieën	Niet ingevuld	Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Eerder niet akkoord	Eerder akkoord	Akkoord	Helemaal akkoord
Items per subschaal	Aantal	%	%	%	%	%	%
Verrijking							
Zorgen voor dit kind maakt me gelukkig	4	0,0	0,1	0,3	3,4	26,1	70,1
Dit kind opvoeden is verrijkend	7	0,0	0,0	0,2	3,4	29,6	66,8
Ik geniet ervan dit kind te zien opgroeien	4	0,0	0,0	0,0	0,6	13,6	85,9
Zorgen voor dit kind is plezierig	4	0,0	0,1	0,2	5,2	30,6	63,9
Dit kind is een verrijking voor de andere kinderen in het gezin	206	1,4	0,1	0,7	5,2	27,8	64,8
Dit kind maakt me trots	3	0,0	0,1	0,1	2,4	17,9	79,5
Dit kind opvoeden maakt me een beter mens	4	0,5	1,0	3,1	15,6	31,9	47,8
Door deze ervaring groeien mijn partner en ik dichter naar elkaar toe	18	1,2	2,1	9,2	29,8	33,5	24,1
Steun							
Mijn vrienden en familie helpen me voor dit kind te zorgen	11	3,1	7,0	10,9	28,5	35,3	15,2
Mijn familie en vrienden bieden me sociale steun	15	3,4	4,7	6,7	31,3	39,5	14,5
De gemeenschap waartoe ik behoor, biedt me sociale steun	30	6,5	9,9	15,0	34,0	27,4	7,2

Tabel 6 (vervolg) Kencijfers opvoedingspercepties (POPI) op itemniveau op 30 maanden

Antwoord-categorieën	Niet ingevuld	Helemaal niet akkoord	Niet akkoord	Eerder niet akkoord	Eerder akkoord	Akkoord	Helemaal akkoord
Items per subschaal	Aantal	%	%	%	%	%	%
Ik kijk er naar uit om een grootouder te worden in de toekomst	23	1,3	4,0	5,6	22,0	35,6	31,6
Dit kind zal me financiële zekerheid geven op mijn oude dag	41	21,8	40,5	25,7	8,4	2,8	0,8
Dit kind zal onze familie/ons geslacht verder zetten	48	5,0	11,5	12,3	38,6	25,2	7,4
Onze relatie zal doorheen de jaren veranderen van ouder naar vriend	31	1,7	8,8	19,1	36,1	26,6	7,9
Isolatie							
Zorgen voor dit kind staat de tijd die ik wil doorbrengen met mijn partner in de weg	22	14,4	28,4	27,2	22,0	7,4	0,6
Zorgen voor dit kind staat de tijd die ik kan doorbrengen met mijn vrienden in de weg	7	17,9	30,0	23,5	20,1	7,8	0,8
Ik heb minder tijd om te doen wat ik graag doe	5	6,6	16,1	15,8	33,9	23,1	4,5
Het opvoeden zorgt voor spanningen in de relatie met mijn partner	22	22,8	36,8	21,5	13,5	4,2	1,2
Toewijding							
Dit kind opvoeden is een verantwoordelijkheid die nooit eindigt	6	2,0	5,2	5,3	9,8	29,5	48,1
Dit kind opvoeden is een verantwoordelijkheid die 24 uur per dag duurt	5	1,3	3,5	5,5	11,7	28,3	49,7
Ik zal de rest van mijn leven voor dit kind moeten zorgen	9	6,7	20,7	21,0	17,2	17,3	17,0
Dit kind zal de rest van mijn leven afhankelijk van me zijn	9	24,2	39,3	24,1	7,0	2,2	3,2
Instrumentele kost							
Dit kind grootbrengen kost veel geld	6	4,2	12,0	21,4	34,3	22,6	5,6
Ik maak me zorgen over de toekomst van dit kind	11	20,2	36,3	24,4	12,7	4,5	1,9
Dit kind opvoeden is emotioneel uitputtend	5	24,5	37,1	24,0	10,4	2,8	1,2
Zorgen voor dit kind put me lichamelijk uit	11	13,1	35,3	27,3	18,7	5,0	0,7

Noot. Valide percentages berekend op het aantal ingevulde antwoorden per item.

We berekenden de Cronbach's alfa als maat voor interne consistentie van de subschalen van de POPI. Die bleek onvoldoende voor de subschaal Continuïteit (Cronbach alfa = 0,48) waardoor we voor deze schaal geen bijkomende kencijfers rapporteren. In Tabel 7 rapporteren we gemiddelden (*M*), standaarddeviaties (*SD*), de minimum- en maximumwaarde (Min. en Max.) op de schalen binnen deze steekproef, en percentielscores (*Pc*).

Tabel 7 Kencijfers opvoedingspercepties (POPI) op schaalniveau op 30 maanden

Subschaal POPI	<i>n</i> items	α	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min.	Max.	Pc5	Pc15	Pc85	Pc95
Verrijking	8	0,83	4,49	0,48	2,63	5,00	3,63	4,00	5,00	5,00
Steun	3	0,80	3,21	1,05	0	5,00	1,33	2,00	4,00	5,00
Isolatie	4	0,81	1,90	0,98	0	5,00	0,25	1,00	3,00	3,50
Toewijding	4	0,72	3,05	0,96	0	5,00	1,25	2,18	4,00	4,50
Kost	4	0,68	1,83	0,83	0	5,00	0,50	1,00	2,75	3,25

Noot. Schaalscores hebben een waarde tussen 0 en 5

De subschalen zijn gehercodeerd zodat de score beter aansluit bij naam van de subschaal: hoe hoger de score op Steun, hoe meer steun er door de respondent ervaren wordt; hoe hoger de score op Verrijking, hoe groter het gevoel van verrijking in de opvoeding, hoe hoger de score op Isolatie, hoe groter het gevoel van isolatie, hoe hoger de score op Kost, hoe meer instrumentele kost men ervaart bij het opvoeden, hoe hoger de score op Toewijding, hoe meer men het gevoel heeft dat een kind opvoeden een zware toewijding vergt.

Pearson correlaties (Tabel 8) tonen een matig negatief verband tussen Verrijking en Isolatie en Verrijking en Kost, waarbij minder verrijking samenhangt met meer isolatie en meer de opvoeding als een kost ervaren. Er zijn zwakke positieve verbanden tussen Verrijking en Steun en tussen Verrijking en Toewijding: een gevoel van verrijking is in beperkt mate geassocieerd met meer toewijding en meer steun bij de opvoeding vanuit de omgeving. Er is een matig positief verband tussen Isolatie en Kost, en tussen Toewijding en Kost. Ten slotte zijn er zwakke positieve verbanden tussen Steun en Kost en tussen Toewijding en Isolatie.

Tabel 8 Pearson correlaties tussen subschalen opvoedingsperceptie (POPI) op 30 maanden

	Verrijking	Steun	Isolatie	Toewijding
Steun	0,08 ^c			
Isolatie	- 0,37 ^a	0,04		
Toewijding	0,11 ^a	0,03	0,06 ^c	
Kost	- 0,29 ^a	0,07 ^c	0,46 ^a	0,37 ^a

^a $p < 0,001$ ^c $p < 0,05$

In onderstaande analyse gingen we na of de perceptie van de respondenten verschillend is naargelang het opleidingsniveau van de moeder in het gezin. Het opleidingsniveau is opgedeeld in drie categorieën: geen diploma secundair onderwijs, diploma secundair onderwijs, en diploma hoger onderwijs (Tabel 9).

De Levene test geeft aan dat de varianties van de subgroepen voor de variabele Steun niet gelijk zijn ($p < 0,001$). De *F*-toets voor deze variabele is significant ($p < 0,001$), en ook de robuuste Welch ($p < 0,001$) en Brown-Forsythe ($p < 0,001$) toetsen, die rekening houden met ongelijkheid van varianties in de subgroepen, geven aan dat de verschillen tussen groepen significant zijn voor deze variabele. Ook voor de variabele Toewijding zijn de varianties van de subgroepen niet gelijk (Levene test, $p < 0,001$). De *F*-toets voor deze variabele is net significant ($p < 0,05$), maar de Welch en Brown-Forsythe ($p > 0,05$) niet, waardoor we de verschillen tussen groepen verder niet als significant beschouwen. We kunnen dus

besluiten dat er significante verschillen zijn naargelang het opleidingsniveau voor de variabelen Verrijking ($p < 0,05$), Steun ($p < 0,001$) en Isolatie ($p < 0,001$).

Post hoc analyses tonen aan dat bij moeders zonder diploma secundair onderwijs de opvoeding significant meer als een *verrijking* wordt beschouwd dan bij moeders met diploma SO of hoger onderwijs. De verschillen tussen de gemiddelde scores zijn klein, maar statistisch significant. Tussen de groepen 'moeders met een diploma SO' en 'hoger onderwijs' is het verschil niet significant. Voor de variabele *Steun* is het verschil tussen alle groepen significant: we zien dat bij hoger opgeleide moeders meer sociale steun gerapporteerd wordt dan bij moeders met een diploma SO, die op hun beurt weer meer steun aangeven dan moeders zonder diploma SO. Wat *Isolatie* betreft, wordt er in de gezinnen met moeders met een diploma hoger onderwijs meer isolatie aangegeven dan in gezinnen met moeders met én zonder een diploma SO. Isolatie verwijst naar het gevoel dat zorg voor een kind sociale activiteiten met partner en vrienden en tijd voor zichzelf belemmert, en relatiespanning kan opleveren.

Tabel 9 Groepsverschillen opvoedingspercepties (POPI) naargelang opleidingsniveau moeder

	LO		SO		HO		<i>F</i>	<i>df</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Verrijking	4,65	0,41	4,47	0,49	4,50	0,46	4,20 ^c	2, 986
Steun	2,48	1,27	2,96	1,03	3,39	0,97	33,70 ^a	2, 981
Isolatie	1,33	1,09	1,61	0,96	2,08	0,92	35,38 ^a	2, 985
Toewijding	3,20	1,31	3,14	1,01	2,99	0,90	3,02	2, 986
Kost	1,71	0,89	1,84	0,89	1,84	0,79	0,68	2, 987

Noot. Maximum/Minimum aantal respondenten Lager onderwijs (LO): 58/57, Secundair onderwijs (SO): 275/271, Hoger onderwijs (HO): 657/655. ^a $p < 0,001$ ^c $p < 0,05$.

Daarnaast onderzoeken we of er verschillen in opvoedingspercepties zijn naargelang moeders van Belgische of niet-Belgische herkomst zijn (Tabel 10). De Levene test geeft aan dat niet aan de assumptie voor gelijkheid van varianties van de subgroepen voldaan is voor de variabelen Steun ($p < 0,05$), Kost ($p < 0,05$), en Toewijding ($p < 0,05$). Voor Steun en Toewijding is de *F*-toets significant ($p < 0,001$). Voor Steun zijn ook de Welch en Brown-Forsythe toetsen significant met $p < 0,001$, voor Toewijding zijn de Welch en Brown-Forsythe toetsen significant met $p < 0,01$. In gezinnen waar moeders niet van België afkomstig is, wordt significant minder steun van de omgeving gerapporteerd en minder toewijding dan in gezinnen met Belgische moeders.

Tabel 10 Groepsverschillen opvoedingspercepties (POPI) naargelang herkomst moeder

	Belg		Niet-Belg		<i>F</i>	<i>df</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Verrijking	4,49	0,48	4,43	0,54	0,46	1, 832
Steun	3,28	1,01	2,41	1,25	18,34 ^a	1, 830
Isolatie	1,90	0,97	1,94	1,11	0,05	1, 832
Toewijding	3,06	0,95	2,70	1,08	5,77 ^c	1, 832
Kost	1,83	0,84	1,70	0,88	1,04	1, 833

Noot. Maximum/Minimum aantal respondenten Herkomst moeder Belg: T30: 996/992, Niet-Belg: 60/59. ^a $p < 0,001$ ^c $p < 0,05$.

1.2 Draagkracht in de opvoeding

De draagkracht in de opvoeding verwijst naar de mogelijkheden die opvoeders bij zichzelf percipiëren om met (opvoedings)taken en eventuele problemen in de opvoeding om te gaan. Wanneer de balans verstoord is tussen draaglast en draagkracht, kunnen er opvoedingsvragen of -problemen ontstaan (Bakker, Bakker, van Dijke, & Terpstra, 1998). Om draagkracht te meten in de JOnG!-studie, gebruiken we een Nederlandse vertaling van de Parenting Task Checklist (PTC; Sanders & Wooley, 2001) door van den Berg, Vanderfaeillie en Grietens (2009). De ouders geven op een schaal ('Helemaal niet', 'Niet zo goed', 'Redelijk goed' en 'Goed') aan hoe goed zij denken te kunnen omgaan met moeilijke opvoedingssituaties ("De volgende situaties worden door de meeste ouders als lastig ervaren. Voor elke uitspraak wordt u gevraagd aan te geven hoe goed u denkt met de situatie om te kunnen gaan."). of gedrag van hun kind ("De volgende gedragingen worden door de meeste ouders als lastig ervaren. Voor elke uitspraak wordt u gevraagd aan te geven hoe goed u denkt met het gedrag om te kunnen gaan, mocht uw 30 maanden oude kind dit gedrag stellen..."). Veertien vragen peilen naar de mate waarin ouders denken doeltreffend te kunnen omgaan met moeilijk gedrag van hun kind, terwijl veertien vragen peilen naar de mate waarin ouders denken doeltreffend te kunnen optreden in bepaalde situaties⁷.

Tabel 11 geeft de frequentieverdeling op itemniveau. Over het algemeen meent de meerderheid van de respondenten dat ze redelijk goed tot goed denken *doeltreffend met gedrag van hun kind te kunnen omgaan*. Als we een ordening maken in de thema's over gedrag waar ze 'helemaal niet' of 'niet zo goed' denken mee te kunnen omgaan, dan ziet de volgorde er zo uit: kind vraag constant aandacht (27,7%), weigert te eten (26,9%), treuzelt met eten (25,1%), brutaal antwoorden of tegenspreken (23,0%), roepen/schreeuwen (22,6%), treuzelen met aankleden (22,0%), jammeren en zeuren (18,8%), weigeren te doen wat er gevraagd wordt (16,8%), opstandig zijn wanneer ouder iets vraagt (15,4%), onderbreken tijdens gesprek met een andere volwassene (15,4%), overstuur zijn wanneer het kind zijn/haar zin niet krijgt (15,3%), ruzie maken over de regels (13,7%) en weigeren taakjes te doen die hem/haar gevraagd worden (13,6%).

Algemeen kunnen we opmerken dat respondenten vaker aangeven 'redelijk' tot 'goed' te kunnen *omgaan met situaties* dan met het (probleem)gedrag van hun kind. De ordening van thema's over situaties waar de respondenten van denken 'helemaal niet' of 'niet zo goed' mee te kunnen omgaan, is als volgt: het huishouden doen met het kind erbij (16,9%), aan de telefoon zijn met het kind erbij (16,5%), het kind op het potje/de wc laten gaan (15,9%), koken met het kind erbij (8,6%), in gesprek zijn met een andere volwassene terwijl kind erbij is (7,6%), boodschappen doen met kind (6,9%), kind op school/ in de opvang laten (6,8%), kind wakker maken en doen opstaan (5,8%), met het kind naar de dokter gaan (2,9%), kind aankleden (2,5%), autorijden met kind in de wagen (1,3%), een badje geven (1,1%), thuis bezoek krijgen met kind erbij (1,1%), en met kind op bezoek gaan bij familie of vrienden (0,9%).

⁷ Bij de meting op 12 maanden waren er zes vragen over probleemgedrag van het kind en negen vragen over situaties. Niet alle vragen waren immers reeds geschikt voor deze leeftijdsgroep.

Tabel 11 Kencijfers draagkracht opvoeding (PTC) op itemniveau op 30 maanden

	Helemaal niet	Niet zo goed	Redelijk goed	Goed
Doeltreffendheid met probleemgedrag	%	%	%	%
Uw kind weigert te doen wat u hem/haar vraagt	1,3	15,5	70,5	12,7
Uw kind is overstuur wanneer het zijn/haar zin niet krijgt	1,0	14,3	67,1	17,5
Uw kind is opstandig wanneer u iets vraagt	1,9	13,5	68,9	15,7
Uw kind krijgt een driftbui	3,5	22,5	59,4	14,6
Uw kind roept, schreeuwt	2,3	20,3	62,2	15,2
Uw kind antwoordt brutaal of spreekt tegen	4,1	18,9	58,2	18,8
Uw kind zeurt en jammert	1,2	17,6	63,6	17,6
Uw kind onderbreekt u terwijl u in gesprek bent met een andere volwassene	1,8	13,6	62,6	22,0
Uw kind weigert te eten	2,9	24,0	53,9	19,2
Uw kind weigert taakjes te doen die u hem/haar vraagt	1,8	11,8	68,9	17,4
Uw kind maakt ruzie over de regels	2,6	11,1	68,0	18,3
Uw kind vraagt constant aandacht	1,6	26,1	60,4	11,9
Uw kind treuzelt met aankleden	1,5	20,5	63,6	14,3
Uw kind treuzelt met eten	1,8	23,3	59,2	15,7
Doeltreffendheid in situaties				
Uw kind wakker maken en doen opstaan	0,8	5,0	27,2	67,1
Uw kind een badje geven	0,1	1,0	16,6	82,3
Met uw kind naar de dokter gaan	0,7	2,2	22,4	74,8
Uw kind aankleden	0,1	2,4	27,4	70,2
Uw kind op het potje/wc laten gaan	1,2	14,7	29,8	54,3
Boodschappen doen met uw kind	0,5	6,4	38,1	55,0
Autorijden met uw kind in de wagen	0,4	0,9	22,2	76,6
Uw kind op school/ in de opvang laten	1,1	5,7	27,1	66,1
Met uw kind op bezoek gaan bij familie of vrienden	0,0	0,9	26,2	73,0
Thuis bezoek krijgen met uw kind erbij	0,0	1,1	24,7	74,2
In gesprek met een andere volwassene terwijl uw kind erbij is	0,4	7,2	50,2	42,2
U bent aan de telefoon met uw kind erbij	0,6	15,9	51,4	32,2
U bent aan het koken met uw kind erbij	0,5	8,1	50,5	41,0
U doet uw huishouden met uw kind erbij	1,2	15,7	50,0	33,1

Noot. Valide percentages berekend op aantal ingevulde antwoorden per item. Minimum 3 en maximum 29 niet-ingevulde antwoorden. Voor het item 'Uw kind in opvang laten' is het aantal blanco gelaten antwoorden 48.

De Cronbach's alfa's in Tabel 12 tonen dat de items van de subschalen 'Doeltreffendheid met probleemgedrag' en 'Doeltreffendheid met situaties' inhoudelijk consistent zijn. Tabel 12 geeft gemiddelden (*M*), standaarddeviaties (*SD*), de minimum- en maximumwaarde (Min. en Max.) op de schalen binnen deze steekproef, en percentielscores (*Pc*). Een hogere score wijst op meer draagkracht, dus denken meer doeltreffend te kunnen omgaan met probleemgedrag van het kind of opvoedingssituaties. De gemiddelden voor beide schalen zijn hoog, maar het hoogst voor de perceptie van doeltreffend met situaties te kunnen omgaan.

Tabel 12 Kencijfers draagkracht opvoeding (PTC) op schaalniveau op 30 maanden

Subschaal PTC	<i>n</i> items	α	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min.	Max.	Pc5	Pc15	Pc85	Pc95	<i>N</i> ingevuld	Ontbrekend
Doeltreffendheid met probleemgedrag	14	0,92	2,93	0,51	1,00	4,00	2,00	2,50	3,50	4,00	1056	3
Doeltreffendheid met situaties	14	0,83	3,63	0,33	1,67	4,00	3,00	3,22	4,00	4,00	1055	4

Noot. Gemiddelde schaalscore tussen 1 (helemaal niet) en 4 (goed)

Om na te gaan of er groepsverschillen zijn naargelang het opleidingsniveau van de moeder, voeren we variantie-analyses uit (Tabel 13). De Levene test is voor zowel Doeltreffendheid in omgaan met probleemgedrag als voor Doeltreffendheid in omgaan met situaties significant, waardoor dus niet aan de assumptie voor gelijkheid van varianties voldaan is. De *F*-toetsen wijzen op significante verschillen in groepsgemiddelden voor beide variabelen, en dit geldt ook voor de Welch en Brown-Forsythe toetsen (Doeltreffendheid probleemgedrag $p < 0,05$, Doeltreffendheid situaties $p < 0,001$) die rekening houden met ongelijkheid van varianties.

Uit de post-hoc testen kunnen we afleiden dat men in gezinnen met een hooggeschoolde moeder statistisch significant meer draagkracht in het omgaan met probleemgedrag rapporteert dan in gezinnen met een laaggeschoolde moeder, ook al zijn de verschillen tussen gemiddelden klein. Draagkracht bij bepaalde opvoedingssituaties is hoger in de groepen met moeders met een diploma SO en HO in vergelijking met moeders zonder diploma SO.

Tabel 13 Groepsverschillen draagkracht opvoeding (PTC) naargelang opleidingsniveau moeder

	LO		SO		HO		<i>F</i>	<i>df</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Doeltreffendheid probleemgedrag	2,75	0,63	2,91	0,53	2,96	0,48	5,22 ^b	2, 985
Doeltreffendheid situaties	3,42	0,37	3,61	0,36	3,67	0,31	15,71 ^a	2, 984

Noot. Maximum/Minimum aantal respondenten Lager onderwijs (LO): 58/57, Secundair onderwijs (SO): 274/273, Hoger onderwijs (HO): 656/656. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$.

Daarnaast onderzoeken we er verschillen in draagkracht zijn naargelang moeders van Belgische of niet-Belgische herkomst zijn (Tabel 14). De Levene test is niet significant, bijgevolg is voldaan aan de assumptie voor gelijkheid van varianties van de subgroepen. De *F*-toets is voor beide variabelen niet significant ($p > 0,05$) wat impliceert dat er tussen gezinnen met Belgische en Niet-Belgische moeders geen significante verschillen zijn in ervaren draagkracht.

Tabel 14 Groepsverschillen draagkracht opvoeding (PTC) naargelang herkomst moeder

	Belg		Niet-Belg		<i>F</i>	<i>df</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Doeltreffendheid probleemgedrag	2,94	0,51	2,83	0,55	2,49	1, 1053
Doeltreffendheid situaties	3,64	0,33	3,56	0,32	2,69	1, 1052

Noot. Maximum/Minimum aantal respondenten Herkomst moeder Belg: T30: 995, Niet-Belg: 60/59.

1.3 Opvoedingsbelasting

Om opvoedingsbelasting te meten, zijn 15 vragen van de Nijmeegse vragenlijst voor de Opvoedingssituatie (NVOS; Wels & Robbroeckx, 1996) afgenomen op beide meetmomenten. Ouders geven bij verschillende vragen op een vijf-punten schaal aan hoe zij de opvoeding beleven en beoordelen. Zij houden bij elke vraag hetzelfde kind voor ogen.

Tabel 15 geeft het valide percentage antwoorden per antwoordcategorie weer. De meerderheid van de respondenten meent in algemene zin de opvoeding van hun kind goed aan te kunnen (93,7% op 30 maanden; 94,5% op 36 maanden), ook al zijn er wel eens wrijvingen (96,8% op 30 maanden; 97,2% op 36 maanden). Met de uitspraak 'Dat alles bij elkaar genomen de opvoeding van hun kind wel meevalt' is ook de meerderheid van de ouders het mee eens of helemaal mee eens (95,1% op 30 maanden; 94,8% op 36 maanden). Iets minder respondenten vinden dat hun kind een gemakkelijk op te voeden kind is (70,3% op 30 maanden; 67,6% op 36 maanden).

Wat de items over ervaren belasting betreft, meent ongeveer een derde van de respondenten dat de opvoeding van hun kind veel van hun krachten vergt (29,5% op 30 maanden; 30,0% op 36 maanden). Voor minder dan 12% van de respondenten kost de opvoeding van het kind zoveel energie dat anderen (zoals partner of kinderen) wel eens te kort komen (11,7% op 30 maanden; 6,1% op 36 maanden). Slechts een beperkt percentage ervaart het opvoeden van het kind als een hele belasting voor zichzelf (3,9% op 30 maanden; 3,7% op 36 maanden), op 30 maanden twijfelt 15,7% aan die uitspraak, op 36 maanden is dat 11,3%. Ook minder dan 5% vindt dat er te hoge eisen aan zichzelf worden gesteld wat de opvoeding van hun kind betreft (3,4% op 30 maanden; 3,9% op 36 maanden).

Rond de 11% vindt hun kind niet eenvoudig op te voeden (11,2% op 30 maanden; 11,4% op 36 maanden). Ongeveer een vijfde van de respondenten heeft af en toe wel eens het gevoel dat ze het kind niet kunnen uitstaan (22,0% op 30 maanden; 19,8% op 36 maanden; respectievelijk 12,1 en 10,2% twijfelen daaraan).

Slechts een klein aantal respondenten vindt dat hun kind voor problemen in de opvoeding zorgt (2,1% op 30 maanden; 1,3% op 36 maanden; respectievelijk 7,2 en 5,2% twijfelen daaraan), dat ze dit kind met de beste wil van de wereld niet kunnen hanteren (2,9% op 30 maanden; 3,4% op 36 maanden; respectievelijk 3,3 en 2,3% twijfelen daaraan), of dat ze de greep op hun kind verliezen (1,1% op 30 maanden; 1,0% op 36 maanden; respectievelijk 8,7 en 5,7% twijfelen daaraan).

Ten slotte meent minder dan 1% van de respondenten dat de situatie met het kind hen volledig boven het hoofd groeit (0,4% op 30 maanden; 0,2% op 36 maanden; respectievelijk 1,2 en 0,9% aarzelen), en dat het kind maar in een tehuis of gelijkaardig daaraan moet geplaatst worden (0,1% op 30 maanden; 0% op 36 maanden; respectievelijk 0,2 en 0% antwoordt misschien).

Tabel 15 Kencijfers opvoedingsbelasting (NVOS) op itemniveau op 30 en 36 maanden

Ik heb het gevoel dat ik de opvoeding van X goed aankan		dat is absoluut niet zo	dat is niet zo	ik aarzel of dat zo is	dat is zo	dat is absoluut zo
30 maanden	%	0,2	0,7	5,4	60,3	33,4
36 maanden		0,1	0,9	4,6	60,3	34,2
Natuurlijk zijn er wel eens wrijvingen met X, maar over het algemeen kan ik de opvoeding van X best aan		beslist	ja	misschien	nee	beslist niet
30 maanden	%	47,4	49,4	2,8	0,2	0,1
36 maanden		45,2	52,0	2,5	0,3	0,1
De opvoeding van X vergt veel van mijn krachten		dat geldt voor mij heel sterk	dat geldt voor mij wel	ik aarzel of dat wel voor mij geldt	dat geldt niet voor mij	dat geldt helemaal niet voor mij
30 maanden	%	2,0	27,5	29,2	36,5	4,8
36 maanden		1,8	28,2	21,1	40,2	8,6
Ik vind dat ik de greep op X geleidelijk aan verlies		dat moet ik beslist toegeven	dat moet ik toegeven	ik aarzel of dat zo is	dat moet ik ontkennen	dat moet ik beslist ontkennen
30 maanden	%	0,3	0,8	8,7	47,5	42,8
36 maanden		0,0	1,0	5,7	46,9	46,4
Ik kan dit kind niet hanteren, met de beste wil van de wereld niet		dat slaat helemaal niet op mij	dat slaat niet op mij	ik aarzel of dat wel op mij slaat	dat slaat op mij	dat slaat helemaal op mij
30 maanden	%	63,1	30,6	3,3	1,1	1,8
36 maanden		69,1	25,1	2,3	0,6	2,8
De situatie met X groeit me volledig boven het hoofd, het loopt uit de hand		dat is absoluut niet zo	dat is niet zo	ik aarzel of dat zo is	dat is zo	dat is absoluut zo
30 maanden	%	78,8	19,5	1,2	0,1	0,3
36 maanden		77,3	21,7	0,9	0,0	0,2
Ook als ouder voel je wel eens: "Nu kan ik dit kind geen moment meer uitstaan"		dat moet ik beslist toegeven	dat moet ik toegeven	ik aarzel of dat zo is	dat moet ik ontkennen	dat moet ik beslist ontkennen
30 maanden	%	2,0	20,0	12,1	34,1	31,8
36 maanden		1,7	18,1	10,2	34,8	35,2
Ze moesten X maar in een tehuis plaatsen of zoiets		beslist niet	nee	misschien	ja	beslist
30 maanden	%	96,8	2,9	0,2	0,1	0,0
36 maanden		97,3	2,7	0,0	0,0	0,0
X is geen eenvoudig kind om op te voeden		helemaal mee eens	mee eens	aarzel tussen eens en oneens	mee oneens	helemaal mee oneens
30 maanden	%	2,5	8,7	12,9	36,8	39,0
36 maanden		2,2	9,2	12,8	34,8	41,0
Het opvoeden van X is voor mij een hele belasting		absoluut onjuist	onjuist	min of meer onjuist	juist	absoluut juist
30 maanden	%	41,3	39,2	15,7	3,4	0,5
36 maanden		40,1	44,9	11,3	3,2	0,5
X zorgt voor problemen in de opvoeding		moet ik beslist ontkennen	moet ik ontkennen	ik aarzel of dat zo is	moet ik toegeven	moet ik beslist toegeven
30 maanden	%	53,1	37,6	7,2	2,0	0,1
36 maanden		55,9	37,6	5,2	1,1	0,2
X is een gemakkelijk op te voeden kind		helemaal mee oneens	mee oneens	aarzel ts. mee eens en oneens	mee eens	helemaal mee eens
30 maanden	%	1,9	9,9	17,9	47,1	23,2
36 maanden		2,2	11,7	18,5	45,1	22,5

Alles bij elkaar genomen, valt de opvoeding van X wel mee		dat is absoluut niet zo	dat is niet zo	ik aarzel of dat zo is	dat is zo	dat is absoluut zo
30 maanden	%	0,3	1,6	3,0	42,3	52,8
36 maanden		0,1	1,1	4,0	47,3	47,5
In de opvoeding van X worden te hoge eisen aan mij gesteld		helemaal mee oneens	mee oneens	aarzel ts. mee eens en oneens	mee eens	helemaal mee eens
30 maanden	%	41,4	46,8	8,5	2,7	0,7
36 maanden		43,6	45,3	7,2	3,0	0,9
De opvoeding van X kost mij zoveel energie, dat anderen (bijv. partner of kinderen) wel eens te kort komen		slaat helemaal niet op mij	slaat niet op mij	ik aarzel of dat wel op mij slaat	slaat op mij	slaat helemaal op mij
30 maanden	%	23,0	43,5	21,7	10,4	1,3
36 maanden		30,7	48,7	14,6	5,5	0,6

Noot. Valide percentages berekend op aantal ingevulde antwoorden per item. Op 30 maanden minimum 5 en maximum 12 niet-ingevulde antwoorden.

Om een gemiddelde schaalscore (= som van de scores op alle 15 items gedeeld door het aantal items) voor opvoedingsbelasting te kunnen berekenen, zijn de items zo geformuleerd dat een hogere schaalscore wijst op minder opvoedingsstress of het beter aankunnen van de opvoeding (Tabel 16). Een lagere score op de NVOS verwijst dus naar het niet goed of minder goed aankunnen van de opvoeding of de opvoeding als een belasting ervaren. De gemiddelde schaalscore ligt rond de 3,7, dus de ervaren opvoedingsbelasting is eerder laag. De interne consistentie van de schaal opvoedingsbelasting is goed zowel op de meting van 30 als de meting van 36 maanden.

Tabel 16 Kencijfers opvoedingsbelasting (NVOS) op schaalniveau op 30 en 36 maanden

Subschaal NVOS	<i>n</i> items	α	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min.	Max.	Pc5	Pc15	Pc85	Pc95	<i>N</i> ingevuld	Ontbrekend
30 maanden	15	0,79	3,70	0,43	2,13	4,67	2,93	3,27	4,20	4,33	1055	4
36 maanden	15	0,85	3,75	0,45	1,93	4,53	3,00	3,27	4,27	4,40	1138	8

Noot. Gemiddelde schaalscore tussen 1 en 5

Tabel 17 geeft de resultaten van de variantie-analyse weer met opleidingsniveau van de moeder als onafhankelijke variabele en opvoedingsbelasting op de twee meetmomenten als afhankelijke variabele. Er is voldaan aan de assumptie voor gelijkheid van varianties (Levene test $p > 0,05$). De *F*-toetsen zijn niet significant, bijgevolg is er geen verschil in opvoedingsbelasting in het gezin naargelang het diploma van de moeder.

Tabel 17 Groepsverschillen opvoedingsbelasting (NVOS) naargelang opleidingsniveau moeder

	LO		SO		HO		<i>F</i>	<i>df</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Opvoedingsbelasting 30 maanden	3,77	0,43	3,72	0,45	3,69	0,43	1,06	2, 984
Opvoedingsbelasting 36 maanden	3,83	0,54	3,71	0,45	3,75	0,45	2,37	2, 1060

Noot. Aantal respondenten Lager onderwijs (LO): 30M = 57, 36M = 53, Secundair onderwijs (SO): 30M = 273, 36M = 293, Hoger onderwijs (HO): 30M = 656, 36M = 717

Daarnaast gaan we na of er verschillen zijn in ervaren opvoedingsbelasting naargelang moeders van Belgische of niet-Belgische herkomst zijn (Tabel 18). De Levene test is niet significant op 30 maanden,

waardoor voldaan is aan de assumptie voor gelijkheid van varianties van de subgroepen, maar wel op 36 maanden ($p < 0,05$). De F -toets is voor beide variabelen niet significant ($p > 0,05$), en ook de Welch en Brown-Forsythe toetsen niet, wat impliceert dat er tussen gezinnen met Belgische en Niet-Belgische moeders geen significante verschillen zijn in ervaren opvoedingsbelasting.

Tabel 18 Groepsverschillen opvoedingsbelasting (NVOS) naargelang herkomst moeder

	Belg		Niet-Belg		F	df
	M	SD	M	SD		
Opvoedingsbelasting 30 maanden	3,71	0,44	3,68	0,41	0,15	1, 1052
Opvoedingsbelasting 36 maanden	3,74	0,44	3,74	0,53	0,04	1, 1135

Noot. Aantal respondenten Herkomst moeder Belg: $T_{30} = 995$, $T_{36} = 1974$; Niet-Belg: $T_{30} = 59$, $T_{36} = 63$

2 Opvoedingsgedrag

In de JOnG! studie is er voor geopteerd om specifieke opvoedingspraktijken of -gedragingen van de ouder naar het kind te bevragen via een vragenlijst. Deze opvoedingsgedragingen maken deel uit van de brede opvoedingsdimensies 'warmte/ondersteuning' en 'gedragsmatige controle' die frequent worden beschreven in de onderzoeksliteratuur over opvoeden (Van Leeuwen et al., 2011).

Om een zicht te krijgen op het opvoedingsgedrag bij ouders van jonge kinderen, is een leeftijdsaangepaste versie van de Schaal voor Ouderlijk Gedrag (Van Leeuwen et al., 2011; Van Leeuwen & Vermulst, 2004) afgenomen. De SOG is gebaseerd op de sociale interactietheorie die aanneemt dat zowel gewenste als ongewenste gedragingen bij kinderen door dezelfde leerprocessen worden verworven en in stand worden gehouden.

Tabel 19 geeft op itemniveau het percentage respondenten per antwoordcategorie weer. Opvoedingsgedragingen die naar warm en ondersteunend gedrag verwijzen, worden frequent gerapporteerd. In de top drie van meest gerapporteerde warme en ondersteunende opvoedingsgedragingen staan 'knuffelen', 'praten met kind tijdens de verzorging' en 'de reden nagaan waarom het kind weent': dit komt bij meer dan 98% van de ouders vaak tot altijd voor. Zowel wanneer het kind 30 als 36 maanden is, komen deze drie opvoedingsgedragingen het meest voor. Met het kind spelen komt bij 81,4% van de respondenten 'vaak' tot 'altijd' voor op 30 maanden en bij 76,4% op 36 maanden.

In grote lijnen rapporteert rond de 90% van de ouders vaak tot altijd opvoedingsgedrag waarbij de zelfstandigheid van het kind wordt aangemoedigd (iets zelf doen of proberen, ontdekken, zelf keuzes laten maken). Ook het bieden van supervisie of veiligheid wordt zeer frequent gerapporteerd.

Opvoeders bieden veel structuur en regelmaat aan hun kinderen van 30 en 36 maanden. Meer dan 90% geeft aan vaak tot altijd voor een vaste routine in de dagindeling te zorgen, vaste tijdstippen voor maaltijden en bedtijd te voorzien, en dit op beide meetmomenten. Rond de 90% geeft aan vaak tot altijd duidelijk te zijn tegenover het kind over wat wel en niet mag en meer dan 90% zegt toch door te zetten wanneer het kind niet wil tegemoet komen aan de wens van de ouder. Ongeveer 8 à 9% zegt snel toe te geven wanneer het kind iets wilt of eist. Vermijden dat het kind te veel prikkels krijgt, zou door 64 tot 71% van de respondenten gebeuren.

Opvoeders rapporteren een frequent gebruik van sociaal belonen zoals applaudiseren of flink/bravo zeggen als het kind iets nieuws kan, een knuffel, kusje of complimentje geven wanneer het kind gewenst

gedrag stelt, of laten zien dat men blij is als het kind positief gedrag stelt. Op beide meetmomenten rapporteert maar liefst 99% van de ouders dit vaak tot altijd te doen.

Hoe reageren ouders op ongewenst gedrag? Het kind duidelijk aankijken en nee zeggen wanneer het zich ongewenst gedraagt, gebeurt volgens 92% van de opvoeders vaak tot altijd op beide meetmomenten. Het verheffen van de stem wanneer het kind iets doet wat niet mag, gebeurt door ongeveer 60% van de opvoeders op beide meetmomenten. Zich boos tonen, gebeurt iets minder frequent, maar nog relatief vaak, namelijk bij ongeveer 77% van de respondenten op 30 maanden en bij 81% op 36 maanden. Iets minder dan een vijfde rapporteert dit soms te doen.

Het geven van een straf onder de vorm van iets prettigs afnemen, gebeurt tussen 59% (op 36 maanden) en 63% (op 30 maanden) van de respondenten nooit of zelden, door ongeveer een derde van de ouders soms, en door minder dan 10% vaak tot altijd. Iets onprettigs laten volgen op ongewenst gedrag wordt door bijna de helft van de respondenten als vaak of altijd gemeld op 30 maanden, terwijl dit op 36 maanden 57% is. Iets meer dan een derde van de opvoeders zegt dit soms te doen.

Het negeren van ongewenst gedrag komt eerder weinig voor: slechts rond de 3 à 4% van de opvoeders stelt dit vaak tot altijd te doen, ongeveer een vierde doet dit soms, en tussen de 71 à 73% doet dit nooit tot zelden. Iets minder dan 2% zegt vaak tot altijd toe te geven als een kind iets wil om te vermijden dat het boos zou worden of huilen, ongeveer een vijfde geeft aan dit soms te doen, maar ongeveer 77% op beide meetmomenten zegt dit nooit tot zelden te doen.

Het kind apart zetten gebeurt nooit tot weinig bij ongeveer 11% van de opvoeders (op 30 maanden 11,8% en op 36 maanden 10,8%). Ongeveer twee vijfden zegt dit soms te doen (op 30 maanden 38,4% en op 36 maanden 39,6%), en ongeveer de helft van de ouders doet dit vaak tot altijd.

Het geven van een tik gebeurt eerder zelden door ongeveer twee derden van de respondenten (63,3% nooit en weinig op 30 maanden; 68,3% nooit en weinig op 36 maanden). Ongeveer een vijfde geeft aan soms een tik te geven, terwijl 8,7% op 30 maanden en 6,6% op 36 maanden aangeeft vaak tot altijd een tik te geven bij ongewenst gedrag. Het ruwer omgaan met het kind bij lastig of zeurderig gedrag gebeurt eerder zelden door 66,5% van de opvoeders op 30 maanden en 63,9% op 36 maanden (antwoordcategorieën nooit en weinig samen). Ongeveer een derde van de opvoeders doet dit soms, en rond de 5% geeft aan vaak tot altijd het kind harder aan te pakken bij zeurderig of lastig gedrag.

Tabel 19 Kencijfers opvoedingsgedrag (SOG) op itemniveau op 30 en 36 maanden

	Kind 30 maanden						Kind 36 maanden					
	N.v.t.	Nooit	Weinig	Soms	Vaak	Altijd	N.v.t.	Nooit	Weinig	Soms	Vaak	Altijd
	<i>n</i>	%	%	%	%	%	<i>n</i>	%	%	%	%	%
Warmte/Ondersteuning												
Ik speel met mijn kind	0	0,0	1,9	16,7	73,0	8,4	0	0,0	1,5	22,1	67,9	8,5
Ik neem mijn kind op de schoot	0	0,0	0,8	12,3	77,6	9,3	0	0,1	0,8	13,8	75,1	10,2
Wanneer mijn kind weent, ga ik na waarom het weent	0	0,0	0,0	1,1	18,4	80,4	0	0,0	0,1	1,1	16,2	82,7
Wanneer mijn kind weent, troost ik het	0	0,0	0,2	4,1	34,7	61,0	0	0,1	0,2	4,4	36,8	58,5
Terwijl ik mijn kind verzorg, praat ik er tegen	0	0,0	0,0	0,6	14,2	85,2	1	0,0	0,0	1,2	14,6	84,2
Ik doe de geluidjes na die mijn kind maakt	20	1,6	8,1	33,4	42,8	14,2	45	3,2	12,2	43,4	31,4	9,7
Ik knuffel mijn kind	0	0,1	0,0	0,8	60,0	39,2	0	0,0	0,0	1,0	60,2	38,9
Ik zing liedjes of melodietjes (neuriën) voor mijn kind	0	0,0	3,3	16,7	60,3	19,7	0	0,3	4,9	21,5	56,9	16,4
Ik wijs mijn kind dingen aan en benoem ze	3	0,0	0,5	5,6	63,6	30,2	3	0,1	0,4	13,7	64,0	21,9
Ik leg mijn kind uit hoe dingen in elkaar zitten	3	0,2	1,0	14,5	60,3	24,1	1	0,1	0,8	13,7	61,9	23,5
Bij nieuwe dingen (bijv. speelgoed) doe ik mijn kind voor hoe het moet	0	0,1	0,9	15,0	39,6	44,4	3	0,1	1,8	17,2	38,3	42,6
Wanneer mijn kind zich anders gedraagt dan gewoonlijk, ga ik na wat er aan de hand is	6	0,0	0,0	5,0	34,0	61,0	10	0,0	0,4	5,7	30,5	63,5
Ik doe mijn kind lachen (bijv. door het te kriebelen, gekke gezichten te trekken, ...)	0	0,0	0,3	8,7	69,1	22,0	0	0,1	0,5	12,3	67,2	19,9
Ik kijk samen met mijn kind in boekjes	0	0,1	1,2	15,7	64,1	18,8	0	0,0	1,8	16,7	64,3	17,1
Wanneer mijn kind onrustig is, zorg ik voor afleiding (er mee rondwandelen, naar muziek luisteren, ...)	23	0,0	1,7	23,9	54,7	19,6	42	0,2	2,0	26,9	55,5	15,4
Zelfstandigheid aanmoedigen												
Ik moedig mijn kind aan om iets zelf te doen of te proberen	1	0,0	0,1	4,7	61,6	33,5	1	0,0	0,2	4,5	61,1	34,2
Ik laat mijn kind de wereld rondom hem of haar zelf ontdekken proberen	2	0,0	0,2	10,4	63,7	25,7	1	0,0	0,6	12,6	66,6	20,2
Ik geef mijn kind de kans om iets nieuws te proberen	1	0,0	0,2	8,6	64,2	27,0	1	0,0	0,0	8,9	66,3	24,8
Ik moedig mijn kind aan om zelf keuzes te maken (bijv. om met iets te spelen)	5	0,1	0,3	7,7	60,3	31,6	4	0,0	0,6	7,0	64,1	28,3
Ik help mijn kind wanneer iets niet lukt (bijv. bij het eten, spelen, ...)	5	0,0	0,3	13,7	54,8	31,2	0	0,0	0,2	20,6	54,1	25,1
Ik geef mijn kind opdrachtjes die het gemakkelijk alleen kan	7	0,0	0,9	21,2	62,8	15,1	2	0,2	1,1	21,6	62,5	14,6
Wanneer iets niet onmiddellijk lukt bij mijn kind, neem ik het van hem of haar over	2	1,8	21,1	62,9	12,4	1,8	1	1,1	20,4	65,8	10,9	1,8

Tabel 19 (vervolg) Kencijfers opvoedingsgedrag (SOG) op itemniveau op 30 en 36 maanden

	Kind 30 maanden						Kind 36 maanden					
	N.v.t.	Nooit	Weinig	Soms	Vaak	Altijd	N.v.t.	Nooit	Weinig	Soms	Vaak	Altijd
Supervisie en/of veiligheid bieden												
Ik houd mijn kind in de gaten om te voorkomen dat er iets met hem of haar zou gebeuren	8	0,0	1,1	11,6	40,2	47,1	0	0,1	0,7	10,7	42,4	46,2
Wanneer mijn kind een verhoogde temperatuur heeft, ben ik extra waakzaam	5	0,1	0,4	3,1	12,7	83,7	8	0,0	0,4	2,7	15,2	81,8
Ik zorg voor een veilige omgeving voor mijn kind	1	0,0	0,2	1,7	30,6	67,5	0	0,0	0,1	2,0	28,0	69,9
Terwijl mijn kind aan het spelen is, houd ik een oogje in het zeil	0	0,1	0,2	4,2	31,3	64,2	0	0,0	0,3	5,4	42,0	52,4
Disciplineren												
Wanneer mijn kind iets doet dat ik niet leuk vind, verhef ik mijn stem	0	0,1	3,0	36,2	44,1	16,5	1	0,2	2,5	39,2	46,6	11,5
Ik geef mijn kind een tik wanneer het iets doet dat niet mag (knoeien met eten, aarde uit de plantenbak halen, aan het haar trekken, wild zijn)	8	27,1	36,2	28,0	6,9	1,8	3	26,8	41,5	25,1	5,6	1,0
Wanneer mijn kind lastig is of zeurt, ga ik er ruwer mee om dan gewoonlijk (bijv. harder vasthouden)	13	23,3	43,2	28,0	5,1	0,4	6	20,7	43,2	31,4	4,6	0,1
Ik neem iets plezierigs van mijn kind af (knuffel, fopspeen, speelgoed, ...) wanneer het stout is	17	34,1	29,0	28,7	7,9	0,4	6	29,3	29,4	33,8	7,2	0,4
Ik zet mijn kind tijdelijk apart wanneer het ongewenst gedrag vertoont (bijv. in de hoek, in een andere kamer, ...)	5	3,2	8,6	38,4	38,7	11,1	4	2,2	8,6	38,6	39,6	11,0
Wanneer mijn kind iets doet dat niet mag, laat ik dit duidelijk merken door mijn kind aan te kijken en 'nee' te zeggen	1	0,0	0,1	7,2	46,2	46,5	1	0,1	0,4	7,0	49,0	43,4
Ik toon dat ik boos ben op mijn kind wanneer het vervelend gedrag vertoont	2	0,4	2,9	19,4	48,1	29,2	2	0,2	1,6	17,3	50,4	30,5
Wanneer mijn kind gedrag toont dat ik niet wil, laat ik iets onprettigs volgen op zijn of haar gedrag (bijv. wanneer het rommel maakt, die rommel zelf laten opruimen)	11	2,7	11,0	36,8	40,0	9,5	8	1,9	7,3	34,3	46,4	10,2
Wanneer mijn kind iets wil, geef ik toe opdat het niet zou huilen of boos worden	4	14,9	62,1	21,3	1,5	0,1	4	17,8	59,1	21,2	1,9	0,0
Wanneer mijn kind dingen doet die niet mogen, neger ik dit	2	32,5	40,6	23,7	2,9	0,3	3	33,3	38,5	24,4	3,6	0,2

Tabel 19 (vervolg) Kencijfers opvoedingsgedrag (SOG) op itemniveau op 30 en 36 maanden

	Kind 30 maanden						Kind 36 maanden					
	N.v.t.	Nooit	Weinig	Soms	Vaak	Altijd	N.v.t.	Nooit	Weinig	Soms	Vaak	Altijd
Regels stellen en/of structuur aanbieden												
Ik zorg voor een vaste routine in de dagindeling van mijn kind	0	0,2	2,3	7,0	56,1	34,4	3	0,4	1,4	5,7	56,9	35,5
Ik geef mijn kind op vaste tijdstippen te eten	4	0,3	1,6	6,4	49,8	42,0	0	0,2	1,0	6,0	49,2	43,7
Ik stop mijn kind elke avond rond hetzelfde tijdstip in bed	1	0,4	2,1	3,9	46,7	46,9	1	0,2	1,6	3,9	46,6	47,7
Ik zeg duidelijk tegen mijn kind wat niet mag (bijv. aarde uit plantenbak halen, aan iemands haar trekken)	2	0,0	0,1	1,3	35,0	63,6	0	0,1	0,2	1,1	35,4	63,2
Ik geef snel toe wanneer mijn kind iets wil of eist (bijv. eten, fopspeen, ...)	4	6,2	45,4	39,0	8,7	0,7	3	7,5	48,7	35,9	7,3	0,5
Ik vermijd dat mijn kind te veel prikkels krijgt (bijv. net voor het slapen nog wilde spelletjes spelen)	12	1,5	8,3	26,0	47,0	17,2	10	0,4	6,9	21,4	53,4	17,9
Wanneer mijn kind iets niet wil (bijv. in de autostoel zitten, gaan slapen), zet ik toch door	3	0,1	0,2	6,0	55,0	38,7	2	0,1	0,5	8,2	52,8	38,4
Belonen												
Wanneer mijn kind iets nieuws kan, applaudiseer ik, of zeg ik bijvoorbeeld 'flink' of 'bravo'	0	0,0	0,0	0,3	18,4	81,4	2	0,0	0,0	0,3	27,1	72,6
Wanneer mijn kind iets doet wat ik fijn vind (bv. bordje leegeten), laat ik dat duidelijk merken aan mijn kind (knuffel, kusje, een complimentje geven, ...)	0	0,0	0,0	0,9	26,6	72,4	3	0,1	0,0	0,6	29,1	70,2
Wanneer mijn kind iets positiefs doet, laat ik zien dat ik daar blij mee ben	0	0,0	0,0	0,6	24,8	74,6	1	0,2	0,0	0,5	23,9	75,4

Valide percentages. Op T24-30m N = 1059; niet-ingevuld min. = 2 – max. = 9. Op T36m N = 1146; niet-ingevuld min. = 8 – max. = 14.

Ook voor de opvoedingsdimensies zijn schaalscores berekend. Aangezien de vragenlijst een aangepaste versie van de SOG is, met nieuwe items die voordien nog niet zijn afgenomen bij deze leeftijdsgroepen, is het noodzakelijk om de structuur van de vragenlijst te evalueren. Dit gebeurde al op de leeftijd van 12 maanden, maar aangezien het opvoeden dan nog maar pas aanvangt, is het ook van belang om na te gaan of dezelfde opvoedingsconstructen op latere leeftijd kunnen geïdentificeerd worden. Daarom is met factoranalyse nagegaan welke subschalen er kunnen onderscheiden worden binnen de drie meetmomenten (12, 30 en 36 maanden) op basis van de inhoudelijke en statistische samenhang tussen de items. Voor een uitgebreide rapportering over deze analyses, verwijzen we naar Bijlage 1. De uiteindelijke oplossing bestaat uit zeven subschalen. Bij de rapportering op 12 maanden hebben we de subschaal Zelfstandig gedrag ondersteunen niet onderscheiden, maar dit hebben we wel gedaan in dit rapport. We rapporteren hierna dan ook over de subschalen op de drie meetmomenten 12, 30 en 36 maanden.

De subschaal *Warmte/ondersteuning* bestaat op de drie meetmomenten uit 11 items: Ik speel met mijn kind, Ik neem mijn kind op de schoot, Terwijl ik mijn kind verzorg, praat ik er tegen, Ik doe de geluidjes na die mijn kind maakt, Ik knuffel mijn kind, Ik zing liedjes of melodietjes (neuriën) voor mijn kind, Ik wijs mijn kind dingen aan en benoem ze, Ik leg mijn kind uit hoe dingen in elkaar zitten, Ik doe mijn kind lachen (bv. door het te kriebelen, gekke gezichten te trekken, ...), Ik kijk samen met mijn kind in boekjes, Wanneer mijn kind onrustig is, zorg ik voor afleiding (er mee rondwandelen, naar muziek luisteren, ...).

De subschaal *Zelfstandigheid/autonomie aanmoedigen* bestaat uit vier items: Ik moedig mijn kind aan om iets zelf te doen of te proberen, Ik laat mijn kind de wereld rondom hem of haar zelf ontdekken, Ik geef mijn kind de kans om iets nieuws te proberen, Ik moedig mijn kind aan om zelf keuzes te maken (bv. om met iets te spelen).

De subschaal *Supervisie/Veiligheid aanbieden* heeft zeven items: Ik houd mijn kind in de gaten om te voorkomen dat er iets met hem of haar zou gebeuren, Wanneer mijn kind een verhoogde temperatuur heeft, ben ik extra waakzaam, Ik zorg voor een veilige omgeving voor mijn kind, Terwijl mijn kind aan het spelen is, houd ik een oogje in het zeil, Wanneer mijn kind weent, ga ik na waarom het weent, Wanneer mijn kind weent, troost ik het, Wanneer mijn kind zich anders gedraagt dan gewoonlijk, ga ik na wat er aan de hand is.

Corrigeren van gedrag wordt gerepresenteerd door zeven vragen: Wanneer mijn kind iets doet dat ik niet leuk vind, verhef ik mijn stem, Ik geef mijn kind een tik wanneer het iets doet dat niet mag (knoeien met eten, aarde uit de plantenbak halen, aan het haar trekken, wild zijn), Wanneer mijn kind lastig is of zeurt, ga ik er ruwer mee om dan gewoonlijk (bv. harder vasthouden), Ik neem iets plezierigs van mijn kind af (knuffel, fopspeen, speelgoed, ...) wanneer het stout is, Ik zet mijn kind tijdelijk apart wanneer het ongewenst gedrag vertoont (bv. in de hoek, in een andere kamer, ...), Ik toon dat ik boos ben op mijn kind wanneer het vervelend gedrag vertoont, Wanneer mijn kind gedrag toont dat ik niet wil, laat ik iets onprettigs volgen op zijn of haar gedrag (bv. wanneer het rommel maakt, die rommel zelf laten opruimen).

Drie items vormen de subschaal *Regels stellen/structuur aanbieden*: Ik zorg voor een vaste routine in de dagindeling van mijn kind, Ik geef mijn kind op vaste tijdstippen te eten, Ik stop mijn kind elke avond rond hetzelfde tijdstip in bed.

Ook de subschaal *Belonen* bestaat uit drie vragen: Wanneer mijn kind iets nieuws kan, applaudis ik, of zeg ik bijvoorbeeld 'flink' of 'bravo', Wanneer mijn kind iets doet wat ik fijn vind (bv. bordje leegeten), laat ik dat duidelijk merken aan mijn kind (knuffel, kusje, een complimentje geven, ...), Wanneer mijn kind iets positiefs doet, laat ik zien dat ik daar blij mee ben.

De laatste subschaal, *Toegeeflijk gedrag*, omvat drie items: Wanneer mijn kind iets wil, geef ik toe opdat het niet zou huilen of boos worden, Wanneer iets niet onmiddellijk lukt bij mijn kind, neem ik het van hem of haar over, en Ik geef snel toe wanneer mijn kind iets wil of eist (bv. eten, fopspeen, ...).

Acht items zijn niet opgenomen in deze subschalen (zie bijlage).

Behalve voor de subschaal *Toegeeflijk gedrag*, is de interne consistentie van de subschalen aanvaardbaar (Cronbach's alfa > 0,60) tot zeer goed.

Tabel 20 Kencijfers Opvoedingsgedrag (SOG) op schaalniveau op 12, 30 en 36 maanden

Subschaal SOG	<i>n</i> items	α	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min.	Max.	Pc5	Pc15	Pc85	Pc95	<i>N</i> ngevuld
Warmte/ondersteuning	11										
12M		0,84	4,10	0,43	1,00	5,00	3,45	3,69	4,55	4,82	1218
30M		0,82	4,10	0,37	2,80	5,00	3,55	3,73	4,45	4,82	1054
36M		0,82	4,01	0,38	2,10	5,00	3,45	3,64	4,41	4,73	1138
Zelfstandigheid aanmoedigen	4										
12M		0,75	4,17	0,46	2,25	5,00	3,50	3,75	4,75	5,00	1218
30M		0,82	4,21	0,46	3,00	5,00	3,50	3,75	5,00	5,00	1054
36M		0,80	4,18	0,45	2,75	5,00	3,50	3,75	4,75	5,00	1137
Supervisie/Veiligheid bieden	7										
12M		0,73	4,66	0,35	1,00	5,00	4,00	4,29	5,00	5,00	1220
30M		0,71	4,61	0,35	3,00	5,00	4,00	4,29	5,00	5,00	1054
36M		0,71	4,60	0,35	3,14	5,00	4,00	4,29	5,00	5,00	1137
Corrigeren van gedrag	7										
12M		0,68	2,38	0,57	1,00	5,00	1,50	1,75	3,00	3,33	1192
30M		0,66	3,02	0,51	1,43	4,86	2,14	2,57	3,57	3,86	1054
36M		0,61	3,05	0,47	1,43	5,00	2,29	2,57	3,50	3,86	1136
Regelmaat aanbieden	3										
12M		0,77	4,36	0,58	1,00	5,00	3,33	4,00	5,00	5,00	1217
30M		0,77	4,31	0,57	1,67	5,00	3,33	4,00	5,00	5,00	1057
36M		0,78	4,34	0,55	1,00	5,00	3,33	4,00	5,00	5,00	1138
Sociaal belonen	3										
12M		0,82	4,78	0,38	1,00	5,00	4,00	4,33	5,00	5,00	1216
30M		0,85	4,76	0,39	3,00	5,00	4,00	4,33	5,00	5,00	1057
36M		0,84	4,72	0,41	2,00	5,00	4,00	4,00	5,00	5,00	1136
Toegeeflijk gedrag	3										
12M		0,56	2,55	0,60	1,00	5,00	1,67	2,00	3,00	3,67	1204
30M		0,54	2,51	0,50	1,00	4,33	1,67	2,00	3,00	3,33	1054
36M		0,57	2,48	0,51	1,00	4,67	1,67	2,00	3,00	3,33	1137

Noot. Gemiddelde schaalscore tussen 1 (nooit) en 5 (altijd)

We berekenden Pearson correlaties (*r*) tussen de zeven subschalen op de drie meetmomenten en hanteren de vuistregel van Cohen (1988) om de sterkte van het verband te interpreteren, waarbij een *r* van |0,10| een zwak verband, |0,30| een medium verband en |0,50| een sterk verband aangeeft (Tabel 21).

De verbanden tussen verschillende meetmomenten zijn sterk voor de constructen Warmte/ondersteuning (*r* tussen 0,58 en 0,69), voor Supervisie (*r* tussen 0,55 en 0,66), voor Regelmaat (*r* tussen 0,50 en 0,65), en voor Toegeeflijk gedrag (*r* tussen 0,52 en 0,59). Deze verbanden zijn positief, wat betekent dat het vaak rapporteren van bepaald gedrag op het ene meetmoment samen gaat met het vaak rapporteren van

bepaald gedrag op een ander meetmoment. Omgekeerd geldt dat weinig frequent gedrag op een meetmoment samenhangt met weinig frequent gedrag op een ander meetmoment. Het valt op dat de correlatie altijd het hoogst is tussen het meetmoment 30 maanden en het meetmoment 36 maanden. De verbanden voor Zelfstandigheid aanmoedigen zijn matig sterk tussen meetmoment 12 en 30 maanden, en 12 en 36 maanden (r respectievelijk 0,45 en 0,47), en sterk tussen meetmoment 30 en 36 maanden ($r = 0,51$). Hetzelfde patroon is waar te nemen voor het Corrigeren van gedrag, met een Pearson correlatie van 0,44 tussen 12 en 30 maanden en tussen 12 en 36 maanden, en een correlatie van 0,71 tussen 30 en 36 maanden. Ook bij Sociaal belonen is het verband tussen 30 en 36 maanden sterk ($r = 0,51$) en tussen de andere meetmomenten matig (0,37 en 0,38).

Er is een middelmatig tot sterk verband tussen warmte en ondersteuning en het aanmoedigen van de zelfstandigheid van het kind. Meer warmte en ondersteuning gaan gepaard met meer aanmoedigen van zelfstandig gedrag (of minder warmte en ondersteuning, met minder zelfstandig gedrag aanmoedigen). Een gelijkaardig verband is er tussen warmte en supervisie: als een kind meer in de gaten wordt gehouden, wordt er ook meer warm en ondersteunend opvoedingsgedrag gerapporteerd. Tussen supervisie en de zelfstandigheid aanmoedigen is er een zwak significant verband: meer supervisie hangt samen met meer zelfstandigheid aanmoedigen.

Regelmaat hangt positief samen met alle subschalen, behalve met corrigeren van ongewenst gedrag. Meer regelmaat gaat samen met meer warmte/ondersteuning, zelfstandigheid aanmoedigen, supervisie en sociaal belonen, maar deze verbanden zijn zwak. Regelmaat hangt zwak negatief samen met toegeeflijk gedrag: meer regelmaat gaat samen met minder toegeeflijk gedrag.

Sociaal belonen hangt zwak positief samen met alle andere subschalen, behalve met toegeeflijk gedrag ten aanzien van het kind. Hoe meer sociaal belonen, hoe meer warmte en ondersteuning, zelfstandigheid aanmoedigen, supervisie en regelmaat. Het corrigeren van ongewenst gedrag van het kind hangt enkel zwak samen met sociaal belonen op 36 maanden: hoe meer sociaal belonen, hoe meer corrigeren van ongewenst gedrag.

Er is een zwak significant negatief verband tussen toegeeflijk gedrag en het aanmoedigen van zelfstandig gedrag: opvoeders die zelfstandig gedrag bij hun kind aanmoedigen, zijn minder toegeeflijk. Een gelijkaardig verband is er met regelmaat: minder toegeeflijk gedrag bij ouders gaat samen met het zorgen voor regelmaat in het leven van het kind.

Tabel 21 Pearson correlaties tussen subschalen opvoedingsgedrag (SOG) op 12, 30 en 36 maanden

		Warmte/onderst.			Zelfstandigheid			Supervisie			Corrigeren gedrag			Regelmaat			Sociaal belonen			Toegeeflijk gedrag	
		12M	30M	36M	12M	30M	36M	12M	30M	36M	12M	30M	36M	12M	30M	36M	12M	30M	36M	12M	30M
Warmte/onderst. 30M	<i>r</i>	0,58 ^a																			
	<i>N</i>	758																			
Warmte/onderst. 36M	<i>r</i>	0,61 ^a	0,69 ^a																		
	<i>N</i>	817	831																		
Zelfstandigheid 12M	<i>r</i>	0,52 ^a	0,35 ^a	0,37 ^a																	
	<i>N</i>	1215	759	818																	
Zelfstandigheid 30M	<i>r</i>	0,33 ^a	0,51 ^a	0,34 ^a	0,45 ^a																
	<i>N</i>	758	1054	831	759																
Zelfstandigheid 36M	<i>r</i>	0,35 ^a	0,36 ^a	0,49 ^a	0,47 ^a	0,51 ^a															
	<i>N</i>	816	830	1137	817	830															
Supervisie 12M	<i>r</i>	0,38 ^a	0,26 ^a	0,29 ^a	0,29 ^a	0,14 ^a	0,22 ^a														
	<i>N</i>	1217	760	819	1218	760	818														
Supervisie 30M	<i>r</i>	0,22 ^a	0,36 ^a	0,30 ^a	0,20 ^a	0,22 ^a	0,20 ^a	0,55 ^a													
	<i>N</i>	758	1054	831	759	1054	830	760													
Supervisie 36M	<i>r</i>	0,27 ^a	0,29 ^a	0,36 ^a	0,25 ^a	0,14 ^a	0,24 ^a	0,55 ^a	0,66 ^a												
	<i>N</i>	816	830	1137	817	830	1136	818	830												
Corrigeren gedrag 12M	<i>r</i>	0,01	0,05	0,03	0,03	0,04	0,04	-0,09 ^b	-0,02	-0,06											
	<i>N</i>	1189	744	804	1191	744	803	1192	744	803											
Corrigeren gedrag 30M	<i>r</i>	-0,05	0,06	0,03	0,00	0,09 ^b	0,05	-0,06	-0,05	-0,10 ^b	0,44 ^a										
	<i>N</i>	758	1051	832	759	1051	831	760	1051	831	744										
Corrigeren gedrag 36M	<i>r</i>	-0,02	0,04	0,03	0,03	0,05	0,10 ^a	-0,04	-0,03	-0,03	0,44 ^a	0,71 ^a									
	<i>N</i>	816	830	1134	817	830	1133	818	830	1134	803	831									

Tabel 21 (vervolg) Pearson correlaties tussen subschalen opvoedingsgedrag (SOG) op 12, 30 en 36 maanden

		Warmte/onderst.			Zelfstandigheid			Supervisie			Corrigeren gedrag			Regelmaat			Sociaal belonen			Toegeeflijk gedrag	
		12M	30M	36M	12M	30M	36M	12M	30M	36M	12M	30M	36M	12M	30M	36M	12M	30M	36M	12M	30M
Regelmaat 12M	<i>r</i>	0,18 ^a	0,15 ^a	0,19 ^a	0,18 ^a	0,17 ^a	0,14 ^a	0,22 ^a	0,13 ^a	0,15 ^a	0,01	0,04	0,04								
	<i>N</i>	1214	757	816	1214	757	815	1216	757	815	1188	757	815								
Regelmaat 30M	<i>r</i>	0,12 ^a	0,15 ^a	0,13 ^a	0,14 ^a	0,14 ^a	0,11 ^a	0,14 ^a	0,22 ^a	0,21 ^a	0,02	0,01	0,02	0,54 ^a							
	<i>N</i>	759	1054	833	760	1054	832	761	1054	832	745	1054	832	758							
Regelmaat 36M	<i>r</i>	0,13 ^a	0,13 ^a	0,17 ^a	0,16 ^a	0,14 ^a	0,15 ^a	0,13 ^a	0,21 ^a	0,24 ^a	-0,06	-0,02	-0,01	0,50 ^a	0,65 ^a						
	<i>N</i>	817	831	1136	818	831	1135	819	831	1136	804	832	1136	816	833						
Sociaal belonen 12M	<i>r</i>	0,40 ^a	0,33 ^a	0,26 ^a	0,29 ^a	0,26 ^a	0,25 ^a	0,32 ^a	0,21 ^a	0,22 ^a	0,06	0,07	0,09 ^c	0,21 ^a	0,12 ^a	0,08 ^c					
	<i>N</i>	1213	757	816	1214	757	815	1216	757	815	1188	757	815	1215	758	816					
Sociaal belonen 30M	<i>r</i>	0,22 ^a	0,33 ^a	0,25 ^a	0,21 ^a	0,26 ^a	0,21 ^a	0,19 ^a	0,34 ^a	0,19 ^a	0,05	0,06	0,09 ^c	0,06	0,14 ^a	0,10 ^b	0,38 ^a				
	<i>N</i>	759	1054	833	760	1054	832	761	1054	832	745	1054	832	758	1057	833	758				
Sociaal belonen 36M	<i>r</i>	0,26 ^a	0,25 ^a	0,31 ^a	0,22 ^a	0,22 ^a	0,26 ^a	0,16 ^a	0,26 ^a	0,27 ^a	0,11 ^b	0,10 ^b	0,13 ^a	0,12 ^a	0,07 ^c	0,14 ^a	0,37 ^a	0,51 ^a			
	<i>N</i>	815	830	1134	816	830	1133	817	830	1134	802	831	1135	814	832	1136	814	832			
Toegeeflijk gedrag 12M	<i>r</i>	0,04	-0,01	0,03	-0,02	-0,11 ^b	-0,09 ^b	0,02	0,06	0,01	0,04	-0,02	0,02	-0,12 ^a	-0,13 ^a	-0,10 ^b	-0,09 ^b	-0,03	-0,05		
	<i>N</i>	1201	752	813	1203	752	812	1204	752	812	1179	752	812	1201	753	813	1202	753	811		
Toegeeflijk gedrag 30M	<i>r</i>	0,03	0,00	-0,01	-0,04	-0,12 ^a	-0,12 ^a	0,01	0,05	-0,01	0,01	0,04	0,04	-0,13 ^a	-0,14 ^a	-0,13 ^a	-0,07	-0,06	-0,01	0,52 ^a	
	<i>N</i>	759	1051	833	760	1051	832	761	1051	832	745	1053	832	758	1054	833	758	1054	832	753	
Toegeeflijk gedrag 36M	<i>r</i>	0,02	-0,01	0,03	-0,07	-0,14 ^a	-0,09 ^b	0,02	0,09 ^b	0,02	-0,01	-0,04	0,04	-0,02	-0,09 ^b	-0,08 ^b	-0,07	-0,03	-0,02	0,54 ^a	0,59 ^a
	<i>N</i>	816	831	1135	817	831	1134	818	831	1135	803	832	1136	815	833	1137	815	833	1136	812	833

Noot. De waarden in grijs gearceerd verwijzen naar de correlaties tussen verschillende meetmomenten van een zelfde opvoedingsconstruct. *r* = Pearson correlatie; *N* = aantal respondenten waarop de analyse is gebeurd. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$ ^c $p < 0,05$

Vervolgens onderzoeken we met variantie-analyses of er verschillen zijn in opvoedingsgedrag volgens het diploma van de moeder (Tabel 22). De Levene test voor homogeniteit van varianties toont aan dat de varianties niet gelijk zijn voor de variabelen Warmte/ondersteuning (Levene test op 12M $p < 0,005$, 30M $p < 0,010$, en 36M, $p < 0,005$), voor het Aanmoedigen van zelfstandigheid (Levene test op 12M $p < 0,001$), voor het Corrigeren van gedrag (Levene test op 12M $p < 0,001$, op 36M $p < 0,05$), voor Regelmaat (Levene test op 12M $p < 0,001$, 30M $p < 0,010$, en 36M, $p < 0,001$), voor Sociaal belonen (Levene test op 12M $p < 0,05$, 30M $p < 0,010$, en 36M, $p < 0,001$), en voor Toegeeflijk gedrag (Levene test op 12M $p < 0,001$, 36M, $p < 0,001$). Voor deze variabelen controleren we daarom ook de robuuste Welch en Brown-Forsythe toetsen om na te gaan of gemiddelden van de groepen significant verschillen. Voor één variabele levert dit een opvallend ander resultaat op, met name voor Corrigeren van gedrag op 36M, waarbij er geen significante verschillen in gemiddelden zijn (Welch en Brown-Forsythe toets $p > 0,05$, terwijl bij de F -toets $p < 0,05$). Voor sommige variabelen is er een verschil in overschrijdingskans: Zelfstandigheid aanmoedigen op 12M (Welch en Brown-Forsythe toets $p < 0,05$, terwijl bij de F -toets $p < 0,01$), Regelmaat 12M (Welch en Brown-Forsythe toets $p < 0,05$, terwijl bij de F -toets $p < 0,001$), Regelmaat 36M (Welch toets $p < 0,01$ en Brown-Forsythe toets $p < 0,05$, terwijl bij de F -toets $p < 0,001$), Toegeeflijk gedrag 12M en 36M (Welch toets $p < 0,05$ en Brown-Forsythe toets $p < 0,01$, terwijl bij de F -toets $p < 0,001$).

Rekening houdend met deze extra controles, kunnen we uit de post hoc testen afleiden dat wanneer de moeder geen diploma secundair onderwijs heeft, er meer warmte en ondersteuning gerapporteerd wordt dan wanneer de moeder een diploma hoger onderwijs heeft behaald, en dit zowel wanneer het kind 12 als 30 maanden is. Zelfstandigheid aanmoedigen wordt ook significant meer gerapporteerd bij moeders zonder diploma secundair onderwijs, in vergelijking met moeders met een diploma hoger onderwijs. Op vlak van supervisie wordt er significant meer supervisie gerapporteerd bij moeders zonder diploma SO in vergelijking met moeders met een diploma SO of HO, en ook bij moeders met een diploma SO is er significant meer supervisie dan moeders met een diploma HO. Voor Regelmaat op 12 maanden is er een significant hoger gemiddelde bij een diploma HO ten opzichte van geen diploma SO en op 36 maanden is er een hoger gemiddelde bij een diploma HO ten opzichte van een diploma SO. Er komt significant meer sociaal belonen voor indien de moeder geen of wel een diploma SO heeft dan wanneer ze een diploma HO heeft, maar dit enkel op de kindleeftijd van 36 maanden. Ten slotte is er een hoger gemiddelde voor toegeeflijk gedrag, zowel op 30 als 36 maanden, bij de groep zonder diploma SO in vergelijking met de groep met een diploma HO.

Tabel 22 Groepsverschillen opvoedingsgedrag (SOG) naargelang opleidingsniveau moeder

	LO		SO		HO		F	df
	M	SD	M	SD	M	SD		
Warmte/ondersteuning								
12M	4,25	0,49	4,12	0,42	4,06	0,40	9,46 ^a	2, 1117
30M	4,21	0,43	4,12	0,39	4,06	0,36	5,92 ^b	2, 983
36M	4,07	0,52	4,04	0,39	4,00	0,37	2,22	2, 1060
Zelfstandigheid aanmoedigen								
12M	4,32	0,58	4,19	0,48	4,15	0,44	5,69 ^b	2, 1118
30M	4,27	0,50	4,23	0,47	4,19	0,44	1,32	2, 983
36M	4,22	0,53	4,20	0,44	4,17	0,32	0,65	2,1059
Supervisie/Veiligheid bieden								
12M	4,72	0,30	4,67	0,34	4,65	0,32	2,10	2, 1119
30M	4,70	0,38	4,66	0,31	4,58	0,35	6,46 ^b	2, 983
36M	4,65	0,43	4,61	0,34	4,58	0,34	1,34	2, 1059
Corrigeren van gedrag								
12M	2,36	0,73	2,41	0,58	2,36	0,54	0,67	2, 1094
30M	2,85	0,62	3,05	0,49	3,03	0,49	3,80 ^c	2, 983
36M	2,89	0,62	3,07	0,48	3,06	0,45	3,38 ^c	2, 1058
Regelmaat aanbieden								
12M	4,17	0,87	4,35	0,56	4,40	0,52	6,66 ^a	2, 1116
30M	4,27	0,73	4,28	0,63	4,33	0,54	0,86	2, 986
36M	4,22	0,80	4,25	0,59	4,38	0,50	7,43 ^a	2, 1060
Sociaal belonen								
12M	4,84	0,33	4,80	0,36	4,77	0,37	1,97	2, 1115
30M	4,81	0,33	4,79	0,38	4,74	0,39	2,29	2, 986
36M	4,83	0,34	4,76	0,40	4,69	0,42	4,78 ^b	2, 1058
Toegeeflijk gedrag								
12M	2,81	0,96	2,55	0,59	2,50	0,54	9,88 ^a	2, 1105
30M	2,61	0,59	2,54	0,50	2,49	0,49	2,30	2, 984
36M	2,72	0,64	2,50	0,55	2,46	0,47	6,87 ^a	2, 1059

Noot. Maximum/Minimum aantal respondenten Lager onderwijs (LO): T12: 84/79, T30: 58/56, T36: 53/51; Secundair onderwijs (SO): T12: 328/319, T30: 274/273, T36: 294/293; Hoger onderwijs (HO): T12: 710/698, T30: 657/655, T36: 717/716. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$ ^c $p < 0,05$.

Groepsverschillen volgens herkomst van de moeder worden gerapporteerd in Tabel 23. De Levene test voor homogeniteit van varianties toont aan dat de varianties niet gelijk zijn voor de variabelen Warmte/ondersteuning (Levene test op 12M $p < 0,005$), voor het Aanmoedigen van zelfstandigheid (Levene test op 12M $p < 0,005$), voor Supervisie (Levene test op 12M $p < 0,001$, en 36M, $p < 0,005$), voor Regelmaat (Levene test op 12M $p < 0,001$), voor Sociaal belonen (Levene test op 12M $p < 0,01$, 30M $p < 0,005$, en 36M, $p < 0,05$), en voor Toegeeflijk gedrag (Levene test op 12M $p < 0,001$, 30M $p < 0,005$, 36M, $p < 0,001$). Bij deze variabelen worden de robuuste Welch en Brown-Forsythe toetsen gebruikt. Voor de variabele Supervisie op 12M en 36M tonen deze toetsen geen significante verschillen (Welch en Brown-Forsythe toets $p > 0,05$, terwijl bij de F-toets $p < 0,05$) evenals voor de variabele Toegeeflijk gedrag op 30M (Welch en Brown-Forsythe toets $p > 0,05$, terwijl bij de F-toets $p < 0,05$). Voor de variabele Warmte/ondersteuning op 12M zijn de Welch en Brown-Forsythe toets significant met $p < 0,05$, terwijl de F-toets significant is met $p < 0,01$.

Concluderend kunnen we stellen dat gezinnen waar moeders niet-Belg zijn significant meer warmte en ondersteuning rapporteren op de drie meetmomenten dan de gezinnen waar moeders Belgische zijn. Supervisie wordt meer gerapporteerd wanneer moeder Belgische is, maar dit is enkel zo op de leeftijd van 30 maanden, waardoor deze bevinding eerder inconsistent is. Er wordt significant meer regelmaat gerapporteerd bij Belgische moeders dan niet-Belgische, al neemt het effect wel af met de leeftijd. Ten slotte wordt er meer toegankelijk gedrag gerapporteerd bij de niet-Belgische moeders, maar enkel op de leeftijd van 12 maanden.

Tabel 23 Groepsverschillen opvoedingsgedrag (SOG) naargelang herkomst moeder

	Belg		Niet-Belg		F	df
	M	SD	M	SD		
Warmte/ondersteuning						
12M	4,08	0,41	4,19	0,54	6,90 ^b	1, 1216
30M	4,08	0,37	4,21	0,36	6,27 ^c	1, 1051
36M	4,01	0,38	4,16	0,40	9,82 ^b	1, 1135
Zelfstandigheid aanmoedigen						
12M	4,18	0,45	4,12	0,55	1,71	1, 1216
30M	4,21	0,46	4,23	0,48	0,07	1, 1051
36M	4,17	0,45	4,25	0,46	1,71	1, 1134
Supervisie/Veiligheid bieden						
12M	4,67	0,32	4,59	0,50	5,50 ^c	1, 1218
30M	4,62	0,34	4,50	0,39	7,01 ^b	1, 1051
36M	4,60	0,34	4,51	0,44	4,02 ^c	1, 1134
Corrigeren van gedrag						
12M	2,38	0,56	2,32	0,68	1,15	1, 1218
30M	3,02	0,50	3,07	0,59	0,66	1, 1051
36M	3,05	0,46	3,04	0,51	0,01	1, 1134
Regelmaat aanbieden						
12M	4,39	0,54	4,05	0,78	40,53 ^a	1, 1215
30M	4,32	0,56	4,08	0,66	10,07 ^b	1, 1054
36M	4,35	0,55	4,19	0,60	4,98 ^c	1, 1135
Sociaal belonen						
12M	4,78	0,36	4,74	0,52	1,68	1, 1214
30M	4,75	0,39	4,83	0,31	2,24	1, 1054
36M	4,72	0,41	4,79	0,35	2,07	1, 1133
Toegankelijk gedrag						
12M	2,52	0,57	2,85	0,79	30,48 ^a	1, 1202
30M	2,50	0,49	2,66	0,65	6,06 ^c	1, 1051
36M	2,48	0,50	2,50	0,70	0,14	1, 1134

Noot. Maximum/Minimum aantal respondenten Herkomst moeder Belg: T12: 1101/1079, T30: 993/996, T36: 1073/1071; Herkomst moeder niet-Belg: T12: 119/113, T30: 60/60, T36: 64/64. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$ ^c $p < 0,05$

Hoofdstuk 3

Resultaten: Gezins- en ouderfunctioneren

1 Gezinsfunctioneren

Uit de Vragenlijst Gezinsproblemen (VGP; Koot, 1997) is een selectie gemaakt van vier subschalen: Steun en communicatie, Gebrek aan betrokkenheid, Problemen in de partnerrelatie en Geborgenheid in het gezin⁸. De vragenlijst is gebaseerd op het procesmodel van gezinsfunctioneren (Steinhauer, Santa-Barbara, & Skinner, 1984). Uitspraken over het gezinsfunctioneren worden beoordeeld aan de hand van een driepuntenschaal ('Helemaal niet van toepassing', 'Een beetje of soms van toepassing', 'Duidelijk of vaak van toepassing'). Deze vragenlijst is voorgelegd op het moment dat het kind 30 maanden was.

Tabel 24 toont de gedetailleerde frequentieverdelingen. Wat de vragen over *gebrek aan steun en communicatie* betreft, blijkt 6 tot 12% van de respondenten een duidelijk probleem te ervaren. Over wie de baas in huis is, wordt het minst problemen gerapporteerd: ongeveer 80% van de respondenten ervaart op dat vlak geen problemen. Bij de andere items geeft 45 tot 68% van de respondenten aan geen problemen te ervaren. Een redelijke proportie respondenten (van een vierde tot bijna 46%) geeft aan soms problemen te ervaren met steun en communicatie binnen het gezin. Opvallend is de beoordeling van het item 'elkaar vertrouwen': 80% vindt dit geen probleem, maar als er wel een probleem is, dan is dit duidelijk of vaak van toepassing (11%), de middencategorie wordt bijna niet aangeduid.

Gebrek aan betrokkenheid komt bij een kleinere proportie van de respondenten voor: slechts 1 tot 4% van de ouders ervaart hier duidelijk problemen, terwijl tussen de 4 tot 18% soms problemen op dat vlak rapporteert. Het meest problemen wordt gemeld bij het item 'Sommige gezinsleden laten niet genoeg merken dat ze van anderen in ons gezin houden', gevolgd door 'Sommige gezinsleden bemoeien zich te weinig met de andere gezinsleden'.

Wat *problemen in de partnerrelatie* betreft, is er bij 2 tot bijna 6% sprake van duidelijke problemen, en bij 19 tot bijna 30% een beetje of soms problemen. Het meest frequente probleem is dat de partner te weinig steun biedt, daarna dat men zich zorgen maakt over de relatie met de partner, en het derde vaakst wordt vermeld dat men het oneens is over hoe de kinderen opgevoed moeten worden (bijna 29% zegt dat dit een beetje of duidelijk een probleem is).

De antwoorden tonen ook aan dat er sprake is van redelijk veel *geborgenheid* in het gezin (bij 69 tot 80% is dit duidelijk aanwezig), 14 tot 24% meent dat die er soms is, en bij 4 tot 6% is die er helemaal niet. Er lijken het meest problemen te zijn met het 'samen dingen doen'.

⁸ Het item 'Kunnen goed met elkaar opschieten' uit de schaal Geborgenheid is bij het aanmaken van de vragenlijst wege gevallen.

Tabel 24 Kencijfers gezinsfunctioneren (VGP) op itemniveau op 30 maanden

	Helemaal niet van toepassing	Een beetje of soms van toepassing	Duidelijk of vaak van toepassing
Subschaal: Gebrek aan steun en communicatie <i>De volgende dingen vormen een probleem in ons gezin:</i>	%	%	%
Afspraken maken over dingen die we samen gaan doen	55,7	35,5	8,8
Elkaar belangrijke dingen vertellen	68,2	21,9	9,8
Elkaar begrijpen of aanvoelen	57,0	32,2	10,8
Weten hoe de andere gezinsleden zich voelen	58,2	32,5	9,4
Aandacht voor elkaar hebben	48,6	39,4	12,0
Hulp of steun van elkaar krijgen			
Elkaar vertrouwen	80,1	8,7	11,3
Ruimte krijgen om te doen wat je zelf wilt	51,6	38,4	9,9
Wie de baas in huis is	80,5	13,5	6,0
Het eens worden over de regels in huis	61,6	29,5	8,9
Elkaar kritiek geven en/of kritiek krijgen; zeggen wat je dwars zit	45,6	45,5	8,9
De manier waarop problemen opgelost worden	60,4	31,8	7,8
Ons leven aanpassen als de omstandigheden dat nodig maken	65,4	25,9	8,7
Subschaal: Gebrek aan betrokkenheid <i>Sommigen in ons gezin...</i>			
Willen niets met de andere gezinsleden te maken hebben	93,5	4,0	2,5
Laten niet genoeg merken dat ze van anderen in ons gezin houden	78,0	18,3	3,6
Bemoeien zich te weinig met de andere gezinsleden	82,0	15,2	2,8
Staan onverschillig tegenover de anderen in ons gezin	92,7	5,6	1,7
Gaan andere gezinsleden uit de weg	94,0	4,3	1,7
Lijken nooit blij als ze de anderen weer zien	93,7	5,1	1,2
Hebben liever niet dat de anderen hen aanraken of knuffelen	90,7	7,3	1,9
Leven te weinig met de andere gezinsleden mee	86,1	12,5	1,3
Subschaal: Problemen in de partnerrelatie			
Ik maak mij zorgen over mijn relatie met mijn partner	69,7	26,1	4,2
Wij zijn het oneens over hoe de kinderen opgevoed moeten worden	71,1	24,9	4,0
Mijn partner vindt dat ik hem/haar te weinig help of steun	78,6	19,3	2,1
Mijn partner steunt mij te weinig	64,7	29,7	5,6
Mijn partner is te streng voor de kinderen	76,8	21,2	2,0
Subschaal: Mate van geborgenheid in het gezin <i>Sommigen in ons gezin...</i>			
Zorgen ervoor dat het thuis gezellig is	4,5	23,5	72,0
Geven hulp en steun als dat nodig is	4,2	21,0	74,8
Luisteren naar persoonlijke problemen van andere gezinsleden	5,7	23,0	71,3
Doen veel samen	6,3	24,4	69,3
Geven andere gezinsleden een veilig gevoel	6,1	13,8	80,0

Noot. Valide percentages (N = 1059). Ontbrekend minimum 11, maximum 21

Tabel 25 rapporteert de bevindingen op schaalniveau. De subschalen hebben een goede interne consistentie. Zowel voor de subschalen gebrek aan steun en communicatie, gebrek aan betrokkenheid, en problemen in de partnerrelatie ligt het gemiddelde in de steekproef tussen 1 en 1,5. Dit toont aan dat gezinsproblemen gemiddeld eerder niet of slechts een beetje voorkomen. De gemiddelde mate van geborgenheid in het gezin ligt dicht bij de maximumwaarde van 3, wat op een gemiddeld grote mate van betrokkenheid in het gezin wijst.

Tabel 25 Kencijfers gezinsfunctioneren (VGP) op schaalniveau op 30 maanden

Subschaal	<i>n</i> items	α	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min.	Max.	Pc5	Pc15	Pc85	Pc95
Gebrek aan steun en communicatie	12	0,94	1,48	0,50	1	3,0	1,00	1,00	2,00	2,67
Gebrek aan betrokkenheid	8	0,86	1,13	0,28	1	3,0	1,00	1,00	1,25	1,63
Problemen in de partnerrelatie	5	0,73	1,31	0,37	1	2,8	1,00	1,00	1,60	2,00
Geborgenheid in het gezin	5	0,86	2,68	0,45	1	3,0	1,80	2,20	3,00	3,00

Noot. Schaalscores kunnen variëren tussen 1 en 3

Tabel 26 geeft de resultaten van de variantie-analyse met opleidingsniveau van de moeder als onafhankelijke variabele en gezinsfunctioneren als afhankelijke variabele. Er is niet voldaan aan de assumptie voor gelijkheid van varianties (Levene test $p < 0,001$ voor Gebrek aan steun en communicatie, Gebrek aan betrokkenheid en Geborgenheid en $p < 0,01$ voor Relatieproblemen). Bijgevolg controleren we de Welch en Brown-Forsythe testen. Deze zijn significant voor Gebrek aan steun en communicatie, Gebrek aan betrokkenheid en Geborgenheid ($p < 0,001$) maar niet voor Relatieproblemen. Er zijn dus voor de eerste drie variabelen verschillen in gemiddelden naargelang het opleidingsniveau van de moeder. De Games-Howell post hoc toets geeft aan dat voor Gebrek aan steun en communicatie alle groepen significant van elkaar verschillen, waarbij hoe lager het diploma, hoe meer gebrek aan steun en communicatie er gerapporteerd wordt. Voor Gebrek aan betrokkenheid verschild enkel de groep van moeders zonder diploma SO van de twee andere groepen: bij de laagst geschoolde moeders wordt meest gebrek aan betrokkenheid gerapporteerd. Tenslotte rapporteren de respondenten in de groep van moeders met een diploma hoger onderwijs significant meer geborgenheid dan de twee andere groepen.

Tabel 26 Groepsverschillen gezinsfunctioneren (VGP) naargelang opleidingsniveau moeder

	LO		SO		HO		<i>F</i>	<i>df</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Gebrek aan steun en communicatie	1,83	0,66	1,55	0,56	1,42	0,44	21,37 ^a	2, 979
Gebrek aan betrokkenheid	1,34	0,48	1,15	0,30	1,11	0,25	17,08 ^a	2, 978
Problemen in de partnerrelatie	1,39	0,43	1,33	0,40	1,30	0,35	1,91	2, 970
Geborgenheid in het gezin	2,51	0,54	2,61	0,52	2,72	0,42	9,71 ^a	2, 977

Noot. Maximum/minimum aantal respondenten Lager onderwijs (LO): 30M = 57/56, Secundair onderwijs (SO): 30M = 271/267, Hoger onderwijs (HO): 30M = 654/650. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$ ^c $p < 0,05$.

Tabel 27 vermeldt de gemiddelden naargelang herkomst van de moeder (Belg versus niet-Belg). De test voor homogeniteit van varianties is significant voor Gebrek aan steun en communicatie ($p < 0,05$) en Geborgenheid ($p < 0,01$), maar de Welch en Brown-Forsythe toetsen geven geen andere resultaten dan de *F*-toets. In het geval dat moeders niet van Belgische herkomst zijn, wordt er meer gebrek aan steun en

communicatie, meer problemen in de partnerrelatie, en minder geborgenheid in het gezin gerapporteerd dan wanneer moeders wel van Belgische afkomst zijn.

Tabel 27 Groepsverschillen opvoedingsgedrag (SOG) naargelang herkomst moeder

	Belg		Niet-Belg		F	df
	M	SD	M	SD		
Gebrek aan steun en communicatie	1,47	0,50	1,68	0,57	10,00 ^b	1, 1047
Gebrek aan betrokkenheid	1,13	0,28	1,19	0,30	2,90	1, 1046
Problemen in de partnerrelatie	1,31	0,37	1,41	0,41	4,11 ^c	1, 1038
Geborgenheid in het gezin	2,69	0,45	2,53	0,53	6,48 ^c	1, 1045

Noot. Maximum/Minimum aantal respondenten Herkomst moeder Belg: T30: 990/982, Niet-Belg: 59/58. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$ ^c $p < 0,05$.

2 Meegemaakte gebeurtenissen

Op 30 maanden is opnieuw gepeild naar negatieve en positieve gebeurtenissen in het leven van de deelnemers. Er is een selectie gemaakt van 19 gebeurtenissen uit de Vragenlijst Meegemaakte Gebeurtenissen (VMG; Veerman, ten Brink, van der Horst, & Koedoot, 1993). Aan de deelnemers is volgende instructie gegeven: "Hebben één of meer van de volgende gebeurtenissen in uw leven plaats gevonden sinds de vorige bevraging? U kan bij de gebeurtenissen die plaats gevonden hebben, aanduiden hoe u deze ervaren heeft, door telkens het meest gepaste vakje aan te kruisen. Met 'ingrijpend' bedoelen we dat deze gebeurtenis een duidelijke invloed had op uzelf of op uw gezin". Wanneer een gebeurtenis heeft plaatsgevonden, geeft de respondent aan of het gaat om een 'negatieve en ingrijpende gebeurtenis', 'een negatieve, maar niet ingrijpende gebeurtenis', 'een positieve, maar niet ingrijpende gebeurtenis', of een 'positieve en ingrijpende gebeurtenis'.

Van de totale groep gaven 38 respondenten aan dat ze de relatie met hun partner beëindigden of ervan scheidden, terwijl 34 respondenten een verzoening met hun partner na ernstige conflicten rapporteerden (Tabel 28). Van 1 respondent stierf de partner, 6 respondenten gaven aan dat er een zoon of dochter overleed, 17 respondenten gaven aan te zijn getrouwd of met een nieuwe partner te zijn gaan samenwonen (bij 7 respondenten was dit een positieve, maar niet ingrijpende gebeurtenissen, bij 10 respondenten een positieve en ingrijpende gebeurtenis), 5 respondenten geven aan de kinderen van een nieuwe partner in huis te hebben opgenomen (bij 1 een negatieve maar niet ingrijpende gebeurtenis, bij 1 een positieve, maar niet ingrijpende gebeurtenis, bij 3 een positieve en ingrijpende gebeurtenis). Bij 12 personen is een levensbedreigende ziekte gediagnosticeerd, bij 10 personen is een levensbedreigende ziekte bij de partner gediagnosticeerd, bij 14 personen is een levensbedreigende ziekte bij een ander familielid gediagnosticeerd, 97 respondenten hebben een kind dat opgenomen werd in het ziekenhuis, 101 respondenten werden zelf in het ziekenhuis opgenomen, van 26 respondenten werd de partner in het ziekenhuis opgenomen. Twee respondenten gaven aan dat één van de kinderen van school werd gestuurd. Er waren 26 respondenten die aangaven dat zichzelf, hun partner of een ander gezinslid in aanraking kwamen met politie of justitie, en 8 respondenten die rapporteerden dat zij zelf, hun partner of een ander gezinslid slachtoffer werden van een ernstig misdrijf.

Tabel 28 Kencijfers meegemaakte gebeurtenissen (VMG) op itemniveau op 30 maanden

VMG	Niet Mee- gemaakt	Een negatieve en ingrijpende gebeurtenis	Een negatieve, maar niet ingrijpende gebeurtenis	Een positieve, maar niet ingrijpende gebeurtenis	Een positieve en ingrijpende gebeurtenis
	%	%	%	%	%
Ik ben gescheiden/ik heb gebroken met mijn partner.	96,4	1,6	0,4	0,6	1,0
Ik heb mij verzoend/ herenigd met mijn partner na ernstige conflicten.	96,8	1,0	0,6	0,7	1,0
Mijn partner is overleden.	99,9	0,1	0,0	0,0	0,0
Een zoon of dochter is overleden.	99,4	0,6	0,0	0,0	0,0
Een naast familielid of een goede bekende is overleden.	82,2	9,8	6,9	0,1	1,0
Ik ben getrouwd of gaan samenwonen met een nieuwe partner.	98,4	0,0	0,0	0,7	1,0
Ik heb kinderen van een nieuwe partner in huis opgenomen.	99,5	0,0	0,1	0,1	0,3
Ons gezinsinkomen is fors toegenomen (met 20% of meer).	95,6	0,0	0,0	3,1	1,2
Ons gezinsinkomen is fors gedaald (met 20% of meer).	93,5	2,3	3,4	0,4	0,4
Ons gezin heeft financiële problemen gekregen.	95,0	2,5	2,5	0,0	0,0
Er is een langdurige of levensbedreigende ziekte bij mij geconstateerd.	98,9	0,9	0,2	0,0	0,1
Er is een langdurige of levensbedreigende ziekte bij mijn partner geconstateerd.	99,0	0,7	0,3	0,0	0,0
Er is een langdurige of levensbedreigende ziekte bij een ander gezinslid geconstateerd.	98,7	1,0	0,3	0,0	0,0
Er is een kind van mij in het ziekenhuis opgenomen.	90,8	2,4	5,4	1,1	0,3
Ik ben in het ziekenhuis opgenomen.	90,4	1,8	2,2	1,6	4,0
Mijn partner is in het ziekenhuis opgenomen.	97,5	1,0	1,1	0,1	0,4
Eén van mijn kinderen is van school gestuurd.	99,8	0,2	0,0	0,0	0,0
Ikzelf, mijn partner of een ander gezinslid is in aanraking geweest met politie of justitie.	97,5	1,3	0,9	0,2	0,1
Ikzelf, mijn partner of een ander gezinslid is slachtoffer geworden van een ernstig misdrijf.	99,2	0,7	0,1	0,0	0,0

Het aantal gebeurtenissen dat als negatief wordt ervaren, is gesommeerd tot één score, met een minimumscore van 0. Van de respondenten heeft 80,9% geen enkele als negatief beleefde gebeurtenis meegemaakt, 14,2% maakte één negatieve gebeurtenis mee, 3,4% maakte er twee mee, 1,0% drie negatief

beleefde gebeurtenissen, 0,3% vier, 0,1% vijf, en 0,2% zes gebeurtenissen. Het gemiddelde aantal negatieve meegemaakte gebeurtenissen bedroeg 0,27 ($SD = 0,66$).

3 Ouderfunctioneren

Om een indicatie te krijgen over de mentale gezondheid bij de opvoeders zijn zes items van de Nederlandse vertaling van de General Health Questionnaire voorgelegd (GHQ-12; Koeter en Ormel, 1991). De respondenten gaven op een vierpuntschaal (0 = helemaal niet, 1 = niet meer dan gewoonlijk, 2 = wat meer dan gewoonlijk, en 3 = veel meer dan gewoonlijk) aan in welke mate bepaalde klachten voorkomen.

Tabel 29 geeft de frequenties per antwoordcategorie voor elke vraag weer voor het meetmomenten waarop het kind 30 maanden was. Op het item 'slaaptekort door zorgen' antwoordt 22,4% 'wat meer dan gewoonlijk' tot 'veel meer dan gewoonlijk'. Voor het item 'onder druk staan' is dit 28,4%, voor 'de eigen moeilijkheden niet de baas kunnen' 12,2%, voor 'zich de laatste tijd ongelukkig en neerslachtig voelen' 12,7%, voor 'de laatste tijd het vertrouwen in uzelf kwijtgeraakt' 8,1%, en voor 'zich de laatste tijd als een waardeloos iemand beschouwen' 5,1%.

Tabel 29 Kencijfers mentale gezondheid ouder (GHQ) op itemniveau op 30 maanden

	Helemaal niet	Niet meer dan gewoonlijk	Wat meer dan gewoonlijk	Veel meer dan gewoonlijk
GHQ	%	%	%	%
Bent U de laatste tijd door zorgen veel slaap tekort gekomen?	36,1	41,4	17,4	5,1
Heeft u de laatste tijd het gevoel gehad dat u voortdurend onder druk stond?	25,9	45,7	23,3	5,1
Heeft u de laatste tijd het gevoel gehad dat u uw moeilijkheden niet de baas kon?	38,8	49,0	11,1	1,1
Heeft u zich de laatste tijd ongelukkig en neerslachtig gevoeld?	52,1	35,2	11,2	1,5
Bent u de laatste tijd het vertrouwen in uzelf kwijtgeraakt?	64,2	27,7	7,2	0,9
Heeft u zich de laatste tijd als een waardeloos iemand beschouwd?	77,8	17,0	4,6	0,5

Noot. Het aantal niet ingevulde items is minimum 1 en maximum 9

De Cronbach's alfa voor de zes items die naar emotionele problemen refereren bedraagt 0,83, wat op een goede interne consistentie van de schaal wijst (Tabel 30). Er is een gemiddelde schaalscore berekend op de items die negatieve emotionele problemen meten (som van de scores op het aantal items gedeeld door zes). De gemiddelde score op meetmoment 30 maanden is 0,68, wat wijst op een beperkt voorkomen van emotionele problemen in de bevroegde steekproef.

Tabel 30 Kencijfers mentale gezondheid ouder (GQH) op schaalniveau op 30 maanden

GHQ	<i>n</i> items	α	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min.	Max.	Pc5	Pc15	Pc85	Pc95
Mentale gezondheid	6	0,83	0,68	0,54	0	3	0	0,17	1,33	1,67

Noot. Schaalscores kunnen variëren tussen 0 en 3

Er zijn geen significante verschillen op vlak van mentale gezondheid naargelang opleidingsniveau van de moeder (Tabel 31), de Levene's test en *F*-toets zijn niet significant.

Tabel 31 Groepsverschillen mentale gezondheid (GHQ) naargelang opleidingsniveau moeder

	LO		SO		HO		<i>F</i>	<i>df</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Mentale gezondheid	0,80	0,63	0,66	0,55	0,68	0,54	1,64	2, 987

Noot. Aantal respondenten Lager onderwijs (LO): 58, Secundair onderwijs (SO): 275, Hoger onderwijs (HO): 657

Er zijn geen significante verschillen op vlak van mentale gezondheid naargelang herkomst van de moeder (Tabel 32), de Levene's test en *F*-toets zijn niet significant.

Tabel 32 Groepsverschillen opvoedingsgedrag (SOG) naargelang herkomst moeder

	Belg		Niet-Belg		<i>F</i>	<i>df</i>
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
Mentale gezondheid	0,69	0,54	0,59	0,52	2,02	1, 1055

Noot. Aantal respondenten Herkomst moeder Belg: 997, Niet-Belg: 60

Hoofdstuk 4

Resultaten: Kindfunctioneren

Op de leeftijd van 36 maanden is voor het eerst in de cohorte 0-jarigen het probleemgedrag bij de kinderen bevestigd. Dit is gebeurd met de vragenlijst 'Sterke kanten en moeilijkheden', versie twee- tot vierjarigen, een Nederlandse vertaling van de Strengths and Difficulties Questionnaire (van Widenfelt, Goedhart, Treffers, & Goodman, 2003). Aan de respondenten zijn 25 vragen voorgelegd over moeilijkheden en sterktes bij het kind, die ze beantwoorden aan de hand van drie antwoordcategorieën: "Niet waar", "Een beetje waar" of "Zeker waar". Er is gevraagd om zich bij het antwoorden te baseren op het gedrag van het kind tijdens de laatste zes maanden. De 25 items kunnen aan vijf subschalen toegewezen worden (Tabel 33): Emotionele problemen, Gedragsproblemen, Hyperactiviteit/ Aandachtstekort, Problemen met leeftijdsgenoten en Prosociaal gedrag. Het deel van de vragenlijst dat peilt naar de impact op het functioneren van het kind en de omgeving, is niet afgenomen bij deze bevestiging.

Wat de frequentie van *emotionele problemen* betreft, valt op dat 7% van de ouders rapporteert dat het zeker waar is dat het kind zenuwachtig is, vastklampend in nieuwe situaties, of gemakkelijk zelfvertrouwen verliest, terwijl 29,5% dit een beetje waar vindt. Bijna 5% vindt dat het kind voor veel bang is of snel angstig is, en een vierde vindt dit een beetje waar. Bij ongeveer 10% van de kinderen worden lichamelijke klachten zoals hoofdpijn, buikpijn of misselijkheid gesignaleerd (bij 1,8% is dat zeker waar), bij 9% lijken er zorgen te zijn bij het kind (bij 1,5% is dat zeker waar), en bij ongeveer 5% is er sprake van ongelukkig zijn of in de put zitten (bij 0,6% is dat zeker waar).

Op vlak van *gedragsproblemen* blijken iets minder dan de helft van de kinderen van 36 maanden drift- of woedebuien te vertonen, bij bijna 37% is dat waar en bij 8% is dat zeker waar. Ongehoorzaam gedrag wordt ook bij ongeveer de helft van de kinderen gerapporteerd (44% een beetje en bij bijna 5% is het kind doorgaans niet gehoorzaam). Het is ook niet ongebruikelijk dat een kind gemeen doet tegen anderen (bij 41% is dat een beetje, en bij ongeveer 5% zeker waar). Vechten met andere kinderen of ze pesten, wordt minder frequent gerapporteerd (bij ongeveer 12% van de kinderen), evenals ruzie maken met volwassenen (bij ongeveer 15%).

Bij ongeveer de helft van de kinderen worden gedragingen gerapporteerd die gerelateerd zijn aan *hyperactiviteit of aandachtstekort*. Bij iets meer dan 50% wordt rusteloos en overactief gedrag of niet lang kunnen stilzitten gerapporteerd (rond de 36% een beetje, rond de 15% zeker), Anderzijds geeft ongeveer een derde van de respondenten aan dat het kind kan stoppen en nadenken vooraleer iets te doen, terwijl dit bij 56% een beetje en 12% niet zo is. Opdrachten kunnen afmaken of de aandacht goed vasthouden is waar voor bijna 36 à 37%, een beetje waar voor rond de 54% en niet waar voor ongeveer 10%.

Problemen met leeftijdsgenoten. De meeste kinderen neigen er niet toe alleen te spelen (ongeveer 70%), terwijl dit voor een vierde een beetje waar is, en voor ongeveer 5% zeker waar. Het overgrote deel van de kinderen heeft minstens één goede vriend of vriendin (bijna 68%). Ongeveer 9% van de kinderen heeft niet minstens één goede vriend(in), terwijl bijna 24% van de respondenten daar aan twijfelt. Vier vijfden van de respondenten meent dat het kind over het algemeen lief wordt gevonden door andere kinderen, bijna één vijfde vindt dit een beetje waar, en slechts 1% vindt dit niet waar. Kinderen worden nog maar zelden gepest op deze leeftijd, voor slechts rond de 4% is dit een beetje het geval en voor 0,3% zeker. De meeste

respondenten (80%) vinden niet dat hun kind beter kan opschieten met volwassenen dan met andere kinderen, 17% vindt dit een beetje waar, en 3% zeker waar.

Ten slotte tonen de items over *prosociaal gedrag* een gevarieerd antwoordpatroon. Dat het kind rekening houdt met gevoelens van anderen wordt slechts door 4,5% van de respondenten ontkend, bijna de helft vindt dit een beetje waar en bijna 46% vindt dit waar. Gemakkelijk delen met andere kinderen komt niet voor bij 10% van de kinderen, 57% vindt dit een beetje, en bijna 33% vindt dit zeker waar. De meeste kinderen worden als behulpzaam omschreven (bijna 72%), iets meer dan een vierde een beetje, en bijna 3% niet. Iets meer dan vier vijfden van de kinderen zijn lief tegen jonge kinderen, 17% van de respondenten vindt dit een beetje waar, en slechts 1% niet. Vrijwillig hulp bieden aan anderen komt iets minder frequent voor: bijna 43% vindt dat dit wel zo is, bijna 50% een beetje en bijna 8% niet.

Tabel 33 Kencijfers Sterke kanten en moeilijkheden kind op itemniveau op 36 maanden

	Niet waar	Een beetje waar	Zeker waar
	%	%	%
Emotionele problemen			
Mijn kind klaagt vaak over hoofdpijn, buikpijn, of misselijkheid	89,1	9,1	1,8
Mijn kind heeft veel zorgen, lijkt vaak over dingen in te zitten	91,0	7,5	1,5
Mijn kind is vaak ongelukkig, in de put of in tranen	94,7	4,7	0,6
Mijn kind is zenuwachtig of zich vastklampend in nieuwe situaties, verliest makkelijk zelfvertrouwen	63,5	29,5	7,0
Mijn kind is voor heel veel bang, is snel angstig	69,9	25,3	4,9
Gedragsproblemen			
Mijn kind heeft vaak driftbuien of woede-uitbarstingen	55,5	36,7	7,8
Mijn kind is doorgaans gehoorzaam, doet gewoonlijk wat volwassenen vragen*	4,7	44,0	51,3
Mijn kind vecht vaak met andere kinderen of pest ze	88,1	11,1	0,8
Mijn kind maakt vaak ruzie met volwassenen	84,9	13,6	1,9
Mijn kind kan gemeen doen tegen anderen	53,6	41,1	5,3
Hyperactiviteit / Aandachtstekort			
Mijn kind is rusteloos, overactief, kan niet lang stilzitten	49,4	36,1	14,5
Mijn kind is constant aan het wiebelen of friemelen	59,2	30,6	10,3
Mijn kind is gemakkelijk afgeleid, heeft moeite om zich te concentreren	57,9	35,1	7,0
Mijn kind kan stoppen en nadenken voor iets te doen*	11,5	56,4	32,1
Mijn kind maakt opdrachten af, kan de aandacht goed vasthouden*	9,9	53,6	36,5
Problemen met leeftijdsgenoten			
Mijn kind is nogal op zichzelf, neigt er toe alleen te spelen	70,2	24,6	5,1
Mijn kind heeft minstens één goede vriend of vriendin*	8,7	23,6	67,6
Mijn kind wordt over het algemeen aardig ('lief') gevonden door andere kinderen*	1,1	19,1	79,8
Mijn kind wordt getreiterd of gepest door andere kinderen	95,4	4,3	0,3
Mijn kind kan beter opschieten met volwassenen dan met andere kinderen	80,0	17,0	3,0

	Niet waar	Een beetje waar	Zeker waar
	%	%	%
Prosociaal gedrag			
Mijn kind houdt rekening met gevoelens van anderen	4,5	49,8	45,6
Mijn kind deelt makkelijk met anderen kinderen (bv. speelgoed, snoep, potloden, enz.)	10,0	57,4	32,6
Mijn kind is behulpzaam als iemand zich heeft bezeerd, van streek is of zich ziek voelt	2,6	25,8	71,7
Mijn kind is aardig ('lief') tegen jonge kinderen	1,1	17,0	81,9
Mijn kind biedt vaak vrijwillig hulp aan anderen (ouders, leerkrachten, andere kinderen)	7,7	49,7	42,6

*Noot. Minimum niet ingevuld n = 11, maximum niet ingevuld n = 42, gemiddeld niet ingevuld n = 19; * items die omgescoord worden bij het berekenen van de subschalen*

In Tabel 34 worden de gegevens per subschaal weergegeven. Er moet echter opgemerkt worden dat de interne consistentie van de subschalen niet altijd voldoende is, met name voor Emotionele problemen, Gedragsproblemen, en Problemen met leeftijdsgenoten. Voor de andere schalen is de interne consistentie maar net voldoende. De resultaten zijn echter vergelijkbaar met een studie van Theunissen, Vogels, de Wolff, en Reijneveld (2013) bij 839 Nederlandse kinderen tussen 36 en 45 maanden. Daar waren de Cronbach alfa's voor Emotionele problemen $\alpha = 0.54$, voor Gedragsproblemen $\alpha = 0.64$, voor Hyperactiviteit/Aandachtstekort $\alpha = 0.74$, voor Problemen met leeftijdsgenoten $\alpha = 0.50$, voor Sociaal gedrag $\alpha = 0.65$, en voor de Totaalscore $\alpha = 0.78$.

De schaalcores zijn berekend door de som van de scores op de items van een subschaal te berekenen, en nadien te delen door het aantal items. Hierdoor is de minimum te behalen score 0, en de maximum te behalen score 2. De totaalscore voor probleemgedrag is gebaseerd op de vier subschalen die moeilijkheden bij het kind meten, namelijk Emotionele problemen, Gedragsproblemen, Hyperactiviteit/Aandachtstekort, en Problemen met leeftijdsgenoten.

Tabel 34 Kencijfers Sterke kanten en Moeilijkheden (SDQ) op schaalniveau op 36 maanden

Subschaal SDQ	<i>n</i> items	α	<i>M</i>	<i>SD</i>	Min.	Max.	Pc5	Pc15	Pc85	Pc95	<i>N</i> ingevuld	Ontbrekend
Emotionele problemen	5	0,45	0,21	0,25	0	1,80	0	0	0,40	0,80	1132	14
Gedragsproblemen	5	0,66	0,37	0,35	0	1,80	0	0	0,80	1,00	1133	13
Hyperactiviteit / Aandachtstekort	5	0,74	0,63	0,46	0	2,00	0	0,20	1,00	1,60	1127	19
Problemen met leeftijdsgenoten	5	0,43	0,25	0,27	0	1,60	0	0	0,60	0,80	1118	28
Prosociaal gedrag	5	0,61	1,50	0,35	0	2,00	0,80	1,20	1,80	2,00	1132	14
Totaalscore Probleemgedrag	20	0,73	0,37	0,22	0	1,25	0,05	0,15	0,60	0,75	1133	13

Noot. De minimum te behalen score op de subschaal is 0, de maximum te behalen score 2

Er zijn geen Vlaamse normen beschikbaar om de gegevens van deze steekproef mee te vergelijken. Er bestaan wel voorlopige Britse normen, gebaseerd op een schatting van de prevalentie van stoornissen bij twee- tot vierjarigen in de algemene populatie in het Verenigd Koninkrijk (7% matige tot ernstige stoornis

en 15% milde stoornis), en de verdeling van SDQ scores in een steekproef van 11.592 kinderen tussen 30 en 36 maanden waarvan de ouders de SDQ voor 2- tot 4-jarigen invulden (www.sdqinfo.com, 2015).

Tabel 35 toont deze Britse normen per subschaal, opgedeeld in vier categorieën, waarbij 80% van de kinderen gecategoriseerd wordt onder 'dicht bij het gemiddelde', 12% van de kinderen onder 'licht verhoogd', 4% van de kinderen onder 'hoog', en 4% onder 'zeer hoog'. Voor de schaal Prosociaal gedrag is dit 80% van de kinderen 'dicht bij het gemiddelde', 12% van de kinderen 'licht verlaagd', 4% van de kinderen 'laag', en 4% onder 'zeer laag'. Onder deze Britse normen is telkens de verdeling van de kinderen uit de JOnG! studie weergegeven.

In vergelijking met de UK-normen is er in de JOnG! cohorte van 0-jarigen op de leeftijd van 36 maanden bij 8,6% van de kinderen sprake van licht verhoogde scores voor het totaal aantal problemen, 3,5% heeft een hoge score en 1,2% een zeer hoge score. Er worden het minst emotionele problemen gerapporteerd (7,5% licht verhoogde, 4,2% hoge, en 1,5% zeer hoge score). Gedragsproblemen worden frequenter gerapporteerd (9,7% licht verhoogde, 4,1% hoge, en 3,8% zeer hoge score), evenals hyperactiviteit/aandachtstekort (5,5% licht verhoogde, 4,1% hoge, en 5,0% zeer hoge score). Bij problemen met leeftijdsgenoten zien we een licht verhoogde score bij 9,7% van de kinderen, een zeer hoge score komt minder frequent voor (bij 2,5%), een hoge score bij 5,1%. We zien een redelijk percentage met een licht verlaagde score voor sociaal gedrag (14,1%), en er is een lage score bij 7,7% en een zeer lage score bij 5,2%.

Tabel 35 Frequentie Sterke kanten en Moeilijkheden (SDQ) volgens UK normen op 36 maanden

	Gemiddelde score	Licht verhoogde/verlaagde score	Hoge/lage score	Zeer hoge/zeer lage score
Emotionele problemen	0-2	3	4	5-10
	86,8%	7,5%	4,2%	1,5%
Gedragsproblemen	0-3	4	5	6-10
	82,3%	9,7%	4,1%	3,8%
Hyperactiviteit/Aandachtstekort	0-5	6	7	8-10
	85,4%	5,5%	4,1%	5,0%
Problemen leeftijdsgenoten	0-2	3	4	5-10
	82,8%	9,7%	5,1%	2,5%
Prosociaal gedrag*	7-10	6	5	0-4
	73,0%	14,1%	7,7%	5,2%
Totaalscore Probleemgedrag	0-12	13-15	16-18	19-40
	86,7%	8,6%	3,5%	1,2%

* Voor deze subschaal gelden de categorieën licht verlaagd, laag en zeer laag; de grijze stroken verwijzen naar de voorlopige UK-normen (www.sdqinfo.com, 2015)

In Tabel 36 worden de groepsverschillen weergegeven naargelang het opleidingsniveau van de moeder. Er is niet voldaan aan de assumptie voor gelijkheid van varianties voor emotionele problemen (Levene test $p < 0,05$) en Problemen met leeftijdsgenoten (Levene test $p < 0,05$). Bijgevolg controleren we de Welch en Brown-Forsythe testen voor deze subschalen. De F-toets is niet significant voor Emotionele problemen, en hetzelfde geldt voor de Welch en Brown-Forsythe toetsen. De verschillen in gemiddelden zijn significant voor Hyperactiviteit/Aandachtstekort bij alle toetsen. Voor de andere schalen geven deze testen geen

andere resultaten dan de F-toets. Er zijn verschillen in gemiddelden voor de subschalen Gedragsproblemen, Hyperactiviteit/Aandachtstekort, Problemen met leeftijdsgenoten, Prosociaal gedrag en de totaalscore.

De post hoc toetsen geven aan dat in gezinnen met moeders met een diploma hoger onderwijs significant minder gedragsproblemen bij het kind worden gerapporteerd dan bij moeders met een diploma secundair onderwijs, dat er bij moeders zonder diploma SO significant meer problemen met leeftijdsgenoten en minder sociaal gedrag bij het kind wordt gerapporteerd dan bij moeders met een diploma hoger onderwijs, en ten slotte dat bij moeders met een diploma hoger onderwijs significant minder hyperactiviteit/aandachtstekort en totaal aantal problemen worden gerapporteerd dan de twee andere groepen.

Tabel 36 Groepsverschillen Sterke kanten en Moeilijkheden (SDQ) naargelang opleidingsniveau moeder

	LO		SO		HO		F	df
	M	SD	M	SD	M	SD		
Emotionele problemen	1,29	1,26	1,19	1,38	1,01	1,23	2,94	2, 1057
Gedragsproblemen	2,23	1,77	2,18	1,79	1,72	1,68	8,98 ^a	2, 1058
Hyperactiviteit / Aandachtstekort	3,77	2,11	3,49	2,34	3,01	2,29	6,29 ^b	2, 1057
Problemen met leeftijdsgenoten	1,73	1,66	1,32	1,36	1,17	1,32	4,97 ^b	2, 1057
Prosociaal gedrag	6,81	1,75	7,43	1,68	7,55	1,77	4,53 ^c	2, 1058
Totaalscore Probleemgedrag	9,02	5,08	8,18	4,37	6,91	4,23	13,03 ^a	2, 1055

Noot. Maximum/minimum aantal respondenten Lager onderwijs (LO): 52/52, Secundair onderwijs (SO): 293/293, Hoger onderwijs (HO): 713/716. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$ ^c $p < 0,05$.

Voor groepsverschillen naargelang herkomst van de moeder (Tabel 37), is er voldaan aan de assumptie voor gelijkheid van varianties voor alle subschalen (Levene test $p > 0,05$). De verschillen tussen groepen zijn klein maar significant voor emotionele problemen en problemen met leeftijdsgenoten, waarbij meer problemen bij het kind worden gesignaleerd indien de moeders niet van Belgische afkomst zijn.

Tabel 37 Groepsverschillen Sterke kanten en Moeilijkheden (SDQ) naargelang herkomst moeder

	Belg		Niet-Belg		F	df
	M	SD	M	SD		
Emotionele problemen	1,06	1,27	1,40	1,30	4,27 ^c	1, 1129
Gedragsproblemen	1,85	1,73	2,27	1,67	3,46	1, 1130
Hyperactiviteit / Aandachtstekort	3,19	2,29	2,94	2,40	0,73	1, 1129
Problemen met leeftijdsgenoten	1,22	1,35	1,78	1,67	10,03 ^b	1, 1129
Prosociaal gedrag	7,51	1,73	7,19	1,75	1,97	1, 1129
Totaalscore Probleemgedrag	7,33	4,35	8,38	4,21	3,51	1, 1127

Noot. Maximum/Minimum aantal respondenten Herkomst moeder Belg: T36: 1066/1069, Niet-Belg: 63/63. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$ ^c $p < 0,05$.

Hoofdstuk 5

Verbanden tussen opvoedingsgedrag, opvoedingsbeleving, en functioneren van ouder, kind en gezin

In dit hoofdstuk worden verbanden besproken tussen de variabelen die opvoedingsgedrag, opvoedingsbeleving en functioneren van ouder, kind en gezin meten. Het gaat daarbij enerzijds om cross-sectionele verbanden, namelijk Pearson correlaties tussen variabelen die op hetzelfde moment zijn gemeten (30-30 maanden en 36-36 maanden), en longitudinale verbanden, namelijk Pearson correlaties tussen variabelen gemeten op het moment dat het kind 30 maanden en 36 maanden was.

1 Samenhang tussen opvoedingsgedrag en opvoedingsbeleving

Tabel 38 geeft de Pearson correlaties tussen ouderlijk opvoedingsgedrag en opvoedingsbeleving van ouders weer. Over het algemeen tonen de correlaties een eerder zwakke samenhang ($r < 0,30$). Variabelen die op een zelfde meetmoment (30-30 maanden of 36-36 maanden) significant samenhangen, zijn ook vaak longitudinaal significant (30-36 maanden). Hierna worden de meest opvallende verbanden besproken.

Pearson correlaties tussen subschalen van de Schaal voor Ouderlijk Gedrag (SOG) en de Parenting Task Checklist (PTC)

Over de draagkracht in de opvoeding werd door de ouders gerapporteerd wanneer het kind 30 maanden was. Significante verbanden met opvoedingsgedrag zijn er niet alleen bij de rapportering over opvoedingsgedrag op hetzelfde meetmoment, maar ook met opvoedingsgedrag 6 maanden later.

Menen doeltreffend te kunnen omgaan met moeilijk gedrag van het kind op 30 maanden hangt vooral samen met corrigeren van gedrag en toegeeflijk gedrag van ouders (zowel op 30 als op 36 maanden), waarbij denken minder doeltreffend te kunnen omgaan met moeilijk kindgedrag samenhangt met meer corrigeren van gedrag en meer toegeeflijk zijn tegenover het kind. We kunnen dit verband ook op een andere manier omschrijven: meer doeltreffend kunnen omgaan met moeilijk kindgedrag hangt samen met minder corrigeren en minder toegeeflijk zijn. We brengen in herinnering dat corrigeren van gedrag een variatie aan gedragingen inhoudt, zoals een tik geven, het kind ruwer behandelen, boos worden, de stem verheffen, iets plezierigs afnemen, iets onprettigs laten volgen op het kindgedrag, of apart zetten van het kind.

Het menen doeltreffend te kunnen omgaan met moeilijke opvoedingssituaties hangt vooral samen met meer aanmoedigen van zelfstandigheid bij het kind, het aanbieden van een gestructureerde dagindeling, het sociaal belonen van het kind, en het niet toegeeflijk zijn tegenover het kind.

Pearson correlaties tussen subschalen van de Schaal voor Ouderlijk Gedrag (SOG) en de Perceptions Of Parenting Inventory (POPI)

Meer de opvoeding als een verrijking ervaren, hangt samen met meer gerapporteerde warmte en ondersteuning, meer aanmoedigen van zelfstandigheid, meer supervisie, en meer sociaal belonen. Er is een negatieve samenhang met corrigeren van gedrag en toegeeflijk gedrag van ouders.

Zich meer geïsoleerd voelen door de opvoeding van een kind hangt samen met minder warmte/ondersteuning, zelfstandigheid aanmoedigen, supervisie, en met meer corrigeren van kindgedrag

en toegeeflijk gedrag. Het ervaren van de opvoeding als een kost hangt samen met meer corrigeren van kindgedrag en toegeeflijk gedrag. Meer toewijding, dit is de opvoeding als een grote verantwoordelijkheid beleven, hangt vooral samen met een rapportering van meer warmte/ondersteuning. Het ervaren van steun vanuit de omgeving bij de opvoeding blijkt niet samen te hangen met opvoedingsgedrag van ouders.

Pearson correlaties tussen subschalen van de Schaal voor Ouderlijk Gedrag (SOG) en de Nijmeegse vragenlijst voor de Opvoedingssituatie (NVOS)

Minder ervaren opvoedingsbelasting hangt samen met meer warmte/ondersteuning, meer supervisie, meer regelmaat, minder corrigeren van kindgedrag en minder toegeeflijk oudergedrag. Deze verbanden zijn zowel cross-sectioneel (30-30 maanden en 36-36 maanden), als longitudinaal (30-36 maanden) vast te stellen.

2 Samenhang tussen opvoedingsgedrag en gezins- en ouderfunctioneren

Tabel 39 bevat de Pearson correlaties tussen de variabelen die opvoedingsgedrag meten (op 30 en 36 maanden), en het functioneren van het gezin en de ouder (enkel op 30 maanden gemeten).

Pearson correlaties tussen subschalen van de Schaal voor Ouderlijk Gedrag (SOG) en de Vragenlijst Gezinsproblemen (VGP)

Er zijn weinig significante Pearson correlaties tussen de opvoedingsgedragingen en gezinskenmerken vast te stellen. Het meest opvallend is dat er een zwak, doch significant verband is met 'toegeeflijk gedrag', zowel op 30 als op 36 maanden. Ouders rapporteren significant meer toegeeflijk gedrag ten aanzien van hun kind wanneer er minder steun en communicatie is in het gezin, een gebrekkige betrokkenheid, meer relatieproblemen tussen de ouders, en minder geborgenheid in het gezin.

Pearson correlaties tussen subschalen van de Schaal voor Ouderlijk Gedrag (SOG) en de General Health Questionnaire (GHQ-12)

Meer door de ouders zelf-gerapporteerde emotionele problemen (op basis van zes items die peilen naar moeilijkheden) hangen samen met meer corrigeren van kindgedrag en meer toegeeflijk gedrag.

Tabel 38 Pearson correlaties tussen ouderlijk opvoedingsgedrag (SOG) en opvoedingsbeleving van ouders (PTC, POPI, NVOS)

		Doeltreffend probleem- gedrag 30M	Doeltreffend situaties 30M	Steun 30M	Verrijking 30M	Isolatie 30M	Kost 30M	Toewijding 30M	Opvoedings- belasting 30M	Opvoedings- belasting 36M
Warmte/onderst. 30M	<i>r</i>	0,04	0,06	0,01	0,27 ^a	-0,13 ^a	-0,04	0,14 ^a	0,15 ^a	0,11 ^b
	<i>N</i>	1053	1051	1048	1053	1052	1054	1053	1050	829
Warmte/onderst. 36M	<i>r</i>	0,03	-0,02	0,03	0,22 ^a	-0,09 ^b	-0,01	0,14 ^a	0,11 ^b	0,14 ^a
	<i>N</i>	832	833	831	833	833	834	833	831	1135
Zelfstandigheid 30M	<i>r</i>	0,08 ^b	0,12 ^a	0,01	0,19 ^a	-0,15 ^a	-0,06	0,08 ^b	0,10 ^b	0,07
	<i>N</i>	1053	1051	1048	1053	1052	1054	1053	1050	829
Zelfstandigheid 36M	<i>r</i>	0,06	0,11 ^b	0,02	0,12 ^a	-0,10 ^b	-0,08 ^c	0,05	0,09 ^b	0,12 ^a
	<i>N</i>	831	832	830	832	832	833	832	830	1134
Supervisie 30M	<i>r</i>	0,07 ^c	0,10 ^a	0,02	0,22 ^a	-0,14 ^a	-0,06	0,14 ^a	0,18 ^a	0,10 ^b
	<i>N</i>	1053	1051	1048	1053	1052	1054	1053	1050	829
Supervisie 36M	<i>r</i>	0,09 ^c	0,05	0,03	0,16 ^a	-0,12 ^a	-0,04	0,11 ^a	0,14 ^a	0,14 ^a
	<i>N</i>	831	832	830	832	832	833	832	830	1134
Corrigeren gedrag 30M	<i>r</i>	-0,16 ^a	-0,04	0,05	-0,14 ^a	0,12 ^a	0,19 ^a	0,09 ^b	-0,29 ^a	-0,20 ^a
	<i>N</i>	1053	1051	1048	1053	1052	1054	1053	1050	830
Corrigeren gedrag 36M	<i>r</i>	-0,18 ^a	-0,05	0,03	-0,12 ^a	0,12 ^a	0,14 ^a	0,06	-0,23 ^a	-0,29 ^a
	<i>N</i>	831	832	830	832	832	833	832	830	1133
Regelmaat 30M	<i>r</i>	0,07 ^c	0,14 ^a	-0,02	0,09 ^b	-0,05	-0,06 ^c	0,02	0,11 ^a	0,08 ^c
	<i>N</i>	1056	1054	1051	1056	1055	1057	1056	1053	831
Regelmaat 36M	<i>r</i>	0,07 ^c	0,14 ^a	0,02	0,09 ^b	-0,03	-0,09 ^b	0,00	0,12 ^a	0,10 ^a
	<i>N</i>	832	833	831	833	833	834	833	831	1135
Sociaal belonen 30M	<i>r</i>	0,05	0,11 ^a	-0,05	0,21 ^a	-0,10 ^b	-0,07 ^c	0,06 ^c	0,17 ^a	0,09 ^b
	<i>N</i>	1056	1054	1051	1056	1055	1057	1056	1053	831
Sociaal belonen 36M	<i>r</i>	0,03	0,09 ^b	-0,07	0,18 ^a	-0,08 ^b	-0,03	0,05	0,11 ^b	0,06 ^b
	<i>N</i>	831	832	830	832	832	833	832	830	1133
Toegeeflijk gedrag 30M	<i>r</i>	-0,26 ^a	-0,20 ^a	0,00	-0,11 ^a	0,20 ^a	0,16 ^a	0,03	-0,22 ^a	-0,18 ^a
	<i>N</i>	1053	1051	1048	1053	1052	1054	1053	1050	831
Toegeeflijk gedrag 36M	<i>r</i>	-0,25 ^a	-0,16 ^a	0,00	-0,06	0,13 ^a	0,11 ^a	0,00	-0,16 ^a	-0,20 ^a
	<i>N</i>	832	833	831	833	833	834	833	831	1134

Noot. *r* = Pearson correlatie; *N* = aantal respondenten waarop de analyse is gebeurd. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$ ^c $p < 0,05$. Hogere score opvoedingsbelasting = minder opvoedingsbelasting.

Tabel 39 Pearson correlaties tussen ouderlijk opvoedingsgedrag (SOG) en gezinsfunctioneren (VGP) en ouderfunctioneren (GHQ)

		Gebrek steun & communicatie 30M	Gebrek aan betrokkenheid 30M	Relatieproblemen 30M	Geborgenheid 30M	Ouderfunctioneren 30M
Warmte/onderst. 30M	<i>r</i>	0,05	0,02	0,00	0,04	-0,01
	<i>N</i>	1046	1045	1037	1044	1054
Warmte/onderst. 36M	<i>r</i>	0,05	0,00	-0,01	0,06	-0,04
	<i>N</i>	831	830	824	829	834
Zelfstandigheid 30M	<i>r</i>	0,01	-0,03	-0,02	0,02	-0,02
	<i>N</i>	1046	1045	1037	1044	1054
Zelfstandigheid 36M	<i>r</i>	-0,01	0,01	-0,03	0,03	-0,07 ^c
	<i>N</i>	830	829	823	828	833
Supervisie 30M	<i>r</i>	-0,04	-0,03	-0,06	0,05	-0,01
	<i>N</i>	1046	1045	1037	1044	1054
Supervisie 36M	<i>r</i>	-0,03	-0,02	-0,05	0,08 ^c	-0,06
	<i>N</i>	830	829	823	828	833
Corrigeren gedrag 30M	<i>r</i>	0,04	0,01	0,07 ^c	-0,07 ^c	0,14 ^a
	<i>N</i>	1046	1045	1037	1044	1054
Corrigeren gedrag 36M	<i>r</i>	0,04	-0,02	0,07 ^c	-0,04	0,10 ^b
	<i>N</i>	830	829	823	828	833
Regelmaat 30M	<i>r</i>	-0,04	-0,04	-0,04	0,06 ^c	-0,03
	<i>N</i>	1049	1048	1040	1047	1057
Regelmaat 36M	<i>r</i>	-0,05	-0,04	-0,05	0,08 ^c	-0,10 ^b
	<i>N</i>	831	830	824	829	834
Sociaal belonen 30M	<i>r</i>	-0,07 ^c	-0,03	-0,05	0,04	-0,07 ^c
	<i>N</i>	1049	1048	1040	1047	1057
Sociaal belonen 36M	<i>r</i>	-0,02	0,04	-0,07 ^c	0,01	-0,05
	<i>N</i>	830	829	823	828	833
Toegeeflijk gedrag 30M	<i>r</i>	0,15 ^a	0,14 ^a	0,22 ^a	-0,12 ^a	0,14 ^a
	<i>N</i>	1046	1045	1037	1044	1054
Toegeeflijk gedrag 36M	<i>r</i>	0,10 ^b	0,15 ^a	0,16 ^a	-0,15 ^a	0,14 ^a
	<i>N</i>	831	830	824	829	834

Noot. *r* = Pearson correlatie; *N* = aantal respondenten waarop de analyse is gebeurd. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$ ^c $p < 0,05$. Hogere score ouderfunctioneren = meer problemen.

3 Samenhang tussen opvoedingsgedrag en sterke kanten en moeilijkheden bij het kind

Pearson correlaties tussen subschalen van de Schaal voor Ouderlijk Gedrag (SOG) en de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ)

Uit Tabel 40 valt af te leiden dat er significante verbanden zijn tussen opvoedingsgedrag van ouders op 30 en 36 maanden en gerapporteerde sterke kanten en moeilijkheden bij het kind op 36 maanden. Wanneer er cross-sectionele verbanden zijn (36-36 maanden), dan is er ook vaak een longitudinaal verband (30-36 maanden) vast te stellen, waarbij opvoedingsgedrag voorafgaat aan het kindgedrag.

Er is een significant verband tussen door ouders gerapporteerde emotionele problemen bij het kind en eigen toegeeflijk gedrag, waarbij meer emotionele problemen samenhangen met meer toegeeflijk gedrag. Gedragsproblemen hangen samen met meer corrigeren van gedrag en in iets mindere mate ook met toegeeflijk gedrag. Hyperactiviteit/aandachtstekort hangt samen met meer warmte/ondersteuning en meer zelfstandigheid aanmoedigen, en meer corrigeren van gedrag. Meer problemen met leeftijdsgenoten op 36 maanden hangen samen met meer warmte en ondersteuning eveneens op 36 maanden.

Meer prosociaal gedrag bij het kind op 36 maanden gaat samen met meer warmte/ondersteuning, meer zelfstandigheid aanmoedigen, meer sociaal belonen, minder toegeeflijk gedrag en meer regelmaat. De totaalscore voor probleemgedrag hangt vooral samen met meer corrigeren van gedrag en meer toegeeflijk gedrag.

4 Samenhang tussen opvoedingsbeleving van ouders en sterke kanten en moeilijkheden bij het kind

Tabel 41 bevat de Pearson correlaties tussen de variabelen die de opvoedingsbeleving van ouders in kaart brengen (hoofdzakelijk op 30 maanden gemeten) en de sterke kanten en moeilijkheden bij het kind op 36 maanden.

Pearson correlaties tussen de subschalen van de Parenting Task Checklist (PTC) en de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ)

Het gemakkelijker vinden om adequaat om te gaan met moeilijk kindgedrag of met moeilijke situaties op de leeftijd van 30 maanden, hangt significant samen met minder gerapporteerde emotionele problemen, gedragsproblemen, hyperactief gedrag en alle problemen samen (negatieve correlaties), en meer prosociaal gedrag (positieve correlatie) op 36 maanden. Anders uitgedrukt: bij meer door ouders gerapporteerd probleemgedrag op 36 maanden is er minder doeltreffendheid in de opvoeding gerapporteerd op 30 maanden. De verbanden zijn eerder zwak ($r < |.30|$).

Pearson correlaties tussen de subschalen van de Perceptions Of Parenting Inventory (POPI) en de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ)

De opvoeding als meer verrijkend ervaren op 30 maanden hangt samen met minder gedragsproblemen en de totaalscore op de SDQ op 36 maanden, en met meer prosociaal gedrag van het kind. Ouders die zich meer geïsoleerd voelen ten opzichte van hun partner en vrienden door de zorg en opvoeding van hun kind van 30 maanden, rapporteren meer emotionele-, gedrags-, hyperactiviteit/aandachtsproblemen en minder prosociaal gedrag wanneer hun kind 36 maanden is. Het ervaren dat opvoeden een instrumentele kost met zich meebrengt (financieel, emotioneel, fysiek) op 30 maanden hangt samen met meer emotionele

problemen, gedragsproblemen, hyperactief gedrag en alle problemen samen, en minder prosociaal gedrag op 36 maanden. Het ervaren van steun bij de opvoeding uit de omgeving en toewijding (dit is het beleven van de opvoeding als een grote verantwoordelijkheid) hangt nauwelijks samen met gerapporteerd probleemgedrag bij het kind.

Pearson correlaties tussen de Nijmeegse vragenlijst voor de Opvoedingssituatie (NVOS) en de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ)

Ook meer gerapporteerde opvoedingsbelasting op 30 en 36 maanden hangt samen met meer moeilijk gedrag bij het kind (behalve voor problemen met leeftijdsgenoten) en minder prosociaal gedrag op 36 maanden. Deze correlaties zijn zwak tot matig sterk.

Tabel 40 Pearson correlaties tussen ouderlijk opvoedingsgedrag (SOG) en sterke kanten en moeilijkheden bij het kind (SDQ)

		Emotionele problemen 36M	Gedragsproblemen 36M	Hyperactiviteit / Aandachtstekort 36M	Problemen met leeftijdsgenoten 36M	Prosociaal gedrag 36M	Totaalscore Probleemgedrag 36M
Warmte/onderst. 30M	<i>r</i>	0,02	0,01	0,12 ^a	0,06	0,16 ^a	0,10 ^b
	<i>N</i>	829	830	826	819	830	830
Warmte/onderst. 36M	<i>r</i>	-0,01	-0,01	0,09 ^b	0,10 ^a	0,24 ^a	0,08 ^b
	<i>N</i>	1128	1129	1123	1114	1128	1129
Zelfstandigheid 30M	<i>r</i>	-0,01	0,04	0,15 ^a	0,05	0,10 ^b	0,11 ^b
	<i>N</i>	829	830	826	819	830	830
Zelfstandigheid 36M	<i>r</i>	-0,08 ^c	0,00	0,09 ^b	0,07 ^c	0,19 ^a	0,05
	<i>N</i>	1127	1128	1122	1113	1127	1128
Supervisie 30M	<i>r</i>	0,04	-0,02	0,06	0,05	0,06	0,06
	<i>N</i>	829	830	826	819	830	830
Supervisie 36M	<i>r</i>	-0,01	-0,07 ^c	0,02	0,04	0,09 ^b	0,00
	<i>N</i>	1127	1128	1122	1113	1127	1128
Corrigeren gedrag 30M	<i>r</i>	0,00	0,18 ^a	0,13 ^a	-0,02	0,01	0,13 ^a
	<i>N</i>	830	831	827	820	831	831
Corrigeren gedrag 36M	<i>r</i>	0,04	0,18 ^a	0,15 ^a	0,00	-0,05	0,17 ^a
	<i>N</i>	1127	1128	1122	1113	1127	1128
Regelmaat 30M	<i>r</i>	-0,04	0,04	-0,03	-0,09 ^b	0,11 ^b	-0,05
	<i>N</i>	831	832	828	821	832	832
Regelmaat 36M	<i>r</i>	-0,06	-0,01	-0,04	-0,04	0,09 ^b	-0,06 ^c
	<i>N</i>	1129	1130	1124	1115	1129	1130
Sociaal belonen 30M	<i>r</i>	0,02	0,06	0,10 ^b	0,10 ^b	0,10 ^b	0,12 ^a
	<i>N</i>	831	832	828	821	832	832
Sociaal belonen 36M	<i>r</i>	-0,03	0,02	0,03	0,06	0,13 ^a	0,04
	<i>N</i>	1127	1128	1122	1113	1127	1128
Toegeeflijk gedrag 30M	<i>r</i>	0,10 ^b	0,08 ^c	0,03	-0,02	-0,12 ^a	0,07 ^c
	<i>N</i>	831	832	828	821	832	832
Toegeeflijk gedrag 36M	<i>r</i>	0,14 ^a	0,09 ^b	0,07 ^c	0,07 ^c	-0,12 ^a	0,15 ^a
	<i>N</i>	1128	1129	1123	1114	1128	1129

Noot. *r* = Pearson correlatie; *N* = aantal respondenten waarop de analyse is gebeurd. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$ ^c $p < 0,05$.

Tabel 41 Pearson correlaties tussen opvoedingsbeleving van ouders (PTC, POPI, NVOS) en sterke kanten en moeilijkheden bij het kind (SDQ)

		Emotionele problemen 36M	Gedragsproblemen 36M	Hyperactiviteit / Aandachtstekort36 M	Problemen met leeftijdsgenoten 36M	Prosociaal gedrag 36M	Totaalscore Probleemgedrag 36M
Doeltreffend. Probl. 30M	<i>r</i>	-0,11 ^a	-0,11 ^b	-0,11 ^b	-0,01	0,17 ^a	-0,14 ^a
	<i>N</i>	830	831	827	820	831	831
Doeltreffend. Situaties 30M	<i>r</i>	-0,15 ^a	-0,11 ^a	-0,12 ^a	-0,02	0,12 ^a	-0,17 ^a
	<i>N</i>	831	832	828	821	832	832
Steun 30M	<i>r</i>	-0,05	0,01	-0,03	-0,01	0,08 ^c	-0,03 ^c
	<i>N</i>	829	830	826	819	830	830
Verrijking 30M	<i>r</i>	-0,07	-0,18 ^a	-0,07	0,01	0,19 ^a	-0,12 ^a
	<i>N</i>	831	832	828	821	832	832
Isolatie 30M	<i>r</i>	0,17 ^a	0,13 ^a	0,07 ^c	0,01	-0,15 ^a	0,15 ^a
	<i>N</i>	831	832	828	821	832	832
Kost 30M	<i>r</i>	0,19 ^a	0,16 ^a	0,15 ^a	0,02	-0,16 ^a	0,22 ^a
	<i>N</i>	832	833	829	822	833	833
Toewijding 30M	<i>r</i>	0,10 ^b	0,06	0,08 ^c	0,02	-0,03	0,11 ^b
	<i>N</i>	831	832	828	821	832	832
Opvoedingsbelasting 30M	<i>r</i>	-0,17 ^a	-0,26 ^a	-0,22 ^a	0,01	0,19 ^a	-0,27 ^a
	<i>N</i>	830	831	828	820	831	831
Opvoedingsbelasting 36M	<i>r</i>	-0,22 ^a	-0,39 ^a	-0,28 ^a	0,01	0,26 ^a	-0,36 ^a
	<i>N</i>	1128	1129	1123	1114	1128	1129

Noot. *r* = Pearson correlatie; *N* = aantal respondenten waarop de analyse is gebeurd. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$ ^c $p < 0,05$. Hogere score opvoedingsbelasting = minder opvoedingsbelasting.

5 Samenhang tussen gezins- en ouderfunctioneren en sterke kanten en moeilijkheden bij het kind

Tabel 42 toont verschillende significante correlaties tussen het gezinsfunctioneren (VGP) wanneer het kind 30 maanden is en probleemgedrag op 36 maanden (SDQ), vooral voor gebrek aan steun en communicatie en relatieproblemen. Wanneer ouders dit meer rapporteren, is er ook meer sprake van emotionele problemen, gedragsproblemen, hyperactiviteit/aandachtstekort en meer problemen in het algemeen. Er wordt ook minder pro sociaal gedrag gerapporteerd als er meer gebrek aan steun en communicatie wordt aangegeven.

Wanneer ouders meer emotionele problemen (GHQ) rapporteren op 30 maanden, geven zij ook meer verschillende soorten moeilijkheden bij het kind aan op 36 maanden, uitgezonderd problemen met leeftijdsgenoten, en minder pro sociaal gedrag bij het kind.

6 Samenhang tussen opvoedingsbeleving ouders en gezins- en ouderfunctioneren

Tabel 43 toont de Pearson correlaties tussen variabelen die de opvoedingsbeleving van ouders meten op 30 maanden (PTC, POPI, NVOS), en de variabelen die verwijzen naar gezinsfunctioneren (VGP) en ouderfunctioneren (GHQ), eveneens gemeten op 30 maanden.

Er zijn verschillende significante correlaties tussen de opvoedingsbeleving van ouders en het gezins- en ouderfunctioneren, gaande van zwak tot matig. Deze variabelen zijn gemeten op het moment dat het kind 30 maanden oud was, terwijl opvoedingsbelasting bevestigd is op zowel 30 als 36 maanden. Wanneer ouders een meer gebrekkige steun en communicatie in het gezin aangeven, rapporteren zij minder doeltreffendheid in het omgaan met moeilijk kindgedrag en moeilijke opvoedingssituaties, minder steun en verrijking in de opvoeding, en meer ervaren isolatie, kost, en opvoedingsbelasting. Bij meer gebrek aan betrokkenheid zien we gelijkaardige relaties, behalve voor steun en opvoedingsbelasting op 36 maanden. Ook relatieproblemen tonen dit patroon. Geborgenheid hangt samen met alle variabelen die opvoedingsbelasting meten: meer gerapporteerde geborgenheid hangt samen met het denken doeltreffender te kunnen opvoeden, met minder opvoedingsbelasting, met meer positieve opvoedingspercepties (verrijking, steun) en minder negatieve opvoedingspercepties (isolatie, kost, toewijding). Ten slotte hangt ook het ouderfunctioneren samen met de opvoedingsbeleving: als ouders meer emotionele problemen rapporteren, geven ze minder doeltreffendheid in de opvoeding aan, minder positieve (uitgezonderd steun) en meer negatieve opvoedingspercepties, en meer opvoedingsbelasting.

Tabel 42 Pearson correlaties tussen gezinsfunctioneren (VGP), ouderfunctioneren (GHQ) en sterke kanten en moeilijkheden bij het kind (SDQ)

		Emotionele problemen 36M	Gedragsproblemen 36M	Hyperactiviteit / Aandachtstekort36M	Problemen met leeftijdsgenoten 36M	Prosociaal gedrag 36M	Totaalscore Probleemgedrag 36M
Gebrek Steun & Communicatie 30M	<i>r</i>	0,17 ^a	0,12 ^a	0,08 ^c	0,01	-0,13 ^a	0,16 ^a
	<i>N</i>	829	830	826	819	830	830
Gebrek betrokkenheid 30M	<i>r</i>	0,03	0,05	0,05	0,01	-0,06	0,06
	<i>N</i>	828	829	825	818	829	829
Relatieproblemen 30M	<i>r</i>	0,14 ^a	0,16 ^a	0,13 ^a	0,02	-0,07	0,19 ^a
	<i>N</i>	822	823	819	812	823	823
Geborgenheid 30M	<i>r</i>	-0,06	-0,08 ^c	-0,04	0,01	0,10 ^b	-0,07
	<i>N</i>	827	828	824	817	828	828
Ouderfunctioneren 30M	<i>r</i>	0,21 ^a	0,13 ^a	0,15 ^a	0,01	-0,13 ^a	0,21 ^a
	<i>N</i>	832	833	829	822	833	833

Noot. *r* = Pearson correlatie; *N* = aantal respondenten waarop de analyse is gebeurd. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$ ^c $p < 0,05$.

Tabel 43 Pearson correlaties tussen opvoedingsbeleving van ouders (PTC, POPI, NVOS) en gezinsfunctioneren (VGP) en ouderfunctioneren (GHQ)

		Gebrek steun & communicatie 30M	Gebrek aan betrokkenheid 30M	Relatieproblemen 30M	Geborgenheid 30M	Ouderfunctioneren 30M
Doeltreffend. Probl. 30M	<i>r</i>	-0,22 ^a	-0,10 ^b	-0,17 ^a	0,17 ^a	-0,22 ^a
	<i>N</i>	1048	1047	1039	1046	1056
Doeltreffend. Situaties 30M	<i>r</i>	-0,19 ^a	-0,16 ^a	-0,20 ^a	0,20 ^a	-0,21 ^a
	<i>N</i>	1048	1047	1039	1046	1055
Steun 30M	<i>r</i>	-0,11 ^a	-0,06	-0,03	0,11 ^a	-0,02
	<i>N</i>	1045	1043	1035	1042	1052
Verrijking 30M	<i>r</i>	-0,15 ^a	-0,14 ^a	-0,25 ^a	0,19 ^a	-0,23 ^a
	<i>N</i>	1049	1048	1040	1047	1057
Isolatie 30M	<i>r</i>	0,18 ^a	0,14 ^a	0,35 ^a	-0,13 ^a	0,30 ^a
	<i>N</i>	1049	1048	1040	1047	1056
Kost 30M	<i>r</i>	0,21 ^a	0,15 ^a	0,26 ^a	-0,14 ^a	0,37 ^a
	<i>N</i>	1050	1049	1041	1048	1058
Toewijding 30M	<i>r</i>	0,07 ^c	-0,02	0,04	-0,12 ^a	0,13 ^a
	<i>N</i>	1049	1048	1040	1047	1057
Opvoedingsbelasting 30M	<i>r</i>	-0,21 ^a	-0,09 ^b	-0,33 ^a	0,18 ^a	-0,41 ^a
	<i>N</i>	1048	1046	1038	1045	1054
Opvoedingsbelasting 36M	<i>r</i>	-0,17 ^a	-0,04	-0,30 ^a	0,14 ^a	-0,34 ^a
	<i>N</i>	829	828	822	827	832

Noot. *r* = Pearson correlatie; *N* = aantal respondenten waarop de analyse is gebeurd. ^a $p < 0,001$ ^b $p < 0,01$ ^c $p < 0,05$. Hogere score opvoedingsbelasting = minder opvoedingsbelasting.

Hoofdstuk 6

Conclusies

In dit hoofdstuk formuleren we enkele reflecties en kritische bedenkingen bij het opzet en de resultaten van het onderzoek.

1 Kenmerken van de steekproeven en de respondenten

Bij de interpretatie van de resultaten is het belangrijk om te wijzen op de specifieke kenmerken van de steekproeven waarover gerapporteerd wordt. Bij de instructies van de vragenlijst is gevraagd dat in de mate van het mogelijke, de moeder de vragenlijst invult. Op beide meetmomenten is ongeveer 96% van de respondenten biologische moeder van het kind en ongeveer 3% biologische vader. Slechts 1% heeft een andere relatie tot het kind. Dit maakt dat de steekproef op vlak van het kenmerk 'relatie tot het kind' grotendeels, maar niet helemaal homogeen is en de resultaten vooral betrekking hebben op Vlaamse moeders van jonge kinderen.

De steekproef met kinderen van 30 maanden bestaat uit 1049 respondenten, de steekproef met kinderen van 36 maanden uit 1149 respondenten. Hoewel de deelnemers op beide meetmomenten niet allemaal dezelfde personen zijn, zijn de steekproeven wel vergelijkbaar op vlak van opleiding en herkomst van de moeder en de vader, en de taal die de moeder gebruikt bij de zorg en opvoeding van haar kind. In vergelijking met de steekproef die bevestigd is op 3 maanden, is er wel een uitval van laag geschoolde en niet-Belgische moeders. Daarom onderzochten we of de antwoordpatronen verschillen naargelang het opleidingsniveau en het land van herkomst van de moeder. Hierbij dient opgemerkt te worden dat we ons genoodzaakt zagen brede indelingen naar opleidingsniveau en herkomst van de moeder te gebruiken, vanwege het beperkte aantal gezinnen binnen bepaalde categorieën. Zo zijn de gezinnen waarin moeders van een WHO-A of WHO-B/D land afkomstig zijn, samengenomen vanwege de kleine aantallen respondenten en de grote variatie aan nationaliteiten binnen deze twee subgroepen. Concreet betekent dit bijvoorbeeld dat moeders afkomstig uit Nederland (WHO-A land) samengenomen zijn met moeders uit Turkije (WHO-B land). Er kunnen echter ook tussen deze gezinnen culturele verschillen bestaan (zie bijvoorbeeld rapport EXPOO, 2012). Bij de vergelijkingen wordt geen rekening gehouden met verschillen in religie of specifieke, cultuurbepaalde opvoedingswaarden en -normen. Dit maakt dat de resultaten van de vergelijkingen met de nodige voorzichtigheid moeten geïnterpreteerd worden, aangezien we geen genuanceerde uitspraken kunnen doen over bevolkingsgroepen met een specifieke migratie-achtergrond. Wat de gezinnen met een niet-Belgische moeder wel gemeen hebben, is dat de moeders hun kind opvoeden in een land waarvan ze zelf niet afkomstig zijn.

De uitval van respondenten met bepaalde kenmerken maakt dat we ook voorzichtig moeten zijn met vergelijkingen van de resultaten met eerdere meetmomenten zoals gerapporteerd in Van Leeuwen et al. (2011). Mogelijke verschillen in kencijfers kunnen zowel te maken hebben met kenmerken van de steekproeven, als met tijdseffecten (bijvoorbeeld een toename van het gebruik van bepaalde opvoedingsvaardigheden over de tijd). Voor conclusies over de longitudinale ontwikkeling van opvoedingsparameters verwijzen we naar het rapport van Rousseau et al. (rapport ingediend voor vrijgave), waar rekening is gehouden met het socio-economische profiel van de respondentengroep bij de analyses.

2 De betekenis die de opvoeders aan opvoeding geven

2.1 De kosten versus de baten in de opvoeding

We stellen vast dat de meeste respondenten (95%) het opvoeden van hun kind van 30 maanden als verrijkend percipiëren. Toch is er ook sprake van bepaalde negatieve percepties bij het opvoeden, bijvoorbeeld omdat men minder tijd aan zichzelf, partner of vrienden kan besteden, of omdat men emotionele of lichamelijke beperkingen ervaart. Volgens Lawson (2004) worden de inspanningen of kosten die men relateert aan het opvoeden van kinderen, voor een deel als eigen aan het opvoeden van kinderen gepercipieerd en bijgevolg ook aanvaard door ouders. We zien dit aan de slechts zwakke tot matige correlaties tussen de variabelen die peilen naar opvoedingspercepties bijvoorbeeld tussen verrijking, isolatie en kosten. De personen die meest kosten of isolatie rapporteren, vinden daarom het opvoeden van kinderen niet het minst verrijkend. Het is echter van belang dat de lusten en lasten in evenwicht zijn, en de inspanningen niet als te groot worden beschouwd ten opzichte van de baten (verrijking) die de opvoeding oplevert.

Wat de *financiële kost* betreft, percipieert twee derden van de respondenten het grootbrengen van kinderen als een grote financiële inspanning. Rekening houdend met het feit dat onze steekproef voornamelijk uit hoger opgeleiden bestaat, en dat de afname van de vragenlijst heeft plaatsgevonden nog voor de recent genomen beslissingen met betrekking tot financiële besparingen waar ook gezinnen mee te maken krijgen, is dit toch een opvallende bevinding. We willen het gezinsbeleid er attent op maken dat wetenschappelijk onderzoek een verband aantoonde tussen financiële stress en opvoeding. Zo bleek er in onderzoek bij gezinnen met Vlaamse adolescenten een samenhang te bestaan tussen subjectieve stress over de financiële situatie bij ouders, dit is het gevoel niet rond te komen met het inkomen, en meer stress in de opvoeding (Ponnet, Van Leeuwen, Wouters, & Mortelmans, 2014). Deze studie toonde tevens een associatie tussen meer opvoedingsstress en een minder open en meer problematische communicatie tussen ouder en kind. Wadsworth en collega's (2013) toetsten bij Amerikaanse ouders een model dat stelt dat financiële stress een waterval aan effecten veroorzaakt voor alle gezinsleden. Financiële stress heeft een demoraliserend effect op ouders waardoor depressieve gevoelens kunnen ontstaan en relationele conflicten, wat negatief kan zijn voor het opvoeden en bijgevolg het functioneren van kinderen. Dezelfde studie evalueerde een interventieprogramma dat ouders met financiële stress kan ondersteunen in strategieën om deze stress te hanteren (via probleemoplossing, het herkennen, uitdrukken en reguleren van emoties, cognitief herstructureren, positief denken, aanvaarden, ...), in combinatie met educatie over de thema's relatie (zoals positieve communicatiestijlen en conflicten oplossen, het versterken van de ondersteuning en betrokkenheid tegenover elkaar, ...) en opvoeding (bijvoorbeeld leren realistische verwachtingen hebben ten aanzien van kinderen, het gebruik van beloningen om prosociaal gedrag bij kinderen te bevorderen, en alternatieven te zoeken voor reacties op ongewenst gedrag). Dit programma bleek positieve effecten te hebben op het welzijn en de relatie van de ouders, en via een meer adequate opvoeding, ook op het welzijn van hun kinderen. Op lange termijn bleken er minder emotionele en gedragsproblemen te zijn bij de kinderen. Het is een mooie illustratie van hoe belangrijk het is om in te zetten op meerdere componenten van en processen binnen het gezin en rekening te houden met een ruimere context.

2.2 Naar een pedagogische civil society?

Een ‘pedagogische civil society’ verwijst naar de gezamenlijke activiteiten van ouders, jongeren, buurtbewoners, familie, vrijwilligers, diverse organisaties en professionelen rondom het grootbrengen van kinderen via informele steun, informele sociale controle en intergenerationeel contact (Nederlands Jeugdinstituut, in: van der Klein, Bulsink, & van der Gaag, 2012). Dit concept sluit aan bij de vermaatschappelijking van de zorg, dat een belangrijke rol krijgt toegewezen in de beleidsnota 2014-2019 van Vlaams minister van Welzijn, Volksgezondheid en Gezin Jo Vandeurzen, maar ook in de vorige regeringsperiode als een mijlpaal werd beschouwd binnen de Geestelijke Gezondheidszorg Vlaanderen. Uit de resultaten van de JOnG!studie blijkt dat de meerderheid van de respondenten met een kind van 30 maanden meent dat de sociale omgeving *steun* biedt bij de opvoeding. Toch is ongeveer een vijfde het er eerder of helemaal niet mee eens dat vrienden en familie helpen om voor hun kind te zorgen. Een derde meent dat de gemeenschap waartoe men behoort geen sociale ondersteuning biedt. Dit zijn cijfers die tot nadenken stemmen over de betrokkenheid van de ruimere sociale omgeving bij de opvoeding van kinderen. Deze cijfers geven helaas geen gedetailleerde informatie en het item over ondersteuning van de gemeenschap kan breed worden geïnterpreteerd door ouders. Daarom nodigen ze uit tot het verder onderzoeken van de percepties van ouders en opvoeders over het belang, de nood aan en de daadwerkelijke inzet van personen in de omgeving zoals de onmiddellijke buurt of wijk, de gemeente of stad, enz. We kunnen ons afvragen of er binnen een aantal jaren een verandering merkbaar zal zijn in de perceptie van ouders over de betrokkenheid van de ruimere sociale omgeving bij de opvoeding van de kinderen, aangezien het beleid daar nu reeds op inzet. Het lijkt van belang dat erover gewaakt wordt dat alle ouders zich gesteund weten door de ruimere context, als ze dat wensen, door bijvoorbeeld op te volgen of bepaalde initiatieven laagdrempelig genoeg zijn of door het correct informeren van gezinnen.

3 Het opvoedingshandelen bij ouders van jonge kinderen

3.1 Het ‘meten’ van opvoeding

Dit rapport geeft gedetailleerde informatie over het opvoedingsgedrag dat ouders stellen ten aanzien van jonge kinderen. Daarover was tot nu toe in Vlaanderen weinig informatie beschikbaar. We pasten hiervoor een vragenlijst aan die tot nu toe vooral bij ouders van kinderen vanaf vier jaar is gebruikt: de Schaal voor Ouderlijk Gedrag (Van Leeuwen & Vermulst). Via factoranalyses konden we een zelfde structuur identificeren in de vragenlijst op drie verschillende meetmomenten (12, 30 en 36 maanden), waardoor we in staat zijn met deze vragenlijst een zicht te krijgen op het ouderlijk handelen in de vroege kindertijd. Hierbij kan opgemerkt worden dat we ons baseren op één theoretisch kader, namelijk dat van het sociaal leren. Dit kader wordt gebruikt als uitgangspunt voor ouderinterventies binnen opvoedingsondersteuning of hulpverlening, bijvoorbeeld binnen Triple P of het Incredible Years Program. Het is mogelijk om ook op andere elementen van het opvoeden of de ouder-kind relatie te focussen, bijvoorbeeld hechting, of opvoedingswaarden en -doelen, maar in dit onderzoek is er gekozen voor constructen waarvan in de literatuur is aangetoond dat zij belangrijk zijn voor de ontwikkeling van kinderen. De subschalen die we konden onderscheiden, sluiten aan bij twee dimensies in de literatuur die als essentieel worden genoemd binnen het socialisatieproces van kinderen, of de manier waarop kinderen de sociale, emotionele en cognitieve vaardigheden verwerven om te functioneren in de cultuur waarin ze opgroeien (Grusec & Davidov, 2010), met name ouderlijke warmte/ondersteuning en controle (zie bijvoorbeeld Smith, 2010).

Het meten van opvoeding kan ook op andere manieren gebeuren, bijvoorbeeld door middel van observaties of interviews. Een vragenlijst afnemen was echter de meest efficiënte methode om te gebruiken bij een grote steekproef zoals deze in de JOnG!studie. Idealiter zouden we verschillende meetmethoden combineren in één studie. Een andere bedenking is dat de steekproef vooral uit moeders bestaat en we over te weinig vaders beschikken om ook uitspraken te kunnen doen over het ouderlijk handelen bij vaders van jonge kinderen. In de praktijk kan een vragenlijst over opvoedingsgedrag gebruikt worden als aangrijpingspunt om met ouders een gesprek aan te gaan over gedragingen ten aanzien van hun kind waarover ze (on-)tevreden of (on-)zeker zijn, of over gedragingen waar ze graag alternatieven zouden voor krijgen. Een dergelijke vragenlijst heeft als voordeel dat ze toelaat op een systematische, gestandaardiseerde manier informatie te verzamelen, en dat delicate onderwerpen, zoals het gebruik van een lichamelijke straf kunnen bevraagd worden, waarna men in gesprek kan gaan over deze onderwerpen (Van Leeuwen, 2015).

3.2 Het belang van positief opvoedingsgedrag

De resultaten wijzen op frequent positief opvoedingsgedrag bij Vlaamse ouders (voornamelijk moeders) van kinderen van 30 en 36 maanden zoals knuffelen, zelfstandigheid aanmoedigen, en sociaal belonen. De literatuur wijst op het belang van positief opvoeden voor het ontwikkelen van een positieve band tussen ouder en kind omdat positieve interacties voor zowel ouders als kinderen belonend zijn en een positieve sfeer scheppen in het gezin en de ouder-kind relatie (Smith, 2011).

De leeftijdsfase waarin de kinderen zich bevinden, betreft de overgang van de peuter naar kleuterfase, een fase waarin ouders voor extra uitdagingen in de opvoeding kunnen staan, precies omwille van de kenmerken van kinderen binnen deze leeftijdsfase. Er zullen situaties zijn waarin ouders actie moeten ondernemen om te vermijden dat hun kind ongewenst gedrag stelt, bijvoorbeeld uit verveling of door blootstelling aan gevaarlijke situaties. Ze kunnen ongewenste situaties vermijden door alert te zijn en te anticiperen op mogelijke reacties van kinderen door bijvoorbeeld de tijdsindeling van het kind te structureren, wat men proactief opvoedingsgedrag noemt (Gardner et al., 2007). We stellen ook vast uit de resultaten dat ouders belang hechten aan structuur en regelmaat, dit zijn gedragingen die frequent voorkomen in de opvoeding.

We weten uit verschillende observatiestudies dat vooral in de vroege kinderjaren, positief en proactief opvoedingsgedrag een belangrijke voorspeller is van het uitblijven van probleemgedrag bij kinderen (Gardner et al., 2007; Smith, 2011). Het promoten van dit proactief en positief opvoeden bij ouders van twee- tot driejarigen in preventieve programma's, hangt samen met een vermindering in ongewenst gedrag bij deze kinderen (zie bijvoorbeeld Gardner et al., 2007).

3.3 Reacties van ouders op ongewenst gedrag

Ouders tonen een variëteit aan reacties op ongewenst gedrag op de leeftijd van 30 en 36 maanden. Het meest frequent zal een ouder het kind aankijken bij ongewenst gedrag en 'nee' zeggen (meer dan 90% doet dit vaak tot altijd), gevolgd door tonen dat men boos is op het kind (rond de 80%). Iets onprettigs laten volgen op het gedrag van het kind (vb. zelf rommel laten opruimen) en het kind tijdelijk apart zetten gebeurt door ongeveer de helft van de steekproef vaak tot altijd op beide meetmomenten. Iets minder frequent zal een ouder iets afnemen van het kind dat prettig is voor het kind (rond de 8% vaak tot altijd), het kind een tik geven (rond de 6-8% vaak tot altijd) of er ruwer mee omgaan (rond de 5% vaak tot altijd). Toch geeft

ook ongeveer een derde van de ouders aan soms een tik te geven of het kind wat ruwer te behandelen dan anders bij ongewenst gedrag.

In het rapport over de bevindingen bij de kinderen van 12 maanden (Van Leeuwen et al., 2011), benadrukten we op basis van gelijkaardige bevindingen, het belang van een goede communicatiestrategie vanuit de overheid over het gebruik van verschillende vormen van disciplineren bij ongewenst gedrag, ook als alternatief voor het gebruik van de pedagogische tik.

4 Moeilijkheden of probleemgedrag bij kinderen

Op de leeftijd van 36 maanden is voor het eerst bij de cohorte 0-jarigen nagegaan of ouders probleemgedrag percipiëren bij hun kind. Dit is met de Vragenlijst Sterke Kanten en Moeilijkheden gebeurd, die tot doel heeft mogelijke problemen op een snelle manier te screenen. De totaalscore voor probleemgedrag is bij ongeveer 1,2% van de kinderen zeer hoog, bij 3,5% hoog, en bij 8,6% licht verhoogd, vergeleken met Britse normen – dit vanwege een gebrek aan Vlaamse of Nederlandse normen over deze leeftijdscategorie. In de Britse populatie hanteert men een prevalentie van 7% voor matige tot ernstige stoornissen, en 15% voor milde stoornissen. We zien dat in de bevroegde JOnG!-steekproef op 36 maanden de prevalentie van de totaalscore (alle problemen samen) lager ligt dan de Britse prevalentie, voor zowel de categorieën ‘milde’ als ‘matige tot ernstige’ problemen. Dit kan eventueel gelegen zijn aan de samenstelling van de steekproef, die niet representatief is voor de hele groep van kinderen als we de socio-economische kenmerken van de gezinnen in rekening nemen waartoe de kinderen behoren. Uit een studie van Rescorla en collega's (2011) waarin de prevalentie van probleemgedrag van kinderen tussen 1,5 en 5 jaar uit 24 verschillende landen over de hele wereld is vergeleken, weten we dat België op de achtste plaats staat in de rangschikking van minder naar meer problemen. Het Verenigd Koninkrijk nam niet deel aan deze studie, en het probleemgedrag is gemeten met de Child Behavior Checklist voor kinderen van 1,5 tot 5 jaar (Achenbach & Rescorla, 2000).

Voor de subdomeinen van problemen, zien we een iets genuanceerder patroon. Voor Gedragsproblemen en Hyperactiviteit/Aandachtstekort zit respectievelijk bijna 8% en 9% in de categorieën ‘verhoogd tot hoog’ samen, terwijl dit voor problemen met leeftijdsgenoten iets meer dan 7% is. Dit sluit dus wel meer aan bij de Britse prevalentiecijfers. Anderzijds is het zo dat in de categorie ‘licht verhoogde score’ bij elk van de probleemdomeinen nooit meer dan 10% van de kinderen zit.

Al bij al kunnen we weinig uitspraken doen over de bevindingen uit de JOnG!studie en enkel de cijfers vaststellen. Een suggestie naar de overheid kan zijn om meer systematisch data te verzamelen over probleemgedrag bij kinderen al vanaf jonge leeftijd, om meer vergelijkingsmateriaal te hebben, bijvoorbeeld naar evolutie van probleemgedrag.

Voor de koppeling van het probleemgedrag van het kind op 36 maanden aan de opvoedings- en zorgvariabelen op eerdere meetmomenten, verwijzen we naar het rapport van Rousseau et al. (rapport ingediend voor vrijgave).

5 Aandachtspunten gebaseerd op verbanden tussen opvoedingsgedrag en -beleving en functioneren van gezin, ouder en kind

In dit rapport gingen we ook verbanden na tussen telkens twee variabelen door middel van Pearson correlaties. Op basis van dit soort analyses kunnen we geen oorzaak-gevolg conclusies trekken, maar deze informatie kan nuttig zijn voor andere studies die dezelfde schalen gebruiken. We verwijzen ook naar het rapport 'JOnG!0: Longitudinale ontwikkeling van opvoeding, kindgedrag en zorg' (Rousseau, Hoppenbrouwers, Desoete, & Van Leeuwen, rapport ingediend voor vrijgave) waarin op basis van meer uitgebreide analyses de longitudinale ontwikkeling van zorg- en opvoedingsparameters en verbanden met temperament-, gedrags- en socio-demografische kenmerken bij Vlaamse gezinnen met een pasgeboren kind is bekeken.

We bespreken hierna enkele verbanden die extra aandacht verdienen. Het vaker corrigeren van gedrag (een tik geven, het kind ruwer behandelen, boos worden, de stem verheffen, iets plezierigs afnemen, iets onprettigs laten volgen op het kindgedrag, of apart zetten van het kind) en meer toegeeflijk gedrag van ouders hangen samen met minder draagkracht in de opvoeding (het gevoel de opvoeding minder goed aan te kunnen), het ervaren van de opvoeding als een kost, en meer opvoedingsbelasting. Ouders die deze opvoedingsgedragingen vaker rapporteren, geven ook meer emotionele problemen bij zichzelf aan, evenals meer moeilijkheden en minder prosociaal gedrag bij hun kind. Binnen de preventieve gezinsondersteuning zou men oog kunnen hebben voor deze specifieke opvoedingsgedragingen en de alternatieven die hiervoor mogelijk zijn.

In het JOnG! onderzoek is de opvoedingsbeleving van ouders op verschillende manieren geconcipeerd: er is gevraagd naar de draagkracht van ouders, met andere woorden, of ouders het gevoel hebben dat ze adequaat kunnen omgaan met het gedrag van hun kind of met moeilijke situaties, er is gepeild naar positieve percepties over de opvoeding (opvoeding als verrijking, steun van anderen bij de opvoeding, ...) en de kosten die een kind grootbrengen met zich meebrengt (instrumentele kost, isolatie, ...), en de opvoedingsbelasting. Deze subjectieve beleving van de opvoeding hangt samen met tal van andere variabelen in het onderzoek: met bepaalde opvoedingsgedragingen, met sterke kanten en moeilijkheden bij het kind, met functioneren van ouders en het gezin. Het in kaart brengen van de opvoedingsbeleving bij ouders binnen de preventieve gezinsondersteuning kan nuttig zijn om zicht te krijgen op andere domeinen van het gezinsleven. Het vragen naar gevoelens en gedachten over de opvoeding kan een ingang zijn om ook over opvoedingsgedrag van ouders ten aanzien van hun kind en eventueel over andere gezinsgerelateerde domeinen met ouders te communiceren. Het gebruik van vragenlijsten zoals in het JOnG! onderzoek is een optie, maar deze thema's kunnen ook in een gesprek aan bod komen.

Tot slot wijzen we erop dat ouders die een minder adequaat gezinsfunctioneren rapporteren (gebrekkige steun en communicatie, weinig betrokkenheid, relatieproblemen en weinig geborgenheid) een meer negatieve opvoedingsbeleving (minder doeltreffendheid in het omgaan met het gedrag van het kind en opvoedingssituaties, meer lasten en minder lusten in de opvoeding) aangeven. Het verband tussen gezinsfunctioneren en ouderlijk gedrag is daarentegen eerder beperkt. Zicht krijgen op het functioneren van de subsystemen (ouders, partners) en de dynamieken binnen het gezin kunnen toelaten de opvoedingsbeleving beter te begrijpen (of omgekeerd).

Referenties

- Achenbach, T. M., & Rescorla, L. (2000). *Manual for the ASEBA preschool forms & profiles*. Burlington: University of Vermont, Research Center for Children, Youth, and Families.
- Capaldi, D., & Patterson, G. R. (1989). *Psychometric properties of fourteen latent constructs from the Oregon Youth Study*. New York: Springer-Verlag.
- Cohen, J. (1988). *Statistical power analysis for the behavioral sciences (2nd ed.)*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Conners, N. A., Whiteside-Mansell, L., Deere, D., Ledet, T., & Edwards, M. C. (2006). Measuring the potential for child maltreatment: the reliability and validity of the adult adolescent parenting inventory-2. *Child Abuse and Neglect*, 30, 39-53.
- EXPOO (2012). *Themabundel: Opvoeding en opvoedingsondersteuning bij gezinnen met een migratiegeschiedenis*.
www.expoo.be/sites/default/files/kennisdocument/2012_opvoedingonderst_migratie_16-1web.pdf
- Gardner, F., Daniel S. Shaw, D. S., Dishion, T. J., Burton, J., & Supplee, L. (2007). Randomized prevention trial for early conduct problems: Effects on proactive parenting and links to toddler disruptive behavior. *Journal of Family Psychology* 21, 398-406.
- Guérin, C., Roelants, M., Van Leeuwen, K., Desoete, A., & Hoppenbrouwers, K. (2011). *Sociaal-demografisch profiel, perinatale gezondheid en gezondheid tijdens de eerste levensweken van de Vlaamse geboortecohorte JOnG! (Rapport 17)*. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (SWVG).
- Field, A. P. (2009). *Discovering statistics using SPSS: and sex and drugs and rock 'n' roll (3rd Edition)*. London: Sage.
- Grusec, J. E., & Davidov, M. (2010). Integrating different perspectives on socialization theory and research: A domain-specific approach. *Child Development*, 81, 687-709.
- Koeter, M. W. J., & Ormel, J. (1991). *General Health Questionnaire. Nederlandse bewerking*. Lisse: Swets and Zeitlinger.
- Koot, H. M. (1997). *Handleiding bij de vragenlijst voor gezinsproblemen*. Rotterdam: Afdeling Kinder- en Jeugdpsychiatrie, Sophia Kinderziekenhuis / Academisch Ziekenhuis Rotterdam / Erasmus Universiteit Rotterdam.
- Lawson, K. L. (2004). Development and psychometric properties of the Perceptions of Parenting Inventory. *The Journal of Psychology*, 138, 433-455.
- Patterson, G. R., Reid, J., & Dishion, T. (1992). *Antisocial Boys. A social interactional approach. Volume 4*. Eugene: Castalia Publishing Company.
- Ponnet, K., Van Leeuwen, K., Wouters, E., & Mortelmans, D. (2014). A family system approach to investigate family-based pathways between financial stress and adolescent problem behaviour. *Journal of Research on Adolescence*. DOI: 10.1111/jora.12171
- Rescorla, L., Achenbach, T., Ivanova, M., Harder, V., Otten, L., Bilenberg, N., Bjarnadottir, G., Capron, C., De Pauw, S., Dias, P., Dobrean, A., Döpfner, M., Duyme, M., Eapen, V., Erol, N., Esmaeili, E., Ezpeleta,

- L., Frigerio, A., Fung, D., Gonçalves, M., Guðmundsson, H., Jeng, S., Jusiene, R., Kim, Y., Kristensen, S., Liu, J., Lecannelier, F., Leung, P., Machado, B., Montiroso, R., Oh, K., Ooi, Y., Plück, J., Pomalima, R., Pranvera, J., Shahini, M., Silva, J., Simsek, Z., Sourander, A., Valverde, J., van der Ende, J., Van Leeuwen, K., Wu, Y., Yurdusen, S., Zubrick, S., Verhulst, F. (2011). International Comparisons of Behavioral and Emotional Problems in Preschool Children: Parents' Reports from 24 Societies. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 40*, 456-467.
- Rousseau, S., Hoppenbrouwers, K., Desoete, A., & Van Leeuwen, K. (rapport ingediend voor vrijgave). *JOnG10: Longitudinale ontwikkeling van opvoeding, kindgedrag en zorg*. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (SWVG).
- Sanders, M. R., & Woolley, M. L. (2001) *Parenting Tasks Checklist*. PFSC, Brisbane.
- Smith, M. (2010). Good parenting: Making a difference. *Early Human Development, 86*, 689-693.
- Steinhauer, P. D., Santa-Barbara J., & Skinner, H. (1984). The process model of family functioning. *Canadian Journal of Psychiatry, 29*, 7788.
- van der Klein, M., Bulsink, D., & van der Gaag, R. (2012). *Pedagogische civil society voor beginners. Hoe professionals en vrijwilligers goed kunnen samenwerken rond jeugd en gezin*. Uitgave: ZonMW & Verwey-Jonker Instituut.
- Van Leeuwen, K. (2015). Gezins- en opvoedingsfactoren bij typische en atypische ontwikkeling. In: Bosmans G., Noens I., Bijttebier P., Claes L. (Eds.), *Diagnostiek bij kinderen, jongeren en gezinnen. Deel II: Ontwikkeling in context*. Leuven: Uitgeverij Acco, 75-101.
- Van Leeuwen, K., Rousseau, S., Hoppenbrouwers, K., Wiersema, R., & Desoete, A. (2011). *JOnG! Opvoedings- en gezinsvariabelen bij de Vlaamse geboortecohorte 0-jarigen (Rapport 24)*. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin (SWVG).
- Van Leeuwen, K. G., & Vermulst, A. A. (2004). Some psychometric properties of the Ghent Parental Behavior Scale. *European Journal of Psychological Assessment, 20*, 283-298.
- Veerman, J. W., ten Brink, L. T., van der Horst, H., & Koedoot, P. (1993). *Vragenlijst meegemaakte gebeurtenissen. Herzien handleiding*. Amsterdam: Paedologisch instituut, afdeling evaluatief-epidemiologisch onderzoek.
- Van Den Berg, M., Vanderfaeillie, J., & Grietens, H. (2009). *Effectevaluatie spreekuur volgens de methodiek van Triple P en de vergelijking met het huidige Spreekuur Opvoedingsondersteuning*. Leuven: Steunpunt Welzijn, Volksgezondheid en Gezin.
- Vandeurzen, J. (2014). *Beleidsnota Welzijn, Volksgezondheid en gezin 2009-2014*. Geraadpleegd op 31 mei 2015 via <http://www.vlaanderen.be>.
- van Widenfelt, B. M., Goedhart, A. W., Treffers, P. D., & Goodman, R. (2003). Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *European Child and Adolescent Psychiatry, 12*, 281-289.
- Vittrup, B., Holden, G. W., & Buck, J. (2006). Attitudes predict the use of physical punishment: A prospective study of the emergence of disciplinary practices. *Pediatrics, 117*, 2055-2064.
- Wadsworth, M. E., Rindlaub, L., Hurwich-Reiss, E., Rienks, S., Bianco, H., & Markman, H. J. (2013). A longitudinal examination of the adaptation to poverty-related stress model: Predicting child and adolescent adjustment over time. *Journal of Clinical Child & Adolescent Psychology, 42*, 713-725.

Wels, P. M. A., & Robbroeckx, L. M. H. (1996). *NVOS, Nijmeegse Vragenlijst voor de Opvoedingssituatie. Handleiding*. Lisse: Swets & Zeitlinger.

WHO (2011). The Global Burden of Disease 2000 project: aims, methods and data sources. Global Programme on Evidence for Health Policy Discussion Paper No. 36. World Health Organization. November 2001 (revised).

Bijlage

Psychometrische Eigenschappen Schaal Ouderlijk Gedrag

Bij de ontwikkeling van de leeftijdsaangepaste versie van de Schaal Ouderlijk Gedrag (Van Leeuwen & Vermulst, 2004; Van Leeuwen et al., 2011), zijn er items ontworpen die theoretisch kunnen toegewezen worden aan de opvoedingsconstructen positief ouderlijk gedrag (ouderlijke betrokkenheid, ondersteuning), supervisie (monitoring), disciplineren, regels aanleren, en materieel belonen, gebaseerd op de theorie van Patterson en collega's (Capaldi & Patterson, 1989; Patterson, Reid, & Dishion; 1992). Daarnaast zijn er ook items die verwijzen naar het stimuleren van autonomie van het kind (Van Leeuwen & Vermulst, 2004). In Tabel 1 zijn de items opgelijst volgens de theoretisch veronderstelde constructen. Om na te gaan of deze subschalen kunnen onderscheiden worden op basis van de inhoudelijke en statistische samenhang tussen de items, zijn er factoranalyses uitgevoerd.

Een factoranalyse op het meetmoment waarop het kind 12 maanden was, resulteerde in zes subschalen of opvoedingsdimensies: Ondersteuning/Warmte, Supervisie, Regelmaat, Sociaal belonen, Permissief gedrag, Corrigeren gedrag (algemeen). Dit betekent dat de theoretisch verwachte opvoedingsconstructen grotendeels, maar niet helemaal konden geïdentificeerd worden.

Op de meetmomenten 30 en 36 maanden zijn ook factoranalyses uitgevoerd, want de samenstelling van de subschalen zou er eventueel anders kunnen uitzien omdat bepaalde items meer bij een specifieke leeftijdsgroep passen. Daarnaast is de interne consistentie van de subschalen onderzocht die uit de factoranalyses resulteerden, met de klassieke Cronbach's alfa.

De analyses zijn uitgevoerd met het computerprogramma IBM SPSS Statistics 22.

Tabel 1. Overzicht van de SOG items volgens oorspronkelijke theoretische opvoedingsconstructen

SOG_POS1 'Ik speel met mijn kind'.
SOG_POS2 'Ik neem mijn kind op de schoot'.
SOG_POS3 'Wanneer mijn kind weent, ga ik na waarom het weent'.
SOG_POS4 'Wanneer mijn kind weent, troost ik het'.
SOG_POS5 'Terwijl ik mijn kind verzorg, praat ik er tegen'.
SOG_POS6 'Ik doe de geluidjes na die mijn kind maakt'.
SOG_POS7 'Ik knuffel mijn kind'.
SOG_POS8 'Ik zing liedjes of melodietjes (neuriën) voor mijn kind'.
SOG_POS9 'Ik wijs mijn kind dingen aan en benoem ze'.
SOG_POS10 'Ik leg mijn kind uit hoe dingen in elkaar zitten'.
SOG_POS11 'Bij nieuwe dingen (bv. speelgoed) doe ik mijn kind voor hoe het moet'.
SOG_POS12 'Wanneer mijn kind zich anders gedraagt dan gewoonlijk, ga ik na wat er aan de hand is'.
SOG_POS13 'Ik doe mijn kind lachen (bv. door het te kriebelen, gekke gezichten te trekken, ...)'.
SOG_POS14 'Ik kijk samen met mijn kind in boekjes'.
SOG_POS15 'Wanneer mijn kind onrustig is, zorg ik voor afleiding (er mee rondwandelen, naar muziek luisteren, ...)'.
SOG_AUT1 'Ik moedig mijn kind aan om iets zelf te doen of te proberen'.
SOG_AUT2 'Ik laat mijn kind de wereld rondom hem of haar zelf ontdekken'.
SOG_AUT3 'Ik geef mijn kind de kans om iets nieuws te proberen'.
SOG_AUT4 'Ik moedig mijn kind aan om zelf keuzes te maken (bv. om met iets te spelen)'.
SOG_AUT5 'Ik help mijn kind wanneer iets niet lukt (bv. bij het eten, spelen, ...)'.
SOG_AUT6 'Ik geef mijn kind opdrachtjes die het gemakkelijk alleen kan'.
SOG_AUT7 'Wanneer iets niet onmiddellijk lukt bij mijn kind, neem ik het van hem of haar over'.
SOG_SUP1 'Ik houd mijn kind in de gaten om te voorkomen dat er iets met hem of haar zou gebeuren'.
SOG_SUP2 'Wanneer mijn kind een verhoogde temperatuur heeft, ben ik extra waakzaam'.
SOG_SUP3 'Ik zorg voor een veilige omgeving voor mijn kind'.
SOG_SUP4 'Terwijl mijn kind aan het spelen is, houd ik een oogje in het zeil'.
SOG_DIS1 'Wanneer mijn kind iets doet dat ik niet leuk vind, verhef ik mijn stem'.

SOG_DIS2 'Ik geef mijn kind een tik wanneer het iets doet dat niet mag (knoeien met eten, aarde uit de plantenbak halen, aan het haar trekken, wild zijn)'.
 SOG_DIS3 'Wanneer mijn kind lastig is of zeurt, ga ik er ruwer mee om dan gewoonlijk (bv. harder vasthouden)'.
 SOG_DIS4 'Ik neem iets plezierigs van mijn kind af (knuffel, fopspeen, speelgoed, ...) wanneer het stout is'.
 SOG_DIS5 'Ik zet mijn kind tijdelijk apart wanneer het ongewenst gedrag vertoont (bv. in de hoek, in een andere kamer, ...)'.
 SOG_DIS6 'Wanneer mijn kind iets doet dat niet mag, laat ik dit duidelijk merken door mijn kind aan te kijken en 'nee' te zeggen'.
 SOG_DIS7 'Ik toon dat ik boos ben op mijn kind wanneer het vervelend gedrag vertoont'.
 SOG_DIS8 'Wanneer mijn kind gedrag toont dat ik niet wil, laat ik iets onprettigs volgen op zijn of haar gedrag (bv. wanneer het rommel maakt, die rommel zelf laten opruimen)'.
 SOG_DIS9 'Wanneer mijn kind iets wil, geef ik toe opdat het niet zou huilen of boos worden'.
 SOG_DIS10 'Wanneer mijn kind dingen doet die niet mogen, negeer ik dit'.
 SOG_REG1 'Ik zorg voor een vaste routine in de dagindeling van mijn kind'.
 SOG_REG2 'Ik geef mijn kind op vaste tijdstippen te eten'.
 SOG_REG3 'Ik stop mijn kind elke avond rond hetzelfde tijdstip in bed'.
 SOG_REG4 'Ik zeg duidelijk tegen mijn kind wat niet mag (bv. aarde uit plantenbak halen, aan iemands haar trekken)'.
 SOG_REG5 'Ik geef snel toe wanneer mijn kind iets wil of eist (bv. eten, fopspeen, ...)'.
 SOG_REG6 'Ik vermijd dat mijn kind te veel prikkels krijgt (bv. net voor het slapen nog wilde spelletjes spelen)'.
 SOG_REG7 'Wanneer mijn kind iets niet wil (bv. in de autostoel zitten, gaan slapen), zet ik toch door'.
 SOG_BEL1 'Wanneer mijn kind iets nieuws kan, applaudisseer ik, of zeg ik bijvoorbeeld 'flink' of 'bravo'.
 SOG_BEL2 'Wanneer mijn kind iets doet wat ik fijn vind (bv. bordje leegeten), laat ik dat duidelijk merken aan mijn kind (knuffel, kusje, een complimentje geven, ...)'.
 SOG_BEL3 'Wanneer mijn kind iets positiefs doet, laat ik zien dat ik daar blij mee ben'

Noot. POS = positief ouderlijk gedrag; AUT = autonomie ondersteunen; SUP = supervisie; DIS = disciplineren; REG = regels aanleren; BEL = materieel belonen

A. Factorstructuur van de aangepaste SOG

Om te controleren of de steekproeven voldoen aan de voorwaarden om een factoranalyse uit te mogen voeren, onderzoeken we de Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy en de Bartlett's Test of Sphericity. De KMO-waarde moet groter zijn dan 0,50 en de Bartlett's test moet significant ($p < 0,001$) zijn (Field, 2009). Op de verschillende meetmomenten voldoen de steekproeven aan de voorwaarden (Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy T12 = 0,88; T30 = 0,87; T36 = 0,87; Bartlett's Test of Sphericity T12 = Approx. Chi-Square ($df=1035$) = 9199,71, $p < 0,001$; T30 = Approx. Chi-Square ($df=1035$) = 12900,66, $p < 0,001$; T36 = Approx. Chi-Square ($df=1035$) = 12928,209, $p < 0,001$).

Er zijn verschillende exploratieve Principale Axis Factoranalyses (PAF) met Varimaxrotatie⁹ uitgevoerd op de gegevens van de verschillende meetmomenten waarbij rekening gehouden is met verschillende criteria (grootte van de eigenwaarden, scree-plot, inhoudelijke argumenten) om tot een finale oplossing te komen. Op meetmoment 12 maanden is bij de eerste rapportering (Van Leeuwen et al., 2011) gekozen voor een oplossing met zes factoren, maar op de meetmomenten 30 en 36 maanden is een oplossing met zeven factoren beter: daar waar Autonomie als factor minder duidelijk was op meetmoment 12 maanden, en deze items zijn toegewezen aan de factor Warmte/ondersteuning, is er wel een duidelijk te onderscheiden factor Autonomie op meetmomenten 30 en 36.

Tabel 2 geeft een samenvatting van een oplossing met zeven factoren op de drie meetmomenten, waarbij de cursieve items een factorlading hebben die niet op alle metingen gelijk is. Tabel 3 geeft de gedetailleerde patroonmatrix met alle factorladingen per factor op de drie meetmomenten.

⁹ Varimaxrotatie is een orthogonale rotatie. Oblique rotatie (die correlaties toelaat tussen de factoren) geeft bij de data gelijkaardige oplossingen.

Bepaalde items hebben kruisladingen op verschillende factoren, waardoor ze moeilijk toe te kennen zijn aan één factor. Op meetmoment 12 maanden laadt AUT5 tussen 0,22 en 0,37 op drie verschillende factoren (ook op Supervisie en Autonomie), REG7R laadt tussen 0,13 en -0,27 op vijf verschillende factoren, DIS6 laadt op Supervisie (0,30) en op Disciplineren (0,23), REG4 laadt op Supervisie (0,29) en op alle andere factoren tussen 0,11 en -0,20, en REG6 laadt slechts 0,19 op Regels en 0,11 op Supervisie.

Op meetmoment 30 maanden laadt POS5 hoger op Supervisie (0,24) dan op Warmte/ondersteuning (0,22), POS11 laadt hoger op Supervisie (0,34) dan op Warmte/ondersteuning (0,31), AUT5 laadt 0,33 op Autonomie en 0,44 op Supervisie, REG7R: laadt ook op vijf andere factoren tussen -0,15 en 0,20, REG6: laadt 0,28 op Regels, en rond de 0,12 op drie andere factoren, DIS10: laadt -0,16 op Toegeeflijk gedrag, 0,13 op SUP en -0,11 op BEL, en REG4: laadt op verschillende factoren.

Op meetmoment 36 maanden laadt POS11 hoger op Supervisie/veiligheid bieden (0,34) dan op warmte/ondersteuning (0,26), AUT6 laadt op Warmte/ondersteuning (0,37), maar ook op AUT (0,30), REG7R: laadt ook op andere factoren, REG6: laadt 0,23 op REG en 0,18 op SUP, en REG4: laadt op verschillende factoren.

Tabel 2. Overzicht factoranalyses met Varimaxrotatie

Subschaal	Items T12m	Items T30m	Items T36m
Warmte/ondersteuning	POS1, POS2, POS5, POS6, POS7, POS8, POS9, POS10, POS11, POS13, POS14, POS15 AUT1, AUT5, AUT6	POS1, POS2, POS5, POS6, POS7, POS8, POS9, POS10, POS13, POS14, POS15 AUT6	POS1, POS2, POS5, POS6, POS7, POS8, POS9, POS10, POS13, POS14, POS15 AUT6
Zelfstandigheid aanmoedigen	AUT2, AUT3, AUT4	AUT1, AUT2, AUT3, AUT4	AUT1, AUT2, AUT3, AUT4
Supervisie/veiligheid bieden	SUP1, SUP2, SUP3, SUP4, POS3, POS4, POS12 DIS6, REG4	SUP1, SUP2, SUP3, SUP4, POS3, POS4, POS11, POS12, AUT5, REG4	SUP1, SUP2, SUP3, SUP4, POS3, POS4, POS11, POS12, AUT5, REG4
Corrigeren van gedrag	DIS1, DIS2, DIS3, DIS4, DIS5, DIS7, DIS8	DIS1, DIS2, DIS3, DIS4, DIS5, DIS7, DIS8	DIS1, DIS2, DIS3, DIS4, DIS5, DIS7, DIS8
Regels stellen/structuur aanbieden	REG1, REG2, REG3, REG6	REG1, REG2, REG3, REG6	REG1, REG2, REG3, REG6
Belonen	BEL1, BEL2, BEL3	BEL1, BEL2, BEL3	BEL1, BEL2, BEL3
Toegeeflijk gedrag	DIS9, DIS10 AUT7 REG5, REG7R	DIS9, DIS10 AUT7 REG5, REG7R	DIS9, DIS10 AUT7 REG5, REG7R

Noot. Items in cursief variëren op vlak van factorlading in vergelijking met andere metingen.

R = omgescoord item

Tabel 3 Patroonmatrix met Factorladingen voor Aangepaste SOG op Meetmomenten 12, 30 en 36 maanden

	Warmte/			Regels/			Corrigeren			Supervisie/			Sociaal			Autonomie			Toegeven			
	12M	30	36M	12	30M	36	12	30	36M	12M	30M	36M	12M	30M	36	12M	30M	36	12M	30M	36M	
Spelen met kind	0,57	0,49	0,47						-0,10			0,10										
Kind op schoot nemen	0,44	0,38	0,45		-0,11					0,14									0,10	0,11		
Praten met kind bij verzorging	0,29	0,17	0,33							0,20	0,17	-0,15	-0,15	-0,15					-0,10	-0,12	-0,12	
Geluidjes nadoen	0,40	0,36	0,49										-0,11									
Knuffelen	0,51	0,56	0,51							0,13			-0,12					0,12				
Liedjes zingen	0,62	0,70	0,66																			
Voorwerpen aanwijzen en	0,66	0,67	0,61										-0,11									
Uitleggen hoe iets werkt	0,68	0,59	0,50				0,13											0,23	-0,10			
Kind aan het lachen brengen	0,53	0,55	0,54												0,13	-0,12	-0,17					
Samen in boekjes kijken	0,67	0,65	0,52			0,13									0,11			0,11				
Onrustig kind afleiden	0,41	0,39	0,42							0,26	0,22	-0,15						-0,21	0,16			
Vaste routine voor kind tijdens dag				0,68	0,74	0,73																
Vaste tijdstippen eten				0,78	0,79	0,82																0,10
Vaste tijdstippen slapen				0,77	0,69	0,74																
Stem verheffen							0,42	0,53	0,48	0,15										0,19	0,20	
Tik geven							0,45	0,42	0,38	-0,12	-0,15	0,13				-0,11				0,26	0,16	
Kind ruwer behandelen	-0,11						0,40	0,53	0,55	-0,14	-0,18	0,15							0,26	0,26	0,29	
Iets prettigs afnemen							0,47	0,39	0,28	-0,12					0,11				0,11			
Kind apart zetten							0,48	0,42	0,46											-0,16	-0,27	-0,19
Boosheid tonen			-0,12				0,51	0,55	0,58	0,10		-0,14									-0,14	-0,10
Iets onprettigs laten doen	0,11						0,57	0,48	0,36												-0,24	-0,18

Noot. 12M = meting wanneer kind 12 maanden was; 30M = meting wanneer kind 30 maanden was; 36M = meting wanneer kind 36 maanden was

Tabel 3 (vervolg) Patroonmatrix met Factorladingen voor Aangepaste SOG op Meetmomenten 12, 30 en 36 maanden

	Warmte/			Regels/			Corrigeren			Supervisie/			Sociaal		Autonomie			Toegeven					
	12M	30M	36M	12	30M	36	12M	12M	30	36M	12M	30M	36M	12M	12M	30M	36M	12	30M	36M	12M		
Preventie ongeval										0,54	0,64	-0,64											
Waakzaamheid lichaamstemperatuur		-0,12	-0,14							0,59	0,46	-0,52											
Veilige omgeving creëren				0,13		0,11	-0,12			0,46	0,45	-0,45		-0,12									
Bij spel superviseren				0,11						0,50	0,61	-0,54											
Nagaan waarom kind huilt										0,51	0,40	-0,35											
Troosten huilend kind	0,21	0,14	0,18				-0,10	-0,14		0,32	0,39	-0,35											
Ongewoon gedrag checken										0,51	0,39	-0,43		-0,10								-0,11	
Sociaal belonen bij iets nieuws														-0,63	-0,73	-0,69							
Sociaal belonen bij gewenst gedrag														0,10	-0,90	-0,86	-0,92						
Tevredenheid tonen bij positief gedrag														-0,80	-0,84	-0,83							
Iets zelf doen aanmoedigen	0,42	0,20	0,20														-0,27	-0,55	0,54		-0,13		
Omgeving laten ontdekken																	-0,71	-0,80	0,76				
Kans geven iets nieuws te proberen	0,10																-0,73	-0,80	0,83				
Keuzes aanmoedigen	0,12																-0,61	-0,65	0,58				
Toegeven als kind iets wil																					0,72	0,56	0,71
Iets moeilijks overnemen	0,12						0,14	0,15	0,12	0,13	0,25	-0,20	0,12								0,29	0,39	0,36
Snel toegeven als kind iets wil/eist						-0,13				0,10											0,67	0,49	0,63
Moeilijk toe te wijzen items																							
Nieuwe dingen voordoen	0,41	0,23	0,19							0,11	0,27	-0,23			-0,11							0,13	
Helpen als iets niet lukt	0,23	0,10	0,12							0,26	0,36	-0,30					-0,21	-0,25	0,21	0,11	0,21	0,19	
Realistische opdrachtjes geven	0,44	0,29	0,27				0,12	0,14									-0,18	-0,28	0,29				
Duidelijk maken wat niet mag				0,14	0,11	0,22	0,14	0,12	0,18	0,21	0,18	-0,23	-0,16	-0,26	-0,20						-0,16	-0,11	
Te veel prikkels vermijden				0,18	0,28	0,22					0,11	-0,11											
Doorzetten als kind niet gehoorzaamt	-0,18			0,15	0,14	0,13	0,18	0,22	0,22					-0,14	-0,18	-0,12					-0,17	-0,23	-0,24
Aankijken/nee zeggen bij ongewenst	-0,14				0,11	0,22	0,31	0,38	0,25	0,20	-0,14	-0,18	-0,16	-0,13	-0,10						-0,12	-0,27	-0,20
Negeren van ongewenst gedrag										-0,18	-0,11	0,11									0,30	0,15	0,19

B. Interne consistentie van de subschalen

Na het vaststellen van een gelijkaardige structuur van de SOG op de drie meetmomenten is de interne consistentie onderzocht van de subschalen, via het berekenen van de Cronbach's alfa. Hierbij is gekeken of in sommige gevallen het weglaten van bepaalde items de Cronbach's alfa van een subschaal kan verhogen. In Tabel 4 zijn de items die de Cronbach's alfa doen verlagen cursief gezet.

Tabel 4. Overzicht Cronbach's alfa's

Subschaal	Items T12m	Items T30m	Items T36m
Warmte/ondersteuning	POS1, POS2, POS5, POS6, POS7, POS8, POS9, POS10, POS11, POS13, POS14, POS15 AUT1, AUT5, AUT6	POS1, POS2, POS5, POS6, POS7, POS8, POS9, POS10, POS13, POS14, POS15 AUT6	POS1, POS2, POS5, POS6, POS7, POS8, POS9, POS10, POS13, POS14, POS15 AUT6
	0,87 Zonder AUT5: 0,87 Zonder AUT5, AUT1: 0,86 Zonder AUT5, AUT1, AUT6: 0,86 Zonder AUT5, AUT1, AUT6, POS11: 0,84	0,83 Zonder AUT6 : 0,82 Zonder AUT6 & POS11 : 0,82	0,82 Zonder POS11 : 0,82 Mét AUT6 : 0,83
Zelfstandigheid aanmoedigen	AUT2, AUT3, AUT4	AUT1, AUT2, AUT3, AUT4	AUT1, AUT2, AUT3, AUT4
	0,76 Mét AUT1: 0,75	0,82 Zonder AUT1: .79	0,80
Supervisie/veiligheid bieden	SUP1, SUP2, SUP3, SUP4, POS3, POS4, POS12 DIS6, REG4	SUP1, SUP2, SUP3, SUP4, POS3, POS4, POS11, POS12, AUT5, REG4	SUP1, SUP2, SUP3, SUP4, POS3, POS4, POS11, POS12, AUT5 REG4
	Met POS11 & AUT5: 0,74 Zonder POS11, met AUT5: 0,74 Met POS11, zonder AUT5: 0,71 0,73 (=zonder DIS6 & REG4)	Met POS11 & AUT5: 0,75 Zonder POS11, met AUT5: 0,73 Met POS11, zonder AUT5: 0,72 0,71 (= zonder POS11, AUT5, REG4)	Met POS11 & AUT5: 0,72 Zonder POS11, met AUT5: 0,71 Met POS11, zonder AUT5: 0,70 0,71 (= zonder POS11, AUT5, REG4)
Corrigeren van gedrag	DIS1, DIS2, DIS3, DIS4, DIS5, DIS7, DIS8	DIS1, DIS2, DIS3, DIS4, DIS5, DIS7, DIS8	DIS1, DIS2, DIS3, DIS4, DIS5, DIS7, DIS8
	0,68	0,66	0,61
Regels stellen/structuur aanbieden	REG1, REG2, REG3, REG6	REG1, REG2, REG3, REG6	REG1, REG2, REG3, REG6
	Zonder REG6: 0,77	Zonder REG6: 0,77	Zonder REG6: 0,78
Belonen	BEL1, BEL2, BEL3	BEL1, BEL2, BEL3	BEL1, BEL2, BEL3
	0,82	0,85	0,84
Toegeeflijk gedrag	DIS9, DIS10 AUT7 REG5, REG7R	DIS9, DIS10 AUT7 REG5, REG7R	DIS9, DIS10 AUT7 REG5, REG7R
	0,54 Zonder REG7R: 0,56 Zonder REG7R & DIS10: 0,56	0,48 Zonder REG7R: 0,46 Zonder REG7R & DIS10: 0,54	0,52 Zonder REG7R: 0,51 Zonder REG7R & DIS10: 0,57

Noot: *Cursieve items verlagen de Cronbach's alfa als zij opgenomen worden binnen een subschaal. De vetgedrukte waarden zijn de uiteindelijke Cronbach's alfa's voor de subschalen met dezelfde items op de drie meetmomenten.*

Tabel 5 geeft de uiteindelijke samenstelling van de subschalen, gebaseerd op voorgaande analyses. Deze subschalen bestaan uit dezelfde items op de drie meetmomenten (12 maanden, 30 maanden en 36 maanden). In de toekomst is het nodig om in bijkomend onderzoek na te gaan of deze structuur gerepliceerd kan worden in onafhankelijke steekproeven.

Tabel 5. Samenstelling subschalen na psychometrische analyse op drie meetmomenten (12M, 30M, 36M)

Warmte/ondersteuning: POS1, POS2, POS5, POS6, POS7, POS8, POS9, POS10, POS13, POS14, POS15

SOG_POS1 'Ik speel met mijn kind'.
 SOG_POS2 'Ik neem mijn kind op de schoot'.
 SOG_POS5 'Terwijl ik mijn kind verzorg, praat ik er tegen'.
 SOG_POS6 'Ik doe de geluidjes na die mijn kind maakt'.
 SOG_POS7 'Ik knuffel mijn kind'.
 SOG_POS8 'Ik zing liedjes of melodietjes (neuriën) voor mijn kind'.
 SOG_POS9 'Ik wijs mijn kind dingen aan en benoem ze'.
 SOG_POS10 'Ik leg mijn kind uit hoe dingen in elkaar zitten'.
 SOG_POS13 'Ik doe mijn kind lachen (bv. door het te kriebelen, gekke gezichten te trekken, ...)'.
 SOG_POS14 'Ik kijk samen met mijn kind in boekjes'.
 SOG_POS15 'Wanneer mijn kind onrustig is, zorg ik voor afleiding (er mee rondwandelen, naar muziek luisteren, ...)'.

Zelfstandigheid aanmoedigen: AUT1, AUT2, AUT3, AUT4

SOG_AUT1 'Ik moedig mijn kind aan om iets zelf te doen of te proberen'.
 SOG_AUT2 'Ik laat mijn kind de wereld rondom hem of haar zelf ontdekken'.
 SOG_AUT3 'Ik geef mijn kind de kans om iets nieuws te proberen'.
 SOG_AUT4 'Ik moedig mijn kind aan om zelf keuzes te maken (bv. om met iets te spelen)'.

Supervisie/veiligheid bieden: SUP1, SUP2, SUP3, SUP4, POS3, POS4, POS12

SOG_SUP1 'Ik houd mijn kind in de gaten om te voorkomen dat er iets met hem of haar zou gebeuren'.
 SOG_SUP2 'Wanneer mijn kind een verhoogde temperatuur heeft, ben ik extra waakzaam'.
 SOG_SUP3 'Ik zorg voor een veilige omgeving voor mijn kind'.
 SOG_SUP4 'Terwijl mijn kind aan het spelen is, houd ik een oogje in het zeil'.
 SOG_POS3 'Wanneer mijn kind weent, ga ik na waarom het weent'.
 SOG_POS4 'Wanneer mijn kind weent, troost ik het'.
 SOG_POS12 'Wanneer mijn kind zich anders gedraagt dan gewoonlijk, ga ik na wat er aan de hand is'.

Corrigeren van gedrag: DIS1, DIS2, DIS3, DIS4, DIS5, DIS7, DIS8

SOG_DIS1 'Wanneer mijn kind iets doet dat ik niet leuk vind, verhef ik mijn stem'.
 SOG_DIS2 'Ik geef mijn kind een tik wanneer het iets doet dat niet mag (knoeien met eten, aarde uit de plantenbak halen, aan het haar trekken, wild zijn)'.
 SOG_DIS3 'Wanneer mijn kind lastig is of zeurt, ga ik er ruwer mee om dan gewoonlijk (bv. harder vasthouden)'.
 SOG_DIS4 'Ik neem iets plezierigs van mijn kind af (knuffel, fopspeen, speelgoed, ...) wanneer het stout is'.
 SOG_DIS5 'Ik zet mijn kind tijdelijk apart wanneer het ongewenst gedrag vertoont (bv. in de hoek, in een andere kamer, ...)'.
 SOG_DIS7 'Ik toon dat ik boos ben op mijn kind wanneer het vervelend gedrag vertoont'.
 SOG_DIS8 'Wanneer mijn kind gedrag toont dat ik niet wil, laat ik iets onprettigs volgen op zijn of haar gedrag (bv. wanneer het rommel maakt, die rommel zelf laten opruimen)'.

Regels stellen/structuur aanbieden: REG1, REG2, REG3,

SOG_REG1 'Ik zorg voor een vaste routine in de dagindeling van mijn kind'.
 SOG_REG2 'Ik geef mijn kind op vaste tijdstippen te eten'.
 SOG_REG3 'Ik stop mijn kind elke avond rond hetzelfde tijdstip in bed'.

Belonen: BEL1, BEL2, BEL3

SOG_BEL1 'Wanneer mijn kind iets nieuws kan, applaudiseer ik, of zeg ik bijvoorbeeld 'flink' of 'bravo'.
 SOG_BEL2 'Wanneer mijn kind iets doet wat ik fijn vind (bv. bordje leegeten), laat ik dat duidelijk merken aan mijn kind (knuffel, kusje, een complimentje geven, ...)'.
 SOG_BEL3 'Wanneer mijn kind iets positiefs doet, laat ik zien dat ik daar blij mee ben'.

Toegeeflijk gedrag: DIS9, AUT7, REG5

SOG_DIS9 'Wanneer mijn kind iets wil, geef ik toe opdat het niet zou huilen of boos worden'.

SOG_AUT7 'Wanneer iets niet onmiddellijk lukt bij mijn kind, neem ik het van hem of haar over'.

SOG_REG5 'Ik geef snel toe wanneer mijn kind iets wil of eist (bv. eten, fopspeen, ...)'.

Niet opgenomen:

SOG_POS11 'Bij nieuwe dingen (bv. speelgoed) doe ik mijn kind voor hoe het moet'.

SOG_AUT5 'Ik help mijn kind wanneer iets niet lukt (bv. bij het eten, spelen, ...)'.

SOG_AUT6 'Ik geef mijn kind opdrachtjes die het gemakkelijk alleen kan'.

SOG_DIS6 'Wanneer mijn kind iets doet dat niet mag, laat ik dit duidelijk merken door mijn kind aan te kijken en 'nee' te zeggen'.

SOG_DIS10 'Wanneer mijn kind dingen doet die niet mogen, negeer ik dit'.

SOG_REG4 'Ik zeg duidelijk tegen mijn kind wat niet mag (bv. aarde uit plantenbak halen, aan iemands haar trekken)'.

SOG_REG6 'Ik vermijd dat mijn kind te veel prikkels krijgt (bv. net voor het slapen nog wilde spelletjes spelen)'.

SOG_REG7 'Wanneer mijn kind iets niet wil (bv. in de autostoel zitten, gaan slapen), zet ik toch door'.